

Ellinoora Rautio

OIKEUDENMUKAINEN KESTÄVYYSSIIRTYMÄ

Kunnan viranhaltijoiden käsityksiä kestävyys siirtymän
toimenpiteiden oikeudenmukaisuudesta

TIIVISTELMÄ

Ellinoora Rautio: Oikeudenmukainen kestävyys siirtymä: Kunnan viranhaltijoiden käsityksiä kestävyys siirtymän toimenpiteiden oikeudenmukaisuudesta
Pro gradu -tutkielma
Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatutkimuksen tutkinto-ohjelma
Ohjaaja: Minna van Gerven
Tammikuu 2023

Tässä tutkielmassa tarkastelen viranhaltijoiden käsityksiä kunnassa tapahtuvan kestävyys siirtymän oikeudenmukaisuudesta ja sen ulottuvuuksista. Aineistoni on 16 ORSI-hankkeessa kerättyä viranhaltijahaastattelua suomalaisesta keskisuuresta kunnasta, joka on kestävyys siirtymän parissa edelläkävijä. Haastateltavat ovat kunnan eri toimialoilta, joten aineiston avulla saadaan kokonaiskuva kunnan viranhaltijoiden käsityksistä. Analysoin teoriaohjaavan sisällönanalyysin avulla haastatteluaineistoa, jossa käsitellään kestävyys siirtymään ja oikeudenmukaisuuteen liittyviä teemoja.

Kestävyys siirtymällä tarkoitetaan toimenpiteitä, joiden avulla siirrytään kohti kestävämpää yhteiskuntaa. Kestävyys siirtymän toimenpiteet vaikuttavat laajasti yhteiskunnan eri osa-alueisiin. Kunnissa tehdään kestävyys siirtymään liittyviä toimenpiteitä, joten niillä on vaikutuksia kuntalaisiin. Tästä syystä kestävyys siirtymän oikeudenmukaisuutta on syytä tarkastella prosessin aikana. Tutkielman teoriaosuudessa paneudutaan siihen, millaisia ulottuvuuksia oikeudenmukaisuudella on kestävyys siirtymässä. Aineiston avulla pyritään selvittämään, miten viranhaltijat tunnistavat näitä ulottuvuuksia. Teoriaosuus on jäsenelty sosiaalisen, ekologisen ja taloudellisen näkökulman kautta, jotka ovat tuttuja jakoja kestävyys tutkimuksen parista, ja teoriasta nousevista havainnoista on muodostettu alaluokat näiden kolmen yläluokan sisälle.

Tutkimuksen metodinen lähestymistapa on teoriaohjaava sisällönanalyysi. Käytän aineiston koodaamisessa ja teemoittelussa Atlas.ti-ohjelmaa, joka on laadullisten aineistojen käsittelyyn tarkoitettu apuväline. Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä teorian osuus on ohjaava, jolloin analyysia ei rakenneta suoraan minkään olemassa olevan teorian pohjalta, vaan teorian rooli on ohjata analyysia ja tarjota sen käyttöön käsitteitä. Teorian ohjaavan roolin vuoksi aineistosta voidaan nostaa esiin myös teemoja, jotka eivät nouse suoraan teoriasta.

Tutkimuksen tuloksena on se, että viranhaltijat tunnistavat kestävyys siirtymän eri ulottuvuuksia. Oikeudenmukaisuudesta tunnistetaan sosiaalisia, taloudellisia ja ekologisia ulottuvuuksia, sosiaalista eniten ja ekologista vähiten. Ulottuvuuksien lisäksi viranhaltijat tunnistavat samoja alakohtia näistä ulottuvuuksista, kuin teoriasta nousee esiin. Viranhaltijat ymmärtävät myös eri ulottuvuuksien yhteyksiä. Vaikka tietotaito kestävyys siirtymän ja oikeudenmukaisuuden kokonaisvaltaisuudesta puuttuu osalta viranhaltijoista, on se silti huomioitu joidenkin viranhaltijoiden toimesta. Kestävyys siirtymän oikeudenmukaisuuteen liittyen tunnistetaan myös haasteita, joihin puuttuminen edistäisi siirtymän reiluuutta. Kokonaisvaltaisesti oikeudenmukaisuuden toteutumista pidetään siitä huolimatta hyvänä.

Vaikka teoria ja tulokset onkin jaettu tiukasti kolmen eri ulottuvuuden alle, on tutkielman tärkeintä antia näiden luokittelujen rajapinnat ja niiden väliset ristiriidat. Yhteiskunnalliset muutokset ovat harvoin tarkkarajaisia ja selkeitä, mikä pätee myös kestävyys siirtymään. Vaikka ulottuvuuksien tunnistaminen on tärkeää muutosten vaikutusten laajuuden ymmärtämiseksi, on vielä tärkeämpää keskittyä kokonaisvaltaiseen lähestymiseen.

Avainsanat: oikeudenmukaisuus, kestävyys siirtymä, kestävä sosiaalipolitiikka, ekohyvinvointivaltio

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällysluettelo

1.	Johdatus oikeudenmukaiseen kestävyys siirtymään kunnassa	1
2.	Kestävä sosiaalipolitiikka	3
2.1	Sosiaalipoliittiset lähtökohdat	3
2.2	Kestävyys siirtymä ja -murros	6
3.	Oikeudenmukaisuuden ulottuvuudet	10
3.1	Ekologinen näkökulma oikeudenmukaisuuteen	12
3.2	Sosiaalinen näkökulma oikeudenmukaisuuteen	15
3.3	Taloudellinen näkökulma oikeudenmukaisuuteen	19
3.4	Kestävyys siirtymän oikeudenmukaisuus	21
4.	Tutkimuksen toteutus	24
4.1	Aineiston esittely	25
4.2	Haastattelu aineistonkeruumenetelmänä	26
4.3	Asiantuntijahaastattelu	27
4.4	Teoriaohjaava sisällönanalyysi	29
4.5	Aineiston analyysin toteutus	30
4.6	Tutkimuksen eettisyys	31
5.	Analyysi	34
5.1	Sosiaalinen oikeudenmukaisuus	36
5.1.1	Osallistuminen	36
5.1.2	Eksklusio	39
5.1.3	Tasapuolisuus	41
5.1.4	Sosiaalisen oikeudenmukaisuuden tunnistaminen	43
5.2	Taloudellinen oikeudenmukaisuus	44
5.2.1	Tasapuolisuus	45
5.2.2	Vastakkainasettelu	49
5.2.3	Vastuu	50
5.2.4	Taloudellisen oikeudenmukaisuuden tunnistaminen	52
5.3	Ekologinen oikeudenmukaisuus	53
5.3.1	Alueellisuus	54
5.3.2	Luonto ja ihminen	56
5.3.3	Globaalin ja lokaalin suhde	57
5.3.4	Ekologisen oikeudenmukaisuuden tunnistaminen	59
5.4	Moniulotteinen oikeudenmukaisuuskäsitys	59
6.	Yhteenveto	61
7.	Johtopäätökset	63
	Lähteet	69
	Liitteet	75

1. Johdatus oikeudenmukaiseen kestävyys siirtymään kunnassa

Kestävyyden edistäminen on noussut ajankohtaiseksi teemaksi yhteiskunnallisessa keskustelussa. Kestävyys siirtymä on yhteiskunnallinen muutos, jonka avulla pyritään muuttamaan yhteiskuntaa kestävämpään suuntaan. Sosiaalipoliittista ja yhteiskuntatieteellistä näkökulmaa kaivataan siirtymässä sen oikeudenmukaisuuden ja yhdenvertaisuuden takaamiseksi. Kestävyys siirtymä on kaupunkikehityksessä kasvava trendi, jossa tulee muistaa toimien oikeudenmukaisuus, sillä kuntalaiset ovat kunnallisen päätöksenteon välittömässä vaikutuspiirissä. Kuntalaisten hyvinvoinnin ja kestävyys tavoitteet on myös kirjattu kuntalakiin, jossa määritellään kunnan keskeisimmiksi tavoitteiksi elinvoiman ja kuntalaisten hyvinvoinnin edistäminen. Kunnalla on myös velvollisuus järjestää palvelunsa kestävästi: taloudelliset, sosiaaliset ja ympäristölliset ulottuvuudet huomioiden. (Kuntalaki 1 §.) Kestävyys siirtymä vastaa toteutuessaan lain vaatimiin velvollisuuksiin, kunhan kestävyys ulottuvuudet on huomioitu.

Kestävä kehitys sisältää erilaisia politiikkatoimia, joiden avulla yhteiskunnan ekologisia, taloudellisia ja sosiaalisia ulottuvuuksia voidaan edistää tasapainossa. Yhdistyneiden kansakuntien kestävä kehityksen suunnitelma Agenda 2030 sisältää 17 eri politiikkatavoitetta, joiden avulla kestävämpi yhteiskunta voidaan saavuttaa. Näiden tavoitteiden toteutuminen on kiinni hallinnosta. (Meuleman & Niestroy 2019, 338.) Hallinnon rooli kestävyys siirtymän edistämisessä on täten suuri. Kestävyys siirtymällä haetaan samaa tavoitetta kuin Agenda 2030 -suunnitelmalla: kestävä yhteiskunta. Tämän vuoksi paikallistason kuntahallinto on hyvä paikka tarkastella kestävyystoimien toteutumista. Viranhaltijat ovat tekemässä paikallista kuntakehitystä, joten heidän kautta voidaan saada kestävyys siirtymän oikeudenmukaisuuteen liittyvää tietoa kuntahallinnon näkökulmasta.

Kaupungeilla on suuret ekologiset jalanjäljet, minkä vuoksi kaupunkikenttä on keskeinen osa kestävyystyötä. Kaupungeissa tehdään myös mittava määrä innovaatioita ja kehitystyötä. Paikallishallinnoilla on merkittävä rooli kestävyys edistämässä, sillä vastuu tiedonvälityksestä ja ihmisten tietoisuuden kasvattamisesta kuuluu kaupungeille. (Evans ym. 2005.) Kuntalaiset ovat olennainen osa kestävyystyön toteutumista, sillä he muodostavat suuren osan kaupungin toimintakentästä. Kuntalaiset voivat itse tehdä kestävämpiä valintoja esimerkiksi sähkön, liikkumisen, ruokavalintojen ja kulutuksen suhteen (Pantsar & Keronen 2019). Kunnissa voidaan myös pyrkiä vaikuttamaan kuntalaisten valintoihin näihin teemoihin

liittyen. Kunnissa tehdään myös paljon kestävyystyötä, jolla on vaikutuksia kuntalaisten arkeen. Viranhaltijoiden tulkinnat näiden vaikutusten oikeudenmukaisuudesta ja reiluudesta ovat tutkielmassani keskiössä. Kestävyys siirtymän ja oikeudenmukaisuuden suhteen voi nähdä kaksisuuntaisena: toisaalta oikeudenmukaisuus toteutuu elinkelpoisen planeetan säilymisessä, mutta samalla toimet sen mahdollistamiseksi saattavat näyttäytyä epätasa-arvoisina eri ihmisille ja ihmisryhmille.

Tutkin Pro gradu -tutkielmassani sitä, miten viranhaltijat tunnistavat erilaisia kestävyys siirtymään liittyviä oikeudenmukaisuuden ulottuvuuksia. Haluan selvittää, miten oikeudenmukaisina ja reiluna kestävyys siirtymän toimenpiteet nähdään kaupungin viranhaltijoiden toimesta, koska he ovat itse tekemässä näitä toimenpiteitä sekä edistämässä kestävyys siirtymää. Kiinnostavaa tutkielman aihepiirissä on se, miten viranhaltijat kuvaavat oikeudenmukaisuuden ulottuvuuksia puheessaan. Aihe on ajankohtainen, sillä monissa kaupungeissa tehdään parhaillaan kestävyystyötä ja pyritään luomaan käytäntöjä, joiden avulla kaupungeista saadaan kestäviä vuoteen 2030 mennessä.

ORSI-hanke, jonka toimesta tutkielmani aineisto on kerätty, tutkii kestävyys siirtymiä kaupungeissa. Hankkeessa on noussut esiin myös siirtymän oikeudenmukaisuus. Tällainen tutkimushankkeessa noussut kiinnostus aiheita kohtaan vakuuttaa siitä, että puhutaan hyvin ajankohtaisesta teemasta. Lisäksi pääministeri Sanna Marinin hallituksen hallitusohjelmassa mainitaan oikeudenmukainen siirtymä, jonka tavoitteena on toteuttaa ilmastotoimet sosiaalisesti ja alueellisesti oikeudenmukaisesti (Valtioneuvosto 2019, 35). Samalla Suomen sosiaali- ja terveysministeriö (2011) on nostanut strategiassaan keskeiseksi tavoitteeksi sosiaalisesti kestävä yhteiskunnan, joka edistää osallisuutta, kohtelee kansalaisia reilusti ja tarjoaa riittävää turvaa. Oikeudenmukaisuus on myös ollut vuoden 2022 Sosiaalipolitiikan päivien kantava teema. Tutkielman teemat ovat ajankohtaisia ollessaan esillä eri yhteyksissä, mutta minua kiinnostaa niiden ymmärrys kuntakentällä, jossa tavoitteiden implementointia tehdään. Näiden teemojen yhdistäminen ja tutkiminen edesauttaa oikeudenmukaisemman kestävyys siirtymän edistämistä.

2. Kestävä sosiaalipolitiikka

Aloitin teoriataustan käsittelyn keskeisten käsitteiden avaamisella. Ensin käyn läpi sosiaalipolitiikan ydintä, jonka yhdistän kestäväan sosiaalipolitiikkaan ja ekohyvinvointivaltion käsitteeseen. Tämän avulla sosiaalipolitiikan ja kestävyys siirtymän välinen yhteys avautuu. Seuraavissa luvuissa käsitellään kestävyys siirtymän ja oikeudenmukaisuuden teemoja tutkimukselle relevantilla tavalla. Tämän jälkeen teemat kootaan yhteen oikeudenmukaisen kestävyys siirtymän kokonaisuudeksi, joka muodostaa teoriakehyksen tutkielmalle. Käsitelen teemoja yhden keskisuuren suomalaisen kaupungin näkökulmasta, joten tutkielmassa painottuu suomalaisen ja yleisemmin länsimaisen kuntajohtamisen suhtautuminen kestävyteen ja oikeudenmukaisuuteen. Tutkimuksen kohteeksi valikoitunut kunta on edelläkävijä kestävyden parissa tehtävässä työssä. Tämä tarjoaa mahdollisuuden tarkastella kestävyys siirtymää sellaisessa kontekstissa, jossa kestävyys on otettu huomioon kunnan toiminnassa.

2.1 Sosiaalipoliittiset lähtökohdat

Sosiaalipolitiikka on aika- ja paikkasidonnainen järjestelmä, jonka tehtävät muuttuvat yhteiskunnan mukana (Helne 2002, 41–44). Ajan ja paikan lisäksi määritelmään vaikuttaa määrittelijä itse sekä vallitseva yhteiskunnallinen tilanne (Kananoja, Niiranen & Jokiranta 2008, 21). Yhteiskunnallisen muutoksen ja erilaisten eriarvoistumiseen liittyvien tekijöiden tutkiminen on osa sosiaalipolitiikan ydintä (Raunio 1995). Yhteiskunnassa tapahtuvien muutosprosessien tarkastelu on keskeistä, ja kestävyys siirtymä on selkeä esimerkki yhteiskunnallisesta muutoksesta. Sosiaalipolitiikan asiantuntijoiden tehtävä on valvoa yhteiskunnan muutoksia ja varmistaa, ettei kukaan jää muutosten jalkoihin (Koskiahio 1986, 293). Sosiaalipoliittisesti tärkeäksi tehtäväksi on myös noussut sosiaalisten ongelmien sekä riskien ennaltaehkäisy (Kananoja, Niiranen & Jokiranta 2008, 21). Nämä lähtökohdat tarjoavat pohjan kestävyys siirtymän oikeudenmukaisuuden selvittämiseen ja edistämiseen, sillä siirtymän reiluus eri ihmisryhmille on varmistettava ja turvattava sosiaalipoliittisin keinoin.

Sosiaalipolitiikka on perinteisesti jaettu työpolitiikkaan, sosiaaliturvapolitiikkaan ja erityisosa-alueisiin, joihin kuuluu esimerkiksi ympäristöpolitiikka (Raunio 1995). Helnen (2002) mukaan sosiaalipolitiikka on osa yhteiskuntapolitiikan laajempaa kokonaisuutta, joka pitää sisällään talous-, ympäristö-, kulttuuri- ja sosiaalipolitiikan intressejä. Yhteiskuntapolitiikka voidaan jakaa talous-, sosiaali- ja kulttuuripolitiikkaan, sekä esimerkiksi ympäristö- ja turvallisuuspolitiikkaan. Sosiaalipolitiikka voidaan nähdä myös yhteiskuntapolitiikan

synonyymina, jolla on poliittisia, eettisiä ja taloudellisia tavoitteita (Em, 46–60.) Kaikki yhteiskuntapolitiikan lohkot ovat moniulotteisia ja niillä on useita liitoskohtia. Täten myös sosiaali-, talous- ja ympäristöpolitiikka yhdistyvät, jolloin kestävyys siirtymää voidaan tarkastella näiden kaikkien läpi. Sosiaalipolitiikka nähdään helposti pelkän sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistäjänä, mutta todellisuudessa sosiaalipolitiikka kytkeytyy osaksi yhteiskunnan laajaa ja moniulotteista kokonaisuutta. Yhteiskunnallisten aihepiirien moninaisuus vaatii niiden käsittelyä monilla eri politiikkalohkoilla. Sosiaalipoliittisen kontekstin alla voidaan täten käsitellä sosiaalisen oikeudenmukaisuuden lisäksi myös taloudellista ja ekologista oikeudenmukaisuutta, sillä ne ovat läheisesti yhteydessä toisiinsa. Eri oikeudenmukaisuuden ulottuvuuksien yhteyksiä käsitellään tarkemmin myöhemmin tutkielmassa.

Muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta sosiaalipolitiikassa on käsitelty ilmastoteemoja ja planeettamme kestävyys hyvin heikosti, vaikka ne ovat ihmiskunnan hyvinvoinnin kannalta elintärkeitä teemoja (Gough 2017, 2, 19). Sosiaalipoliittiset järjestelmät ovat sulkeneet muiden yhteiskunnallisten instituutioiden tavoin ekologiset kysymykset pois sosiaalipolitiikan keskiöstä. Tätä prosessia kutsutaan sektoroitumiseksi, joka on yhteiskunnassa yleistä. (Sairinen 2010, 328.) Eri yhteiskunnallisia aiheita käsitellään omilla kategorioillaan, jolloin ilmiöiden kokonaisvaltaisuus jää huomiotta. Ekologiset tavoitteet ovat tärkeä lisä sosiaalipolitiikan päämääriin (Helne 2002, 46–60). Ideaalitalanteessa sosiaalinen hyvinvointi nähdään ekologisen ympäristön hyvinvoinnin kanssa yhtenevinä teemoina, jolloin sosiaali- ja ympäristöpolitiikka ei tarvitse rajata tiukasti omiksi tieteenaloikseen (Helne, Hirvilampi & Laatu 2011, 324–325). Ympäristöpolitiikka ei voi olla tehokasta ilman sosiaalipolitiikkaa (Polese & Stren 2017). Tästä syystä on tärkeää, että myös sosiaalipolitiikan kentällä keskitytään kestävyysteemoihin, jotta kestävyys siirtymästä saadaan mahdollisimman inklusiivinen ja kestävyuden kaikki ulottuvuudet huomioiva prosessi. Parhaimmillaan oikeudenmukainen kestävyys siirtymä huomioi kestävyuden ja oikeudenmukaisuuden moniulotteisesti yhdistyvän kokonaisuuden, jolloin yhteiskunta voi kehittyä täyteen potentiaaliinsa.

Ilmastonmuutos on tuonut ja tuo jatkossa mukanaan lukuisia sosiaalisia haasteita (ks. Helne, Hirvilampi & Laatu 2011), joita olisi vielä osittain mahdollista ennaltaehkäistä. Arkielämän kustannusten kasvu, sosiaali- ja terveydenhuollon resursointi, koulutusmahdollisuuksien tarjonta ja talousjärjestelmien häiriöt ovat kaikki ekologisten ongelmien seurauksia (em, 318–319). Pelkkää ilmastonmuutosta ei silti voida syyttää näistä ongelmista, sillä yhteiskunnat ovat

kohdanneet epäoikeudenmukaisuutta kautta aikain, mutta ilmastonmuutos lisää näitä haasteita merkittävästi (Gough 2017, 37). Hyvinvointia tehokkaammin jakava sosiaalipolitiikka voisi ennaltaehkäistä epätasa-arvoista tilannetta, sillä pitkälti hyväosaisten aiheuttamista ympäristövaikutuksista kärsivät eniten huono-osaiset sekä paikallisella että globaalilla tasolla. Suuren ekologisen jalanjäljen maissa on vähennettävä myös pienituloisten ympäristökuormaa, mutta vastuu tulisi olla oikeassa suhteessa kulutukseen nähden. (Helne, Hirvilammi & Laatu 2012, 85–86.)

Ilmastonmuutokseen liittyvä tutkimus on ollut luonnon- ja taloustieteen asiantuntijoiden hallitsema kenttä, jossa sosiaalinen ulottuvuus on jäänyt vähemmälle huomiolle (Gough 2017, 2). Hyvinvointivaltioon liittyvä tutkimuskaan ei ole käsitellyt sosiaalisen ja ekologisen ulottuvuuden yhteyttä (Helne, Hirvilammi & Laatu 2011, 311). Sosiaalisen kestävyuden nostaminen keskusteluun on tärkeä osa kestävyuden laajaa kokonaisuutta. Kestävyys siirtymä tukee ekologisten haasteiden ratkaisua, mikä jo itsessään edistää sosiaalista hyvinvointia ennaltaehkäisemällä ilmastonmuutoksen negatiivisia sosiaalisia vaikutuksia. Kestävyys ei automaattisesti tarkoita oikeudenmukaisuutta, joten se tulee huomioida siirtymää suunniteltaessa. Kestävyys siirtymän oikeudenmukaisuutta on täten syytä tarkastella etukäteen.

Kestävämpää sosiaalipolitiikkaa voidaan käsitellä ekohyvinvointivaltion kontekstin alla. Ekohyvinvointivaltion yleistason määrittely on hankalaa, sillä jo hyvinvointivaltion sekä hyvinvoinnin käsitteet riippuvat niiden määrittelystä. Hyvinvointivaltio on keskeinen osa sosiaalipolitiikan kenttää, joten ekohyvinvointivaltion käsite tuo kestävyysteeman sosiaalipolitiikan piiriin sille ominaisella tavalla. Ekohyvinvointivaltio voidaan ymmärtää maapallon resurssien ja kantokyvyn rajoissa toimivana hyvinvointivaltiona, jossa ekologiset rajat otetaan huomioon hyvinvointia edistäessä. (Hirvilammi, Peltomaa & Mervaala 2021.) Maailma on globalisoitunut sosiaalipolitiikan alkuhetkistä, joten perinteinen kansallinen sosiaalipolitiikka ei enää toimi kuten ennen. Sekä globalisaatio että sosiaalipolitiikka kuuluvat olennaisesti politiikan ja markkinoiden väliseen suhteeseen, joka on jatkuvassa muutoksessa. (Kosonen & Simpura 1999.) Globaalin tilanteen huomioiva ekohyvinvointivaltio on kestävin kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tavoittelun muoto. Tämä näkemys sosiaalipolitiikasta ohjaa tutkielmani näkökulmaa.

Kestävän sosiaalipolitiikan ja ekohyvinvointivaltion lisäksi kunnallinen sosiaalipolitiikka on tärkeä konteksti tutkielmani näkökulmassa. Kuntien tehtävänä on toteuttaa sosiaalipolitiikkaa

paikallisella tasolla. Kunnallisessa sosiaalipolitiikassa sovitetaan yhteen markkinoiden, politiikan, julkishallinnon ja kansalaisyhteiskunnan välisiä jännitteitä, jotka johtuvat erilaisista tavoitteista ja toimintalogiikoista. Julkisella sektorilla on lisäksi vastuu kansalaisten yhdenvertaisuudesta ja hyvinvoinnista. Kunnissa tasapainotellaan julkisen ja yksityisen rajapinnoilla. (Kananoja, Niiranen & Jokiranta 2008, 14–18.) Kestävyys siirtymän toimenpiteitä toteutetaan kunnissa, joten kuntakonteksti ja kunnallinen sosiaalipolitiikka ovat olennaisia teemoja siihen liittyen.

Kuntalakiin on kirjattu vaatimus alueellisesta kestävästä kehityksestä (365/1995). Vaatimus pitää sisällään sosiaalisen, taloudellisen, ekologisen ja kulttuurisen näkökulman. Kunnallisen sosiaalipolitiikan kannalta kestävä kehitys edistäminen liittyy olennaisesti kuntalaisten osallistumismahdollisuuksien parantamiseen. Kunnallisessa sosiaalipolitiikassa tärkeitä edistämiskohteita ovat myös hyvinvointia edistävä ympäristö, sosiaalinen ja taloudellinen turvallisuus, yhteisöllisyyden ja inklusion kehittäminen sekä itsensä toteuttamisen mahdollisuuksien ja tietotaidollisten resurssien varmistaminen. (Kananoja, Niiranen & Jokiranta 2008, 27, 105–109.) Nämä kaikki ovat olennaisesti osa kestävyys siirtymää, joka vaikuttaa yhteiskunnan järjestelmän lisäksi suoraan kuntalaisiin.

2.2 Kestävyys siirtymä ja -murros

Kestävyys siirtymä ja -murros ovat termejä, joita käytetään muutoksista kohti kestävämpää yhteiskuntaa. Kaikkein yksinkertaistetuimmillaan kestävyys siirtymä tarkoittaa toimia, joiden avulla siirrytään kohti kestävä yhteiskuntaa ja tulevaisuutta. Kestävyysmurroksella taas tarkoitetaan sitä, että kaikki hyvinvointimme perustan luovat järjestelmät muutetaan kestäviksi. (Primmer & Furman 2020.) Tutkimuskirjallisuudessa termejä (*englanniksi sustainability transition/transformation*) käytetään rinnakkain. Useampi tutkija (esim. Stirling 2015; Temper 2018; Eckersley 2021) on selvittänyt termien eroja. Kestävyys siirtymä nähdään ympäristöpolitiikan lähikäsitteenä, jonka avulla voidaan muuttaa sosio-tekniisiä systeemejä hallitusti. Kestävyysmurroksessa on taas kyse laaja-alaisemmasta muutoksesta, jossa yhteiskunta muuttuu perusteellisesti. Kokonaisvaltaiseen kestävyysmurrokseen voidaan täten päästä kestävyys siirtymien kautta. (Huttunen & Rekola 2021.) Kestävyys siirtymän toimenpiteet tehdään yhteiskunnallisten rakenteiden ja reunaehtojen mukaisesti, kun taas murros vaatii koko yhteiskuntajärjestelmän ravistelua. Tässä tutkielmassa lähestyn aihetta kestävyys siirtymän termin kautta, sillä sen mukaisia toimenpiteitä tehdään kunnissa juuri nyt.

Todelliseen kestävyysmurrokseen on vielä matkaa, ja sen tarkastelu vaatisi laajempaa näkökulmaa myös kuntakontekstin ulkopuolelta.

Emeritusprofessori Tim O’Riordanin (1998) mukaan kestävyys siirtymän ainoa olemassa oleva määritelmä on, että sen avulla voidaan siirtyä kestävämmästä nykytilanteesta kestävämpään elämäntapaan. Kestävämpi tulevaisuus olisi resurssitehokkaampi, tuottaisi vähemmän jätettä, olisi valmiimpi vastaamaan asumisen hinnan nousuun, toimisi altruistisemmin ja kollektiivisemmin sekä pyrki aiempaa parempaan yhteistyöhön ihmisten välillä. Siirtymän on oltava tarkoituksenmukainen, ohjattava ja vastuullinen, ja sen on määrä johtaa asteittain parempaa maailmaa kohti. Siirtymä vaatii toteutuakseen muun muassa politiikan yhtenäistämistä, ministeriöiden välistä yhteistyötä, kestävyysindikaattoreita, ekoverotusta sekä yritysten ja ympäristön yhteensovittamista. (Em, 102–106.) Huomattavasti tuoreemmassa julkaisussa professori Eeva Furman yhdessä muiden tutkijoiden kanssa (2020) listaa kestävyysmurroksen onnistumisessa oleellisia järjestelmiä, jotka ovat: kestävä ja oikeudenmukainen talous, ruoka ja ravinto, energia, kaupungit ja kaupunkiseudut, luonnon järjestelmät sekä hyvinvointi ja mahdollisuudet (Furman, Siivonen, Linnanen ym. 2020). Sekä O’Riordanin että Furmanin ynnä muiden luettelemien järjestelmien ja toimijoiden monimuotoisuus valottaa sitä, miten laajoihin yhteiskunnan osa-alueisiin kestävyys siirtymän toimenpiteillä puututaan. Nämä kaikki kuuluvat oleellisesti kuntalaisten elämänpiiriin, jolloin siirtymän vaikutuksia on mahdollista huomata jokaisen kuntalaisen arjessa. Nämä vaikutukset eivät ole samanlaisia kaikille kuntalaisille, minkä vuoksi siirtymän oikeudenmukaisuuden tarkastelu on tärkeää.

Kestävyys siirtymää tarvitaan taloudellisen kehityksen, ekologisen koskemattomuuden ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden yhteisten haasteiden tunnistamiseen ja ratkaisuun sekä paikallisella että globaalilla tasolla. Kestävyys siirtymään liittyviä kokeiluja on tehty ympäri maailmaa, mutta pilottihankkeiden kautta ei ole saatu vielä arvioitua ja sovellettavaa tietoa, jota voitaisiin ohjata kestävyys siirtymään liittyvien kokeilujen suunnitteluun. (Luederitz, Schöpke, Wiek ym. 2017.) Kestävyys siirtymiin liittyvä tieto ei ole valmista, joten tarve tutkimukselle ja uusien ratkaisujen kokeilulle on suuri. Pilottien ja hankkeiden avulla löydetty tieto täytyy tuki vielä saada implementoitua kestävyystyön arkeen ja kunnalliseen päätöksentekoon. Kestävyys siirtymän tukeminen tutkimuksen kentän lisäksi myös muilla yhteiskunnan osa-alueilla nousee ensisijaisen tärkeäksi.

Suomessa kestävyys siirtymään ja -murrokseen liittyvä tutkimus on rahoittajien ja erilaisten tutkimusorganisaatioiden tukemaa, ja kestävyteen liittyvää opetusta tarjotaan laajalti. Kestävyysmurrokseen on silti vielä matkaa, sillä vaikka kestävyys vaatisi kokonaisvaltaista lähestymistä toteutuakseen, on se vielä nykyisellään teema muiden joukossa. (Furman ym. 2020.) Kestävyystoimenpiteet ovat poliittisia, sillä niistä keskustellaan eri toimijoiden, arvojen, tavoitteiden ja kiinnostuksen kohteiden ristipaineessa, ja ne vaikuttavat eri ihmisryhmiin eri tavoin (Salo ym. 2021). Kestävyys on myös pitkän aikajänteensä vuoksi hankalammin tartuttava teema kuin monet yhteiskunnan polttavat ongelmat. Kestävyys siirtymään liittyvää tutkimusta tulisi tehdä monitieteellisesti ja eri näkökulmista käsin, jotta siirtymän vaikutuksista saadaan mahdollisimman laajasti tietoa.

Aiemmin mainittujen termien, kestävyys siirtymän ja -murroksen lisäksi tutkimuskirjallisuudessa käytetään termiä reilu siirtymä, joka pitää valmiiksi sisällään ajatuksen oikeudenmukaisuudesta. Reiluus ja oikeudenmukaisuus ovat samankaltaisia käsitteitä, joiden eroihin en tässä tutkielmassa perehdy sen tarkemmin. Oikeudenmukaisuus siirtymän kontekstissa sisältää erityisesti globaalin ja valtioiden sisäisen eriarvoisuuden mahdolliset muutokset (esim. Williams & Doyon 2019; Stevis & Felli 2020). Reilun siirtymän käsite ei kuitenkaan selitä siirtymän ja murroksen välistä eroa. (Huttunen & Rekola 2021.) Toisaalta nykyisessä hallitusohjelmassa puhutaan oikeudenmukaisesta siirtymästä (ks. Valtioneuvosto 2019, 35). Terminologian vaihdellessa perusajatuksot oikeudenmukaisuudesta ja reiluudesta sekä siirtymästä ja murroksesta pysyvät samansuuntaisina. Siirtymään liittyvää keskustelua ei voida käydä ilman käsityksiä reiluudesta ja oikeudenmukaisuudesta.

Reilun siirtymän käsite on ollut olemassa jo 1970–80-luvuilta alkaen, mutta sen käyttö yleistyi 1990-luvun päästösäännöstelyistä johtuneiden tehdassulkujen vuoksi. Termi vakiintui nykyiseen käyttöön vasta Pariisin COP21-ilmastokonferenssissa, jossa sen nähtiin pureutuvan ilmastonmuutoksen ja ilmastotoimien sosiaaliseen puoleen. Ammattiyhdistysliikkeen maailmanjärjestö ITUC määrittelee reilun siirtymän työkaluksi, jonka avulla ammattiyhdistykset ja koko kansainvälinen yhteisö pyrkivät löytämään mahdollisimman pehmeän reitin kohti kestävämpää yhteiskuntaa. (Morena 2018, 292–298.) Reilussa siirtymässä keskiössä ovat sen vaikutukset ihmisiin.

Reilun siirtymän käsite ei ole tutkielmani kontekstina, sillä se toimii nykyään heikosti oikeudenmukaisuuden edistämisen välineenä. Politisoitumisensa vuoksi käsitettä käytetään

kuvaamaan tilanteita, joissa siirtymää hidastetaan tai jopa estetään reiluuden diskurssin avulla. Reiluuden tavoittelu saattaa tällöin kääntyä itseään vastaan, sillä ympäristön laiminlyöminen hidastaa oikeudenmukaisemman tulevaisuuden mahdollisuuksia. Reiluus ja oikeudenmukaisuus määrittyvät helposti eri tavoin riippuen siitä, mistä näkökulmasta termejä tarkastellaan. (Huttunen & Rekola 2021.)

Reiluuden edistämistyössä toimitaan helposti tiettyjen äänekkäiden ryhmien perspektiivistä, jolloin kokonaisvaltainen muutos saattaa jäädä yksittäisten vaikutusten lievittämisen tai toimien estämisen jalkoihin (Huttunen & Rekola 2021). Tiettyjen ryhmien äänekkyyys saattaa ohittaa tai karkottaa muut ryhmät, joten moniäänisyydestä on huolehdittava erityisen tarkasti. Kestävyysmurros on tehtävä helposti osallistuttavaksi kansalaisille (Kestävyyspaneeli 2020). Oikeudenmukaisuudesta puhuttaessa on siis huolehdittava sekä kaikkien ihmisryhmien tasapuolisesta huomioinnista että oikeudenmukaisuusdiskurssin pysymisestä tavoitetta edistävänä eikä sitä estävänä.

Kunnilla on käytössään paljon vaikutusmahdollisuuksia ja ohjauseinoja, joilla kestävyys siirtymään liittyviä toimenpiteitä voidaan tehdä. Kuntien kestävyystoimet ja niiden toteutus tulevat väistämättä osaksi kuntalaisten arkea. Osa toimista voi tapahtua kuntalaisten huomaamatta, kuten sähkön tai lämmityksen tuottamismenetelmien muutokset. Osa toimista saattaa vaikuttaa kuntalaisten elämään helpottavasti tai vaikeuttavasti. Kestävyys siirtymä vaikuttaa oleellisesti kaupunkitasolla sillä yhä useampi asuu kaupungeissa tai niiden välittömässä läheisyydessä. Siitä huolimatta ihmisiä asuu myös kaupunkien ulkopuolella ja maaseuduilla sekä Suomessa että muualla maailmassa. Siirtymän vaikutukset muihin kuin kaupunkikeskuksiin on huonosti tunnistettu sekä tutkimuksessa että laajemmin EU:n politiikkatoimissa (Wieliczko, Kurdyś-Kujawska & Florianczyk 2021). Päätösten kaupunkikeskeisyys koituu ongelmaksi, mikäli laajempia vaikutuksia ei oteta huomioon. Tässä tutkielmassa keskitytään siitä huolimatta suomalaisen keskisuuren kunnan viranhaltijoiden näkemyksiin, mutta siirtymän kokonaisvaltaiset vaikutukset on myös syytä tiedostaa. Sosiaalipoliittisilla toimilla voitaisiin varmistaa, että siirtymän vaikutukset tasoittuvat eri ihmisten ja alueiden välillä.

Tässä tutkielmassa tulen selvittämään viranhaltijoiden käsityksiä nimenomaan kestävyys siirtymän toimenpiteisiin liittyvistä oikeudenmukaisuuden ulottuvuuksista. Vaikka tutkimuksessa käytetään murroksen ja siirtymän termejä rinnakkain, niin siirtymän

toimenpiteiden oikeudenmukaisuus on ajankohtaisempi aihe kuin kokonaisvaltaisen murroksen vaikutukset. Aineistossani on käsitelty aihetta siirtymän näkökulmasta, mikä helpottaa osaltaan aiheen rajausta. Kestävyys siirtymän termi sopii myös paremmin kuntakentälle, sillä siihen liittyviä toimia tehdään kunnissa parhaillaan. Siirtymää on myös helpompaa tarkastella sosiaalipolitiikan näkökulmasta, sillä sosiaalipolitiikan avulla voidaan keskittyä selvittämään ja hallitsemaan siirtymän vaikutuksia. Sen sijaan murros on kokonaisvaltaisempi prosessi, jonka vaikutukset ulottuvat kaikille yhteiskunnan osa-alueille, ja sen tarkasteluun vaadittaisiin sekä laajempaa näkökulmaa ja toisaalta tarkempia rajauksia.

3. Oikeudenmukaisuuden ulottuvuudet

Oikeudenmukaisuutta on määritelty Platonin yhteiskuntafilosofian perusteos *Valtiosta* Aristoteleen perushyveisiin jo tuhansien vuosien ajan. Myöhemmin oikeudenmukaisuutta ovat käsitelleet muun muassa yhteiskuntafilosofit Karl Marx, Jürgen Habermas sekä John Rawls teoksessaan *Oikeudenmukaisuusteoria* (1971). Rawls korostaa teoriassaan tasa-arvoista etujen jakautumista ja ihmisarvon yhtäläisyyttä, jotka asetetaan eroperiaatteen kehyksiin niin, että eriarvoisuus on hyväksyttävää ainoastaan silloin, kun sen avulla eriarvoisuus kääntyy vähäosaisimpien hyväksi (Kajanoja 2003, 216; Rawls 1971). Platonin pääteoksena pidetty *Valtio* toimii edelleen lähtökohtana oikeudenmukaisuuskeskustelulle. Oikeudenmukaisuus nähdään kahden äärimmäisyyden, eli vääryyden tekemisen rangaistuksesta ja vääryyden kohteeksi joutumisen välimuotona. Oikeudenmukaisuudessa on pitkälti kyse hyötyjen ja haittojen tasajaosta. (Sajama 2003, 74–75, 83.)

Oikeudenmukaisuus vaatii toteutuakseen vuorovaikutusta, jonka avulla on mahdollista saada käsitys erilaisten ihmisryhmien tilanteista. Vuorovaikutus on täten edellytys oikeudenmukaisuudelle. (Kajanoja 2003.) Vuorovaikutus edistää ymmärrystä ihmisten tosiasiallisista toiveista ja tilanteista. Pelkkien oletusten pohjalta ei voida rakentaa kaikille suotuisia lopputuloksia, joten selkeä kommunikaatio eri osapuolten välillä on ensisijaisen tärkeää. Kuntakontekstissa vuorovaikutus tarkoittaa kuntalaisten, poliitikkojen ja viranhaltijoiden välistä kommunikaatiota, jossa pyritään huomioimaan jokaisen mielipiteet päätöksiä tehdessä.

Oikeudenmukaisuus on yhdistettävissä perus- ja ihmisoikeuksiin. Oikeustieteiden tohtori Pentti Arajärvi (2011) toteaa, että perus- ja ihmisoikeudet ovat voimattomia yksilön edistäessä

sosiaalista tai taloudellista hyvinvointiaan ympäristön kustannuksella. Vaikka kestävä kehitys ei vaatisi perus- ja ihmisoikeuksia toteutuakseen, sosiaalisen ja taloudellisen kehityksen oikeuksista on välttämätöntä pitää kiinni, sillä ne sisältävät oikeudenmukaisuuteen, yhdenvertaisuuteen ja muihin moraalisiin periaatteisiin liittyviä ulottuvuuksia. (Em.) Tämän pohjalta voidaan todeta, että eri oikeudenmukaisuuden ulottuvuudet ovat ristiriidassa keskenään. Esimerkiksi taloudellisen oikeudenmukaisuuden ulottuvuutta edistäessä ekologinen oikeudenmukaisuus saattaa jäädä huomiotta. Yksilöiden vapauden ja vastuun välinen kuilu on myös suuri, sillä perus- ja ihmisoikeudet tarjoavat yksilölle vapauksia vaatimatta suurempia vastuita. Kokonaisvaltainen oikeudenmukaisuus voi olla hankalasti toteutettavissa, mikäli ulottuvuuksien välille ei löydetä tasapainoa.

Yhteiskuntamaantieteen professori Danny Dorling (2010) väittää, että oikeudenmukaisuus ja samalla epäoikeudenmukaisuus ovat ajassa muuttuvia termejä. Muutosta varten on oltava valmis kertomaan vallanpitäjille, että heidän reiluna pitämänsä toimet voivat olla kaukana todellisesta oikeudenmukaisuudesta. Dorlingin mukaan epäoikeudenmukaisuutta ylläpitää viisi uskomusta: elitismien tehokkuus, eksklusion tarpeellisuus, ennakkoluulojen luonnollisuus, ahneuden vaatimus ja epätoivon välttämättömyys. Jokainen näistä ajatuksista pitää yllä nykytilannetta ja estää oikeudenmukaisemman kehityksen. (Em, 1–3.) Mikäli viranhaltijat näkevät nämä ajatukset välttämättöminä pahoina, se vaikeuttaa reilujen ja oikeudenmukaisten päätösten tekemistä.

Oikeudenmukaisuus mielletään teoriassa usein lakisidonnaiseksi teemaksi ja samalla ihmisoikeuskysymykseksi. Aiemmassa tutkimuksessa tutkielman kannalta relevantteja teemoja ovat hyötyjen ja haittojen tasajako, oikeudenmukaisuuden moniulotteisuus ja vuorovaikutuksen tärkeys. Oikeudenmukaisuus voidaan ymmärtää lakisidonnaisuuden lisäksi myös reiluutena ja tasavertaisuutena. Nämä termit liittyvät olennaisesti siihen, miten oikeudenmukaisuuden käsite muodostuu tutkielmassa. Daniel Engsterin (2015) mukaan suurin osa oikeudenmukaisuusteorioista on idealistisia, ja niissä unohtuu yhteiskuntien historian paino ja teorioiden todellisten seurausten käsittely. Oikeudenmukaisuusteoriat voivat silti auttaa ohjaamaan poliittisia prosesseja. (Em, 13–14.)

Seuraavissa alaluvuissa käsitelen oikeudenmukaisuutta vielä tarkemmin. Pyrin käsittelemään oikeudenmukaisuutta mahdollisimman lähellä kuntakontekstia, sillä se on tutkielman kannalta olennaisin näkökulma aiheeseen. En tule muodostamaan täysimittaisia määritelmiä

oikeudenmukaisuuden ulottuvuuksista, vaan rakennan teoriaosuuden kestävyys siirtymän ja kuntakontekstin kautta relevantiksi mutta kattavaksi. Kuntakonteksti vaikuttaa oikeudenmukaisuuden määritelmien muodostumiseen, sillä pyrin tuomaan kestävyys siirtymän ja oikeudenmukaisuuden teemat mahdollisimman lähelle kuntakenttää. Oikeudenmukaisuus jaetaan tutkielmassa kestävästä kehityksestä tuttuihin ulottuvuuksiin: sosiaaliseen, ekologiseen ja taloudelliseen. Jokainen kolmesta oikeudenmukaisuuden ulottuvuudesta liittyy omalla tavallaan myös sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen, sillä tutkielmassa on sosiaalipoliittinen painotus. Vaikka tutkielmassa käsitellään sosiaalisen ulottuvuuden lisäksi taloudellisia ja ekologisia näkökulmia, niiden määritelmät muodostuvat sosiaalipoliittisesti relevantilla tavalla. Ulottuvuudet eivät täten ole täysimittaisia, vaan ne on luotu sosiaalipolitiikan näkökulmien pohjalta. Jako eri ulottuvuuksiin helpottaa lukijaa ymmärtämään oikeudenmukaisuuden moninaisuutta.

Ensin nostan oikeudenmukaisuudesta esille ympäristönäkökulman, jossa muodostan aiemman tutkimuksen kautta nousevaa näkemystä ympäristön ja oikeudenmukaisuuden yhteyksistä. Ekologisen näkökulman yhteys oikeudenmukaisuuteen on kestävyysteeman vuoksi tärkeä osa tutkielmaa. Sen jälkeen käsitelen sosiaalista näkökulmaa oikeudenmukaisuuteen, mikä jatkaa oikeudenmukaisuuden käsitteen laajentamista erityisesti kuntalaiset huomioon ottaen. Sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta siirrytään oikeudenmukaisuuden taloudelliseen näkökulmaan, joka tuo oikeudenmukaisuuden teeman konkreettisemmin osaksi kunta- ja sosiaalipolitiikkaa. Eri ulottuvuuksia käsitellään omissa luvuissaan, mutta niiden limittyneisyys ja päällekkäisyys on syytä tiedostaa.

3.1 Ekologinen näkökulma oikeudenmukaisuuteen

Tässä luvussa käsitelen kestävyys siirtymän ekologisen ulottuvuuden oikeudenmukaisuutta. Ekologinen oikeudenmukaisuus ja ekologinen kestävyys ovat termeinä samankaltaisia. Julian Agyemanin ja Tom Evansin (2004) mukaan ekologinen oikeudenmukaisuus on kestävyys tapaan kiistanalainen ja ongelmallinen konsepti, eikä kummankaan termin määrittely ole helppoa. Ekologinen oikeudenmukaisuus rajaa kolme ulottuvuutta, jotka eivät oletusarvoisesti ole ihmistenvälisessä oikeudenmukaisuuskeskustelussa mukana: laji, aika ja paikka. Näiden ulottuvuuksien myötä voidaan pohtia sitä, kuinka pitkälle tulevaisuuteen ihmiset huomioidaan, miten kaukana elävät ihmiset otetaan huomioon tai sitä, mitkä lajit sisällytetään oikeudenmukaisuuskeskustelun piiriin. (Sajama 2003, 84.) Aikasidonnaisuus on huomioitu myös yleisemmän tason oikeudenmukaisuuskeskustelussa (ks. Craig, Burchardt & Gordon

2008, 39–44), mutta paikan ja erityisesti lajin ulottuvuudet ovat olleet vähemmällä huomiolla. Ekologisen oikeudenmukaisuuden ja kuntakontekstin yhteenliittymä ottaa huomioon lajin ja paikan, mutta myös ajan ulottuvuus on huomioitava kunnan tulevien sukupolvien takia.

Ekologisen oikeudenmukaisuuden käsittely on alkanut ympäristöpoliittisen oikeudenmukaisuuden piiristä. Ympäristöpoliittisen oikeudenmukaisuuden käsite on noussut esiin ympäristörasismia ja -syrjintää käsittelevästä poliittisesta liikkeestä, jonka tavoitteena on edistää tasa-arvoa ja oikeudenmukaisuutta ympäristöön liittyvissä kysymyksissä. Liikkeen toiminnassa tähdätään ympäristörasismin hävittämiseen sekä puhtaan ympäristön takaamiseen kaikille. (Palviainen 2003, 103.) Ympäristöepäoikeudenmukaisuus tarkoittaa tilannetta, jossa tietty ryhmä kärsii suhteettoman määrän negatiivisia ympäristövaikutuksia epäoikeudenmukaisen lakien tai säädösten takia. Ekologisen oikeudenmukaisuuden ongelmat näkyvät globaalissa mittakaavassa etnisten vähemmistöjen ja huono-osaisten ihmisryhmien heikompina asuinalueina esimerkiksi teollisuusalueiden läheisyydessä. Asiantuntijat ovat sitä mieltä, että tietyt vähemmistöt ja ihmisryhmät ovat pakotettuja elämään tietyille alueille sijoitettujen haitallisten toimintojen keskellä, ja täten he kärsivät erilaisista terveysongelmista ja huonontuneesta elämänlaadusta. Tutkimusten mukaan vähemmistöryhmät saavat myös vähemmän tukea ympäristö- ja terveysasioissa muuhun väestöön verrattuna sen lisäksi, että he asuvat ympäristön kannalta heikentyneillä asuinalueilla. (Mascarenhas 2009, Palviainen 2003.) Tietty väestöryhmät joutuvat täten kärsimään kerrostuneesta epäoikeudenmukaisuudesta. Kyselytutkimuksissa on huomattu, että ihmiset tunnustavat kaikille yhteisen oikeuden saastuttamattomaan, puhtaaseen ja terveelliseen ympäristöön (Hancock 2003, 61). Kaikilla väestöryhmillä tulisi olla yhtäläinen oikeus hyvään ympäristöön, ja se on varmistettava sekä paikallisesti että globaalisti.

Oikeudenmukaisuuteen tarkemmin perehtyneet yhteiskuntatieteilijät ovat huolestuneita siitä, että ekologisia epäoikeudenmukaisuuksia kohtaavat ihmiset otetaan huomioon päätöksenteossa vain silloin, kun he ovat itse mukana päätöksenteossa (Mascarenhas 2009, 139). Nämä ihmisryhmät saatetaan jättää kokonaan huomiotta, mikäli heidän osallistumisensa on puutteellista. Agyemanin ja Evansin (2004) mukaan ympäristöoikeudenmukaisuus on kaikkien ihmisten yhdenmukaista suojelua ja osallistumismahdollisuuksia ympäristöön liittyvään kehitysohjelmaan. Eri alueilla asuvien ihmisten ja ihmisryhmien osallistaminen päätöksentekoon on tärkeä osa oikeudenmukaisuutta myös ympäristöön liittyvässä päätöksenteossa. Kunnissa

tehtävään päätöksentekoon tulisi ottaa mukaan mahdollisimman laajasti kunnan eri alueita edustava joukko ihmisiä.

Kuntakontekstissa asuinalueiden eriytyminen on konkreettinen ongelma. Juliana Maantay ja Andrew Maroko (2018) ovat tutkineet ekologisen oikeudenmukaisuuden ja gentrifikaation, eli keskiluokkaistumisen yhteyttä kaupungeissa. Heidän tutkimuksensa perusteella pienempituloiset asukkaat siirtyvät herkästi asumaan muualle sen jälkeen, kun heidän alkuperäisiä asuinalueitaan on kehitetty ympäristöystävällisempään suuntaan (em). Suomessakin on puhuttu ekogentrifikaatiosta, jossa kaupungin kestävyystoimet muuttavat asuinalueita niin kalliiksi, että vain keski- ja hyvätuloisten kaupunkilaisten on mahdollista asua siellä. Asuinkustannusten nousun myötä pienituloisten on muutettava ekokaupunginosien alta pois. Tätä voitaisiin ennaltaehkäistä paremmalla asuntopolitiikalla. (Wallin 2021.) Vihreät asuinalueet houkuttelevat toki ympäristövalveutuneita kuntalaisia, mutta alueella alun perin asuneet saattavat kärsiä hintojen noususta, jonka vuoksi he joutuvat muuttamaan pois. Tämän lisäksi pienituloisilla on keskimääräistä vähemmän ajoneuvoja, mikä hankaloittaa kauempana oleviin kansallispuistoihin ja muihin luontokohteisiin pääsyä, mistä johtuen asuinalueiden lähistöllä olevien luontokohteiden rooli nousee entistä tärkeämmäksi. Uudet viheralueet köyhemmillä alueilla lisääisivät oikeudenmukaisuuden toteutumista. (Maantay & Maroko 2018.)

Tutkimuskirjallisuudesta voidaan huomata, että ympäristöön liittyy oikeudenmukaisuuksia ja epäoikeudenmukaisuuksia sekä paikallisella että globaalilla tasolla. Täten myös toimet, joita tehdään kestävyuden edistämiseksi, sisältävät oikeudenmukaisuuteen liittyviä ulottuvuuksia ja haasteita. Erilaiset lähtökohdat ja toimien vaikutukset eri ihmisryhmiin on tiedostettava ja otettava huomioon päätöksenteossa. Kestävydestä käyty keskustelu ei voi sisältää pelkästään ekologisia ulottuvuuksia, sillä sen vaikutukset ulottuvat koko yhteiskuntaan. Kestävä yhteiskunta vaatii toteutuakseen sosiaalisen hyvinvoinnin sekä taloudellisten mahdollisuuksien ulottuvuudet, jotka on integroitu osaksi ekosysteemin kestäviä rajoja (Agyeman & Evans 2004).

Yhteiskunnan on mahdollista tavoitella samanaikaisesti oikeudenmukaisuutta sekä kestävyyttä. Ongelmat tavoitteissa syntyvät silloin, kun ihmisen ja ympäristön hyvinvointi nähdään toisistaan erinävinä tavoitteina sen sijaan, että ihmisen hyvinvoinnin katsottaisiin kuuluvan osaksi ekologista kestävyyttä. Hankaluuksia voi syntyä myös silloin, jos oikeudenmukaisuutta kohdellaan vain kansallisena tai alueellisena haasteena, eikä sen ylirajaisuutta tai

kokonaisvaltaisuutta tiedosteta. (Huttunen & Rekola 2021.) Moni saattaa myös kokea ympäristöoikeuskysymykset jonkun toisen huolena, eikä teema tuo mieleen kuin kaukaisia muistoja uutiskuvista tai dokumenteista, joissa vähemmistöryhmät kärsivät valkoista keskiluokkaa enemmän ympäristöongelmista (Agyeman 2000, 7). Toiseuttaminen on psyykkisesti helppo tapa käsitellä hankalia asioita, mutta ympäristöoikeus- ja kestävyyskysymykset vaativat realistisempaa kuvaa globaalista tilanteesta. Samaan aikaan päätöksenteko ja politiikka toimivat pitkälti kansallisella tasolla globaaleista ja ylijärjestyksistä instituutioista ja sopimuksista huolimatta. Kunnat ovat paikallisen päätöksenteon ytimessä, ja paikallisuus kuuluu olennaisesti niiden toimintakenttään. Kestävyys siirtymä vaatii toteutuakseen vahvempaa globaalia yhteistyötä ja tahtotilaa, joissa myös kuntien tulisi olla mukana. Kestävyys siirtymä koskettaa yhteiskuntaa sekä kunnallisella että globaalilla tasolla.

Kestävyys teema sitoo yhteen eri ulottuvuuksia, joten ne on huomioitava myös oikeudenmukaisen kestävyys siirtymän yhteydessä. Kestävyystoimet ovat olennaisesti yhteydessä sekä ympäristöön että ihmisiin. Ekologisen oikeudenmukaisuuden ja kestävyystoimien avulla voidaan muovata yhteiskuntaa samaan suuntaan. Kestävyys siirtymään liittyy myös muut oikeudenmukaisuuden ulottuvuudet, ja seuraavaksi käsitellen tarkemmin sosiaalisen oikeudenmukaisuuden teemaa, jotta kestävyystoimien sosiaalisia vaikutuksia voidaan arvioida.

3.2 Sosiaalinen näkökulma oikeudenmukaisuuteen

Sosiaalisen oikeudenmukaisuuden huomioiminen kunnan toiminnassa on äärimmäisen tärkeää, sillä kunnissa tehdyt päätökset ja niiden vaikutukset vaikuttavat kuntalaisten hyvinvointiin, joka on kuntaorganisaation tärkein tavoite (ks. Kuntalaki 1 §). Kunnallinen päätöksenteko vaikuttaa välillisesti ja välittömästi kuntalaisten arkeen ja elämään. Päätöksenteon reiluus ja oikeudenmukaisuus korostuvat, kun samojen toimien vaikutus eri elämäntilanteissa oleviin ihmisiin vaihtelee. Sosiaalisen näkökulman käsittely jää usein vähäiseksi ja puutteelliseksi, minkä johdosta sosiaalipolitiikan tulisi edistää sosiaalisen ulottuvuuden huomiointia myös kestävyys siirtymässä. Käsitellen sosiaalista oikeudenmukaisuutta ensin yleisemmällä tasolla, ja siirryn sen jälkeen pohtimaan kuntalaisnäkökulmaa tarkemmin.

Sosiaalista oikeudenmukaisuutta ei voi käsitellä mainitsematta yhteiskuntafilosofi John Rawlsin (1971) Oikeudenmukaisuusteoriaa, *A Theory of Justice*. Kyseinen teos on määrittänyt akateemista keskustelua sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta julkaisuhetkistään asti (Craig,

Burchardt & Gordon 2008, 4). Rawls lähestyi oikeudenmukaisuutta tietämättömyyden verhon käsitteen avulla. Tietämättömyyden verho poistaisi ihmisten tiedot omista taustoistaan, kyvyistään ja mahdollisuuksistaan. Sen avulla ihmiset voisivat luoda reilun yhteiskunnan sellaisilla pelisäännöillä, jotka jokainen voisi hyväksyä. Reilussa yhteiskunnassa voisi päätyä mihin tahansa rooliin kuvitteellisessa yhteiskunnassa ja kokea sen oikeudenmukaiseksi. Sosiaalisen oikeudenmukaisuuden toteutuminen riippuu siitä, miten perusoikeudet ja -velvollisuudet on jaettu yhteiskunnassa. Ihmiset syntyvät erilaisiin asemiin, mikä ohjaa yksilöiden haaveita ja tavoitteita. Sekä taloudelliset, sosiaaliset että poliittiset olosuhteet ja järjestelmät suosivat toisia lähtökohtia toisten yli. Yhteiskunnan oikeudenmukaisuus on paljolti kiinni siitä, miten perusoikeudet ja -velvollisuudet on jaettu eri yhteiskunnan osien välillä. (Rawls 1971.) Nämä samat olosuhteet ja järjestelmät vaikuttavat myös kunnissa, joissa kuntalaiset ovat erilaisissa asemissa toisiinsa nähden lähtökohdistaan riippuen.

Julkisella vallalla ja viranhaltijoilla on vastuu kansalaisten ja kuntalaisten hyvinvoinnista ja sen oikeudenmukaisesta toteutumisesta. Julkisen vallan vastuu kansalaisten sosiaalisista oikeuksista on kirjattu perustuslakiin (3. mom.), jossa väestön terveys, sosiaali- ja terveyspalvelut, perheiden ja lapsien hyvinvointi sekä asumiseen liittyvät teemat nousevat esiin sosiaalisen oikeuden teemoina. (Pajukoski 2011, 81–82.) Hallintolain toisessa luvussa (Hallintolaki 434/2003) määritellään hyvän hallinnon perusteiksi muun muassa yhdenvertaisuusperiaate, jonka tarkoitus on varmistaa syrjimättömyys ja tasapuolinen kohtelu. Näiden lakien ja periaatteiden nojalla kunnassa tehtyjen päätösten tulisi olla oikeudenmukaisia ja hyvinvointia edistäviä.

Sosiaalinen oikeudenmukaisuus ja yhdenvertaisuus ovat tärkeitä teemoja kestävässä hyvinvoinnissa. Nykyisten ja tulevien sukupolvien hyvinvointi planeetan rajoissa takaa hyvinvoinnin, kunhan huomiota keskitetään myös hyvinvoinnin jakautumiseen ihmisten välillä. Sosiaalisen näkökulman avulla voidaan yhdistää luonnon ja ihmisen hyvinvoinnin taso ja jakautuminen, jotta kestävä hyvinvointi on mahdollista. (Gough 2017, 31, 37.) Sosiaalinen ulottuvuus tuo oikeudenmukaisuuskeskustelun yleiseltä tasolta lähemmäs ihmisiä ja kuntakontekstia. Sosiaalisen ulottuvuuden korostaminen on erityisen tärkeää, sillä se unohtuu usein tai jää muiden tavoitteiden ja mittareiden alle. Emeritusprofessori Jorma Sipilä (1970) tuo esiin oikeudenmukaisuuden teeman sosiaalipolitiikan perusteoksessaan. Oikeudenmukaisuus on hänen mukaansa lähellä suhteellista tasa-arvoa, joka ottaa yksilölliset erot huomioon hyvinvointia jaettaessa. Tasa-arvon keskustelu on tärkeä osa sosiaalipolitiikkaa, sillä

hyvinvoinnin tavoittelu ja jakaminen on siinä keskeistä. (Em, 11–18.) Sosiaalipoliittisen osaamisen avulla voidaan selvittää kestävyys siirtymästä eniten kärsiviä ihmisiä ja pyrkiä tukemaan heitä siirtymän varrella, jotta hyvinvointi jakautuisi mahdollisimman tasaisesti.

Kuntien tulee olla sosiaalisesti kestäviä ollakseen ympäristön kannalta kestäviä. Jotta kaupunki voi menestyä, on sen politiikkatoimien edistettävä sosiaalista kestävyttä. (Polese & Stren 2017, 15–16.) Sosiaalinen kestävyys määrittyy kaupunkikontekstissa kansalaisyhteiskunnan kanssa yhtenäiseksi kehitykseksi, joka ottaa huomioon kulttuurisesti ja sosiaalisesti erilaiset ihmisryhmät. Sosiaalinen kestävyys on läheisessä yhteydessä vallitsevaan epätasa-arvon tasoon. Jotta kunnat voivat edistää sosiaalista kestävyttä, on niiden vähennettävä vähemmistöryhmien eksklusiota sekä eriytymistä. Sosiaalinen kestävyys ja eksklusio voidaan nähdä toistensa vastakohtina kuntakontekstissa. (Em.) Inklusion ja osallisuuden edistämisen tulisi täten olla kunnissa prioriteetti, jotta voidaan puhua minkäänlaisesta kestävyystyöstä.

Kansalaisten osallistuminen on demokratian pohja. Se lisää poliittisen päätöksenteon legitimitettä ja lisää viranhaltijoiden tietoutta. (Fischer 2000, 2.) Osallistuminen myös edistää kansalaisaktiivisuutta ja kasvattaa poliittisen valveutumisen tasoa (Kananoja, Niiranen & Jokiranta 2008, 201). Kuntalaisten osallistumisen avulla poliittinen epätasa-arvo vähenee, mikä tekee päätöksenteosta oikeudenmukaisempaa. Epäoikeudenmukaisuus johtuu usein epätasa-arvoisista poliittisista päätöksistä. Mikäli jotkut ihmisryhmät eivät pääse osallistumaan päätöksentekoon, mistä tahansa syystä johtuen, nämä joutuvat todennäköisesti lakien ja politiikan kaltoinkohtelemiksi. Kuntalaisten osallistaminen osaksi päätöksentekoa vahvistaa tehokkuutta, legitimitettä sekä oikeudenmukaisuutta. (Fung 2006, 70–74.) Osallistumisen avulla päätöksenteko on oikeudenmukaisempaa, mutta myös vaikutusten voidaan olettaa olevan oikeudenmukaisempia, sillä ihmiset ovat itse päässeet vaikuttamaan kuntakehitykseen omilla näkökulmillaan.

Oikeudenmukaisuuden edistäminen ei teoriassa vaadi ihmeitä, ainoastaan vuorovaikutuksen ja osallistumisen mahdollistamisen. Oikeudenmukaisessa kunnassa on täten otettava huomioon, että kuntalaisten osallistumis- ja vaikutusmahdollisuudet turvataan. Kuitenkin vain 22 prosenttia kuntalaisista kokee päätöksenteon oikeudenmukaisena ja yhdenvertaisena siitä huolimatta, että kunnissa pyritään edistämään kuntalaisten osallistumista (Kuntalehti 2021). Oikeudenmukaisuus ja osallistuminen ovat kuntakentällä läheisesti yhteydessä toisiinsa.

Heikommassa asemassa olevien ihmisryhmien etua pyritään monien kaupunkien avustusohjelmissa ajamaan edistämällä heidän osallistumistaan poliittiseen päätöksentekoon. (Polese & Stren 2017, 15–16.) Tämä on tärkeä kehityskohde, sillä yhteiskunnallisesti aktiiviset kuntalaiset osallistuvat herkemmin erilaisiin poliittisen päätöksenteon prosesseihin (Paloheimo 2014, 46). Kaikki ihmisryhmät eivät ole yhteiskunnallisessa kehitystyössä tasavertaisesti edustettuina, mikä vaikuttaa luonnollisesti päätöksenteon tasa-arvoisuuteen. Osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien lisääminen ja niistä tiedottaminen laajalti eri alustoilla helpottaisivat yhdenvertaisuuden toteutumista. Täytyy kuitenkin muistaa, että osallistumisen kehittäminen ja osallistaminen eivät aina johda osallistumisaktiivisuuden lisääntymiseen.

Osallistumiseen liittyy olennaisesti osallisuuden kokemus (Kananaja, Niiranen & Jokiranta 2008, 203). Osallisuus nähdään yhtenä keskeisenä sosiaalisen kestävyuden osana. Kuntalaiset kiinnittyvät osallisuuden avulla kuntayhteisöön ja yhteiskuntaan, ja osallistuvat näin helpommin yhteisiin tavoitteisiin. Sosiaalisen kestävyuden ja osallisuuden edistämällä pyritään samanlaisiin tavoitteisiin, joten niitä voidaan pitää yhtenevinä teemoina. Myös kunnissa nähdään, että sosiaalinen kestävyys on osallisuuden toteutumista, kunhan osallisuustyötä tehdään avoimesti, läpinäkyvästi ja oikeudenmukaisesti. Sosiaalisesti kestävä osallisuuden avulla voidaan rakentaa ekologisesti ja taloudellisesti kestäviä kuntia, joissa yksilöt ja yhteisöt pääsevät vaikuttamaan alueelliseen kehitykseen. (Nieminen 2022.)

Kuten aiemmat tutkimukset osoittavat, sosiaalinen kestävyys, oikeudenmukaisuus ja osallisuus liittyvät oleellisesti toisiinsa. Kuntakentällä ei voida sokeasti edistää vain yhtä näistä, sillä se jättää kokonaiskuvan huomiotta. Yksittäistä ulottuvuutta edistämällä kokonaisuuden muut osat saattavat edistyä huomaamatta, mutta päätöksenteossa tulisi aina huomioida toimien vaikutukset mahdollisimman laaja-alaisesti. Kokonaisvaltaisuus tulisi huomioida myös kestävyys siirtymässä, joka vaikuttaa väistämättä kuntalaisiin. Kestävyys siirtymän oikeudenmukaisuus tarvitsee toteutuakseen kattavaa tietämystä kestävyuden ja oikeudenmukaisuuden liittymäkohdista. Sosiaalipoliittisia keinoja kaivataan kestävyys siirtymän oikeudenmukaisuuden takaamiseksi. Sosiaalipolitiikan keinot edistää sosiaalista hyvinvointia liittyvät talouteen, kuten sosiaaliturvajärjestelmään ja erilaisiin etuuksiin, sillä sosiaalipolitiikka on kehittynyt kasvavan talousjärjestelmän mukana. Tämän vuoksi taloudellista oikeudenmukaisuutta on syytä käsitellä myös kestävyys siirtymään liittyen.

3.3 Taloudellinen näkökulma oikeudenmukaisuuteen

Sosiaali- ja talouspolitiikka ovat yhteydessä toisiinsa jopa erottamattomasti. Kestävyys siirtymä kunnissa liittyy talouspolitiikkaan juuri sosiaalipolitiikan kautta. Taloudellinen eriarvoisuus on sosiaalipoliittinen ongelma, johon voidaan pureutua sosiaalipoliittisin keinoin. Sosiaalipolitiikka on täten myös talouspolitiikkaa. Taloudellinen oikeudenmukaisuus nousee kestävyys siirtymän yhteydessä esiin usein eri tavoin, joita käsittelen tässä luvussa.

Brundtlandin komission raportti (1987) on määrittänyt sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja ekologisiin kehyksiin mahtumisen edellytyksiksi taloudelliselle kasvulle. Talouskasvu nähdään edelleen edellytyksenä ihmiskunnan toiveiden ja tavoitteiden toteutumiselle, mutta oikeudenmukaisuuden ja ekologisuuden tulisi muodostaa sille raamit. Nämä raamit ovat elintärkeitä myös tuleville sukupolville, jotta planeettamme kestokyky voidaan turvata. (Halonen 2011.) On toki kiistanalaista, voimmeko perustaa järjestelmämme jatkuvalla kasvulla, ja onko se ylipäättään edellytys ihmisten hyvinvoinnille (ks. Gough 2017, 64–69, 173).

Nykyinen talouskäsitelmä on rakentunut oletuksille siltä ajalta, kun ihmisiä oli huomattavasti vähemmän ja luonnonvarat vaikuttivat loputtomilta. Maailma on mennyt näistä ajoista eteenpäin, ihmisiä on enemmän ja luonnonvarojen loputtomuus on ymmärretty. Tämän vuoksi nykyisen talousjärjestelmän tulisi palvella ihmisten hyvinvointia kestävästi. Asiantuntijat kautta aikain ovat olleet sitä mieltä, etteivät ihmisten kulutustottumukset palvele heidän hyvinvointiaan. (Costanza ym. 2013.) Talouden mittareiden ohelle tarvitaan uusia kestävä kehityksen huomioivia mittareita (Sairinen 2010, 345).

Talouskasvulla ja ympäristöllä on ristiriitainen suhde. Talousjärjestelmämme on rakennettu hyödyntämällä ympäristöä ja luonnonvaroja. Taloudellinen hyvinvointimme on riippuvainen ympäristön tilasta, ja samanaikaisesti talouskasvu nähdään ympäristökriisin juurisyynä. Myös hyvinvointivaltioiden sosiaaliturva rakentuu oletukselle, että talous kasvaa ja työllisyys on korkea. Ympäristön huomioiva päätöksenteko on tärkeää luonnonvarojen riittävyyden vuoksi, mutta samalla ympäristön tilaa edistävät päätökset saattavat heikentää ihmisten hyvinvointia tai työllisyyttä. (Sairinen 2010, 322.)

Anneli Pohjolan ja Riitta Särkelän (2011) toimittamassa teoksessa mainitaan kulutuksen vähentämisen tarve useampaan otteeseen. Hyvin toimeentulevien oma päätös vähentää työntekoa ja täten pienentää tulotasoaan nähdään ainoana kestävä tapana vähentää

talouskasvua. Ylikuluttavien kansanosien vapaaehtoinen luopumisen kulutuksesta mainitaan silti olevan parhaimmillaankin utopistinen. (Em, 54, 68, 106.) Tässä kohtaavat taloudellisen ja ekologisen oikeudenmukaisuuden rajapinnat: taloudellisen oikeudenmukaisuuden kannalta tulotason kasvattaminen on jokaisen oikeus, vaikka se ekologisen oikeudenmukaisuuden kannalta on kestäväntöntä.

Agyemanin ja Evansin (2004) mukaan ympäristöongelmat kasaantuvat selkeästi köyhemmille ihmisille. Tämän lisäksi pienempituloiset saastuttavat vähemmän sekä kansallisella että globaalilla tasolla. Ympäristöön liittyvässä päätöksenteossa tulisi huomioida taakanjako eri sosiaalisten ryhmien, yhteisöjen ja kansakuntien välillä, jotteivat ongelmat kasaannu epätasaisesti, sillä rikkaammat valtiot ja heidän rikkaimmat kansalaisensa kuluttavat ja saastuttavat enemmän kuin köyhempien maiden asukkaat. (Agyeman & Evans 2004.) Perinteisesti talouden ja ympäristön risteämät on nähty globaalina haasteena, joka osuu eri tavalla eri maanosiin. Tämä näkökulma on nostettu esille esimerkiksi Kansainvälisen ilmastopaneelin raportissa vuonna 2007. Nykytiedon mukaan ilmastonmuutoksen riskit ovat olemassa heikommassa asemassa oleville ihmisille ja yhteisöille kaikissa maissa kehitystasosta riippumatta. (Gough 2017, 25.) Parempiosaisetkaan eivät toisaalta voi välttyä riskeiltä, sillä ilmastonmuutoksesta johtuvat markkinoiden häiriöt aiheuttavat seurauksia taloudelle. Kunnissa vakavimmat seuraukset osuvat erityisesti pienituloisille, kuten yksinhuoltajille, eläkeläisille ja työttömille. (Helne, Hirvilampi & Laatu 2011.) Tilannetta voidaan tasapuolistaa verotuksella, sillä verotus lisää oikeudenmukaisuutta tasaamalla tuloeroja, minkä nähdään edistävän ihmisten hyvinvointia (Costanza ym. 2013).

Taloudellista näkökulmaa ei voi käsitellä ohittamatta energiakysymyksiä. Energiamurros on osa kestävyys siirtymän kokonaisuutta. Energiamurroksesta on puhuttu jo ennen nykytilanteen energiakriisiä, mutta sen merkitys on kasvanut viimeisen vuoden aikana. Lipsasen, Kivimaan ja Leinon (2021) mukaan energiaturrokseen kytkeytyy energiaoikeudenmukaisuuden ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden teemoja, sillä sähköistyvän yhteiskunnan energiakysymykset koskettavat eri ihmisiä eri tavoin. Energiakysymykset ovat liittyneet aiemmin pitkälti kehittyvien maiden energiaköyhyyteen, mutta energian hinnan nousut ovat haasteena myös länsimaissa (em).

Sosiaali- ja talouspolitiikka yhdistyvät kestävyys siirtymän kontekstissa. Sosiaalipolitiikan, kestävyys siirtymän ja oikeudenmukaisuuden teemoja on tutkittu kapeasti, mutta Greenin ja Gambhirin (2020) mukaan sosiaalipoliittisia vaikutuskeinoja ovat esimerkiksi murroksesta kärsivien alueiden ja työntekijöiden tukeminen. (Huttunen & Rekola 2021.) Tällöin voidaan ennaltaehkäistä sitä, että kestävyystoimien vaikutukset osuisivat pelkästään tiettyihin ihmisryhmiin tai maantieteellisiin alueisiin. Taloudellinen oikeudenmukaisuus ymmärretään usein taloudellisina jakoina. Yhteisymmärrys siitä, mitä hyödykkeitä ja palveluja tulisi jakaa, sekä miten ja kenelle niitä tulisi jakaa, on hankala saavuttaa. Pohjoismaisissa hyvinvointivaltioissa taloudellinen oikeudenmukaisuus pyritään takaamaan resurssien tasavertaisuudella, mikä tarkoittaa esimerkiksi sosiaalipoliittisia keinoja ja progressiivista verotusta. Anglosaksisissa maissa taas tavoitellaan jako-oikeudenmukaisuutta, jossa tarjotaan olosuhteet, joiden puitteissa ihmisten on mahdollista tiedostaa ja toteuttaa oma potentiaalinsa. (Kapstein 2010, 4–23.) Tuuli Hirvilampi ja Tuula Helne (2014) esittelevät artikkelissaan sosiaalipoliittisia keinoja, joiden avulla voidaan edistää taloudellista kestävyttä. Näitä keinoja ovat perustulo, enimmäistulotaso, progressiivinen verotus, progressiivinen ympäristöverotus, sosiaalisesti ja ekologisesti merkittävän työllisyyden kasvattaminen, työajan vähennykset, kulutusmahdollisuuksien vähentäminen sekä sosiaalietuudet perheiden ja yhteisöjen tukemiseksi. Näiden lisäksi kulutukseen perustuvan verotuksen rooli kestävyys siirtymässä on merkittävä, joskin sen vaikutuksia köyhempiin ihmisiin on ehkäistävä sosiaalietuuksilla tai progressiivisilla ympäristöveroilla. (Em, 2169.) Edellä mainitut keinot edistävät hyvinvoinnin eri ulottuvuuksia, mikä edistää kokonaisvaltaista hyvinvointia planeetan kantokyvyn ehdoilla.

3.4 Kestävyys siirtymän oikeudenmukaisuus

Aiemmissä luvuissa on hahmoteltu kestävyys siirtymän oikeudenmukaisuutta kolmen eri ulottuvuuden: sosiaalisen, taloudellisen ja ekologisen näkökulman kautta. Tässä luvussa yhdistän teoriataustan osat oikeudenmukaisen kestävyys siirtymän kokonaisuudeksi. Oikeudenmukaisuuden tarkastelu perinteisten kestävyys ulottuvuuksien kautta mahdollistaa tehokkaan tavan ymmärtää kestävyys siirtymän oikeudenmukaisuutta sille ominaisessa ympäristössä. Luvun lopussa teoriataustan tärkeimmät osuudet kootaan vielä taulukkoon, joka toimii teoriakehyksenä tutkielmalle.

Teoriataustassa avatut oikeudenmukaisuuden teoriat luovat pohjaa sille, millaisia ulottuvuuksia oikeudenmukaisuudella voidaan nähdä kuntakontekstissa. Erityisesti kestävyystoimiin ja

kestävyyssiirtymään liittyvät oikeudenmukaisuuden toimet ja haasteet ovat tutkielman kannalta kiinnostavia. Viranhaltijoiden näkemykset näiden teemojen yhteyksistä ja sidoskohdista avaavat päätöksenteossa huomioitavia asioita, ja valottavat heidän näkemyksiään päätösten vaikutuksista kuntalaisiin. Kun tiedetään, mitä päätöksenteossa painotetaan, voidaan keskittyä näiden päätösten vaikutusten hillintään, mikä on sosiaalipolitiikan tehtävä kestävyyssiirtymässä.

Koska kokonaisvaltaisesti kestävämpi tulevaisuus edistäisi ihmisten hyvinvointia ja vastaisi paremmin esimerkiksi asumisen hintojen nousuun (O’Riordan 1998 102–106), voidaan kestävyyssiirtymän tavoitteet nähdä sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti oikeudenmukaisina. Päätöksenteossa on huomioitava tehtyjen päätösten seuraukset ja vaikutukset mahdollisimman laaja-alaisesti. Oikeudenmukaiset päätökset luovat toteutuessaan hyvinvointia, mikä vaikuttaa kunnan kokonaishyvinvointiin ja edistää kunnan toimintaperiaatteita. Näin toimiessaan kestävyyssiirtymän päätöksenteko voi edistää oikeudenmukaisuutta kaikissa sen kolmessa ulottuvuudessa.

Williams ja Doyon (2019) esittelevät kolme asiakokonaisuutta, joiden avulla kestävyyssiirtymän oikeudenmukaisuutta voidaan tarkastella: haittojen ja hyötyjen jakautuminen, niiden tunnistaminen sosiokulttuurisesti sekä päätöksentekoon liittyvä oikeudenmukaisuus. Näitä tematiikkoja voidaan tulkita tutkielman sosiaalisen, taloudellisen ja ekologisen oikeudenmukaisuuden ulottuvuuden sisällä. On tärkeää tiedostaa ja tunnistaa siirtymästä hyötyvät ja kärsivät ihmisryhmät sekä pyrkiä aktiivisesti näitä ihmisryhmiä tukevaan päätöksentekoon. Mikäli jotkut kuntalaiset jäävät päätöksenteon oikeudenmukaisuuspyrkimyksistä huolimatta kestävyyssiirtymän jalkoihin, on heitä tuettava sosiaalipoliittisin keinoin. Oikeudenmukaisuus kietoutuu siirtymään moniulotteisesti, joten sen huomioiminen päätöksenteossa on tärkeää.

Tässä tutkielmassa kestävyyssiirtymän oikeudenmukaisuus ymmärretään kestävyttä edistävien toimien reiluutena. Oikeudenmukaisuus ja reiluus eivät toki ole synonyymeja, mutta tämän tutkielman kontekstissa käsitteet määrittävät keskenään samalla tavalla. Tämä rajaus tuo hankalasti ymmärrettävän termin lähemmäs tutkielman aineistoa ja kaupunkikehitystä yleensä. Oikeudenmukaisuuden termi on laaja ja moniselitteinen, mutta tässä tutkielmassa fokus on pääasiallisesti siinä, miten viranhaltijat tunnistavat kestävyyssiirtymään liittyviä oikeudenmukaisuuden ulottuvuuksia. Tutkielman tavoitteena ei ole löytää absoluuttisia

vastauksia oikeudenmukaisen kestävyys siirtymän toteuttamiselle eikä pyrkii tilastolliseen yleistyksen. Tutkielma tarjoaa ainoastaan viranhaltijoiden näkökulman yhteiskunnallisesti merkittävään ja ajankohtaiseen aiheeseen.

Seuraavaksi kokoan teoriataustasta oleellimmat ulottuvuudet taulukoksi. Tämä teoriataustan yhteen kokoava taulukko tulee toimimaan ohjaavana teoriana aineiston analyysini tukena. Taulukossa eritellään oikeudenmukaisuuden ulottuvuuksia, jotka nousevat esiin teoriasta. Teoriatausta rakentuu kuntakontekstiin, joten käsitellyt teemat ovat relevantteja oikeudenmukaisuuden ulottuvuuksia sekä kuntien että kuntapäätäjien kannalta. Alla oleva taulukko ei tule luomaan tiukkoja raameja aineiston analyysille, sillä teorian merkitys on tutkielmassani ohjaava. Teoriakehyksen funktiona on auttaa kokoamaan teoriasta keskeiset kuntiin liittyvät kestävyys siirtymän oikeudenmukaisuuden ulottuvuudet, mikä auttaa hahmottamaan teoriaa paremmin.

Taulukko 1: kunnan kestävyys siirtymän oikeudenmukaisuuden ulottuvuudet teoriataustan pohjalta

Oikeudenmukaisuuden ulottuvuus	Yläluokat	Alaluokat
Sosiaalinen	Osallisuus, Eksklusio, Eriarvoisuus	Kuntalaisten osallistuminen, Hyvinvoinnin jakautuminen, Päätöksenteon vaikutukset kuntalaisiin, Kuntalaisten vaikuttaminen, Kuntalaisryhmien eriytyminen, Heikommassa asemassa olevien huomiointi
Ekologinen	Alueellisuus, Asuminen, Globaalin ja lokaalin suhde	Alueellinen epätasa-arvo, Ekologiset kaupunginosat, Vertailu globaaliin tilanteeseen, Paikallinen päätöksenteko, Sukupolvinen oikeudenmukaisuus, Epätasa-arvoinen asuminen, Lähiluonnon merkitys
Taloudellinen	Taakanjako, Taloudellinen epätasa-arvo, Kestävä talous	Toimien epäsuhtaisuus eri ihmisryhmille, Taloudellisten panostuksien suuntautuminen, Ympäristöongelmien kasautuminen, Taakanjako ihmisten ja maiden välillä, Energiakysymykset

Taloudelliseen, ekologiseen ja sosiaaliseen ulottuvuuteen jako on tyypillinen tapa jäsentää kestävyyttä, mikä liittyy olennaisesti tutkielman aihepiiriin. Tässä tutkielmassa oikeudenmukaisuutta tarkastellaan saman kolmijaon avulla, jotta aiempaa oikeudenmukaisuuteen ja kestävyteen liittyvää kirjallisuutta voidaan hyödyntää mahdollisimman tehokkaasti. Eri ulottuvuuksien käsittely lisää ymmärrystä oikeudenmukaisuuden moninaisuudesta, mikä mahdollistaa oikeudenmukaisuuden kokonaisvaltaisen huomioinnin. Samalla jako tuo esiin ristiriidat eri ulottuvuuksien välillä. Monet taulukkoon kootuista teemoista liittyvät muihinkin oikeudenmukaisuuden ulottuvuuksiin, eikä rajanvetojen tekeminen eri luokkien välillä ole yksiselitteistä. Ulottuvuuksien kategorisointi helpottaa teemojen käsittelyä ja samalla myös aineiston läpikäyntiä, mikä lisää tutkielman tekemisen mielekkyyttä. Teorian ja aineiston välisiä yhteyksiä on helpompaa käsitellä, kun niillä on yhtenäiset kategoriat. On syytä tiedostaa, että yhteiskunnalliset muutokset ovat moniulotteisia ja niillä on vaikutuksia useampiin kuin yhteen oikeudenmukaisuuden ulottuvuuteen. Rajanvedoille ei täten saa antaa liian suurta valtaa tutkielmassa eikä sen ulkopuolella. Vaikka teoria ja aineisto on luokiteltu eri ulottuvuuksiin, ovat nämä rajanvedot lähinnä mekaanisia. Niiden merkitys on selkeyttää tutkielman tekoa ja luettavuutta. Tähän palataan tarkemmin vielä myöhemmin tutkielman lopulla.

4. Tutkimuksen toteutus

Haluan selvittää tutkielmassani, miten viranhaltijat tunnistavat kestävyys siirtymän oikeudenmukaisuuden eri ulottuvuuksia. Viranhaltijatiedon avulla voidaan päästä käsiksi kunnan hallinnon tason käsityksiin päätöksenteon oikeudenmukaisuudesta. Viranhaltijat tekevät töitä kuntakehityksen parissa ja pyrkivät kuntalain vaatimaan hyvään hallintoon, mikä pitää sisällään kuntalaisten tasapuolisen kohtelun. Tutkielman kannalta kiinnostavaa on, miten kunnassa voidaan huomioida kestävyys siirtymän toimien oikeudenmukaisuutta. Kun oikeudenmukaisuuteen liittyviä haasteita selvitetään, niitä voidaan tukea sosiaalipoliittisilla toimilla. Viranhaltijoiden kunnissa tekemät kestävyystoimet voivat olla reiluja ja oikeudenmukaisia, mutta ne eivät aina kohtele kaikkia kuntalaisia samalla tavalla. Tässä tutkielmassa kestävyys siirtymää lähestytään viranhaltijoiden käsitysten kautta, joten varsinainen kuntalaisnäkökulma jää puuttumaan sen noustessa esille vain välillisesti viranhaltijoiden kommentteissa.

Tutkimuskysymykseni on, millaisia käsityksiä kunnan viranhaltijoilla on kestävyys siirtymän oikeudenmukaisuudesta, ja miten he tunnistavat ja kuvaavat puheessaan sen ulottuvuuksia. Toki on pidettävä mielessä myös se, että ulottuvuuksia on mahdollista havaita vaikkei niitä toisi esiin haastatteluissa. Tulen siitä huolimatta keskittymään pääasiallisesti haastatteluissa puhuttuihin ja keskusteluissa esiin tuotuihin teemoihin. Seuraavissa alaluvuissa esittelen tutkimuksen toteutukseen liittyviä aihepiirejä. Esittelen aluksi aineiston, jonka jälkeen tarkastelen haastattelua menetelmänä. Seuraavaksi käsittelem aineiston analyysimetodia, jonka jälkeen pohdin tutkimusetiikkaan liittyviä teemoja.

4.1 Aineiston esittely

Aineistoni on kerätty osana ORSI-tutkimushanketta, josta olen saanut sen käyttööni valmiiksi litteroituna. Yhteiskunnallisen vaikuttavuuden orkestrointi (ORSI) -tutkimushanke tutkii julkishallinnon ohjauskeinoja ympäristön kantokyvyn rajoissa toimivaa ekohyvinvointivaltiota kohti. Hankkeessa on neljä teemaa, joiden parissa työskennellään 2019–2022/25. Teemat liittyvät hallintoon, kestävyysmurrokseen, vastuullisiin innovaatioihin sekä kulutustottumuksiin. Suomen Akatemian strategisen tutkimuksen yksikkö rahoittaa hanketta. (ORSI-hanke 2021.)

Hankkeessa on haastateltu muutaman suomalaisen edelläkävijäkaupungin viranhaltijoita. Valitsin omaan tutkielmaani keskisuuren kaupungin, josta on yhteensä 16 haastattelua. Tämä vastaa hyvin Eskolan ja Suorannan (1994) laadullista tutkimusta käsittelemässä teoksessaan suosittellemaa 15 vastauksen määrää. Noin puolet haastatelluista ovat ympäristöasiantuntijoita, jolloin muiden alojen asiantuntijoita on myös noin puolet. Yhden kaupungin tarkastelu luo läpileikkauksen viranhaltijoiden käsityksistä, sillä viranhaltijoita on yli kymmeneltä eri toimialalta. Tämä antaa kokonaiskuvan kaupungin toiminnasta paremmin, kuin useista eri kaupungeista satunnaisesti valitut haastattelut. Tällä tavalla otokseen ei valikoidu ainoastaan ympäristöasioiden parissa toimivia viranhaltijoita, ja tutkimustulokset ovat todellisuutta syvemmin kuvaavia. Analyysin kohteena oleva kaupunki on profiloitunut edelläkävijäksi kestävyysparissa, joten kestävyys on tuttu teema kaupungin toiminnassa. Voidaan täten olettaa, että kestävyys liittyvät teemat ovat olleet esillä eri toimialoilla. Edelläkävijyys mahdollistaa kestävyys siirtymän tarkastelun laajemmin toimialarajoista riippumatta, kun koko kaupunkiorganisaatiossa tiedetään kaupungin strategisista kestävyystavoitteista.

Aineistossa on koottu yhteen 16 eri viranhaltijan näkemystä kestävyys siirtymän oikeudenmukaisuudesta. Eri alojen ammattilaiset nostavat toki eri asioita prioriteettilistojensa kärkeen. Joistain haastatteluista oli mahdollista löytää enemmän oikeudenmukaisuuteen liittyvää puhetta kuin toisista. Tämä saattaa vaikuttaa eri teemojen erilaiseen painotukseen. Mikäli yksittäinen viranhaltija nostaa tietyn teeman käsittelyyn useampaan otteeseen, vaikuttaa se heti tiettyjen kategorioiden muodostumiseen. Puolet haastatelluista ovat ympäristöpuolelta, mikä vaikuttaa kokonaiskuvaan. Tarkastelun kohteena olleen kunnan haastatteluista saattaisi nousta erilaisia painotuksia kestävyys siirtymään, mikäli jakauma olisi erilainen. Tämä on myös syytä huomioida tuloksissa.

Tutkimuskysymyksen kannalta haastatteluissa on kysytty relevantteja asioita. Koko haastattelurunko on löydettävissä tutkielman liitteistä. Haastatteluissa kysytyt kysymykset tarjoavat runsaasti mahdollisuuksia kaupungin kestävyys siirtymän tutkimiselle. Aineisto on litteroitu ja anonymisoitu kokonaisuudessaan. Haastateltaville on luvattu anonymiteetti, ja tutkimuskirjeessä on kerrottu aineistoa käytettävän hankkeen lisäksi myös tutkielma-aineistona opinnäytetöissä.

4.2 Haastattelu aineistonkeruumenetelmänä

Haastattelu on menetelmä, joka keskittyy ajatusten sisältöihin. Haastattelun avulla voidaan päästä haastateltavien ajatuksiin ja kokemuksiin kiinni. Haastattelu on ainoita keinoja, jonka avulla on mahdollista päästä kuulemaan ihmisten asioille antamia merkityksiä. Haastattelu mahdollistaa haastateltavien jäsentämien ajatusten tulkintaa, mutta itse ilmiöstä tai asiasta on hankalampaa saada kiinni. (Puusa 2020, 103–108.) Tämä on hyvä oman tutkielmani kannalta, sillä tavoitteena on nimenomaan selvittää viranhaltijoiden tunnistamia ulottuvuuksia kestävyys siirtymän oikeudenmukaisuuteen liittyen.

Haastattelut on tallennettava ja litteroitava, jotta niistä voidaan tehdä uskottavia päätelmiä (Puusa 2020, 103–108). Litteroinnissa aineistosta karsiutuu äänenpainoja, täytesanoja ja äännähdyksiä (Silvasti 2014, 36). Litterointi kadottaa täten tiettyjä ulottuvuuksia alkuperäisestä haastattelusta. Tämä on myös hyvä muistaa analyysia tehdessä, varsinkin kun olen saanut käyttööni ainoastaan litteroidun aineiston kuulematta alkuperäisiä haastatteluja.

Valmiin aineiston vuoksi en ole itse tehnyt valintoja siitä, ketä haastatellaan ja mitä haastateltavilta kysytään. Uskon kuitenkin, että olisin tehnyt samansuuntaisia valintoja myös

itse. Tutkimushankkeen kautta kerätyssä aineistossa on se hyvä puoli, että haastattelurungot ja muut käytännön asiat ovat läpäisseet useamman tutkijan tarkastelun. Tämän ansiosta aineisto on validi ja tutkimustarkoituksia palveleva. Viranhaltijoita on kaupungin useilta eri toimialoilta, mikä mahdollistaa sen, että saadaan kokonaiskuva tutkimusaiheen ymmärryksen tasosta kaupungissa. Näiden seikkojen vuoksi arvioin aineiston luotettavaksi ja tutkimuksen yleiset rajoitteet huomioiden yleistettäväksi.

Alastalo, Åkerman & Vaittinen (2017, 223) väittävät, että haastattelijan tieto haastattelun aiheesta sekä kokemus haastattelutilanteista vaikuttavat aineiston laatuun. Tutkielmani aineiston keruu on tehty osin hankkeen tutkijoiden toimesta ja osin osana Tampereen yliopiston kestävän kehityksen teemakokonaisuuden kurssityötä. On oletettavaa, että jokaisella haastattelijalla on ollut valmista tietotaitoa kestävyuden aihepiiristä. Erilasten haastattelijoiden ja haastattelutapojen vaikutus on nähtävillä aineistosta. Osa haastatteliijoista käy haastattelun aikana kysymysrunkoa läpi hyvin systemaattisesti ja ilman ylimääräistä kommentointia. Toiset taas kommentoivat vastauksia, kysyvät lisäkysymyksiä ja luovat keskustelevampaa otetta haastattelutilanteeseen. Toki kyseessä on ollut strukturoitu haastattelu, jolla on haettu vastauksia tiettyihin kysymyksiin, eikä haastattelun etenemistavalla ole täten välitöntä vaikutusta vastauksiin. Keskusteleva ilmapiiri saattaa auttaa haastateltavaa vastaamaan avoimemmin, kuin pelkkä kysymys-vastaus-rakenne.

Haastatteluaineiston, kuten minkä tahansa muunkin laadullisen aineiston analyysi on tutkijan omaa tulkintaa. Analyysissa tapahtuu kaksoistulkintaa, sillä ensin haastateltavat tulkitsevat omia ajatuksiaan ja tuntemuksiaan, jonka jälkeen tutkija tulkitsee haastateltavien tulkintoja. Analyysi on tilannesidonnaista, eikä se kuvaa ilmiötä yksiselitteisesti. Tulosten yleistämisessä täytyy siis muistaa tutkimuksen lähtökohdat. (Puusa 2020, 103–108.) Tutkijanakaan ei voi tehdä tulkintaa ilman aiemman tutkimuksen ohjausta, vaikka sitä kuinka pyrkisi välttämään. Tämäkin ulottuvuus on otettava huomioon analyysissa.

4.3 Asiantuntijahaastattelu

Viranhaltijoita voidaan pitää oman työnsä ja sen aihepiirin asiantuntijoina. Asiantuntijuus on moniselitteinen ilmiö, mutta se määrittyy usein toiminnassa ja vuorovaikutuksessa esimerkiksi ammatin tai instituution pohjalta (Alastalo, Åkerman & Vaittinen 2017, 215). Asiantuntijuus ei ole staattista vaan pikemminkin tilannesidonnaista. Aineistossani haastattelut on tehty sillä oletuksella, että viranhaltijat ovat kaupunkinsa kehityksen asiantuntijoita.

Asiantuntijahaastattelut toimivat eksklusiivisen tiedon välittäjinä, sillä niiden avulla on mahdollista päästä kuulemaan viranhaltijoiden näkemyksiä tutkimuksen kohteena olevasta aiheesta. Asiantuntijatieto mahdollistaa kaupunkikehityksen nykytilan ja kehityksen lähemmän tarkastelun (em, 218). Asiantuntijatieto sisältää tietoa tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä, sen käytännöistä ja prosessin vaiheista. Haastatteluissa kerätyssä tiedossa voi olla vääriä vastauksia, mikä erottaa institutionaalisen asiantuntijatiedon jonkin kulttuurin jäsenyyteen liittyvästä asiantuntijuudesta. (Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 374.) Asiantuntijatieto toimii tutkielman aihepiirissä parhaiten, sillä tarkoituksena on päästä kiinni viranhaltijoiden omiin käsityksiin kestävyystoimien oikeudenmukaisuudesta. Tutkimusaihe on valittu niin, että aineistonkeruumenetelmä palvelee tutkimusongelman ratkaisemista.

Viranhaltijoiden tieto on asiantuntijatieta, joka koostuu oman asiantuntemuksen ja organisaation ympärille. Viranhaltijoiden työ on myös julkista, sillä kaikki dokumentit ja päätökset ovat läpinäkyvyyden takaamiseksi yleisesti saatavilla. Kunnan viranhaltijat ovat velvollisia edustamalleen kunnalle sekä kuntalaisille. Viranhaltijatieto on mahdollisuus päästä tarkastelemaan kuntaorganisaatiota, sillä viranhaltijat ovat tärkeä osa päätöksentekokoneistoa. Haastatteluissa saatu tieto auttaa ymmärtämään, miten viranhaltijat ottavat eri tekijöitä huomioon tehdessään kuntalaisia koskevia päätöksiä. Viranhaltijat käsittelevät kestävyys siirtymää kunnan näkökulmasta ja ylemmältä tasolta, kun taas sosiaalipolitiikan keinoin pyritään tukemaan yksilöitä ja kuntalaisia. Viranhaltijoiden käsityksistä voidaan selvittää kunnan näkökulma siitä, ketkä kunnassa ovat mahdollisesti suurimman tuen tarpeessa kestävyys siirtymän toimenpiteissä.

Viranhaltijoiden näkökulma on tiiviisti tutkielmani ytimessä. Heidän näkökulmansa ja mielipiteensä rakentuvat osittain organisaation ja osaksi oman asiantuntijuuden pohjalta. Haastatteluissa esiin tulleita asioita ei voida pitää absoluuttisina totuuksina, sillä haastateltavien position vaikutus on otettava huomioon. Viranhaltija- tai asiantuntijatieta ei tuo kokonaiskuvaa kestävyys siirtymän oikeudenmukaisuudesta, vaan viranhaltijoiden oman tulkinnan siitä. Kunnan viranhaltijat ovat vain osa yhteiskunnallisen päätöksenteon kokonaisuutta, joten vaikka heidän vastuunsa kunnasta on suurta, yksittäisen kunnan rooli kansallisessa tai globaalissa kestävyys siirtymässä on pieni. Haastattelujen pohjalta voidaan muodostaa käsitys siitä, miten siirtymää kunnissa edistävät viranhaltijat tiedostavat oikeudenmukaisuuden ja tunnistavat sen eri ulottuvuuksia. Viranhaltijoiden näkökulma on silti tärkeä, sillä sen avulla päästään kunnallisen päätöksenteon ytimeen.

4.4 Teoriaohjaava sisällönanalyysi

Analyysiosio pohjautuu Silvastin (2014) ohjeisiin sisällönanalyysista. Käytän aineiston analyysissa teoriaohjaavaa sisällönanalyysia. Aineistolähtöisen ja teoriaohjaavan analyysin ohjeet ovat osin samat, joten tämä osio on kooste näiden molempien menetelmien ohjeistuksista. Aineiston lähestyminen on aloitettu läpiluvulla, jonka jälkeen aineistosta on rajattu ulos esimerkiksi epäolennaiset tutkimuskysymykset.

Seuraava askel on aineiston koodaaminen, eli jäsentäminen ja luokittelu. Koodaamisen tarkoituksena on löytää sanoja tai ilmaisuja, jotka toistuvat aineistossa tai kuvaavat tiettyä ilmiötä hyvin. Koodaaminen hajottaa aineiston pieniin osiin, joita yhdistellään teemoitteluvaiheessa. Aineistosta on tarkoitus havaita teemoja, jotka vastaavat tutkimuskysymykseeni mahdollisimman monipuolisesti ja kattavasti. Eskolan ja Suorannan (1996) mukaan koodaaminen voi tapahtua jokaisen oman tulkinnan mukaisesti. Koodeilla on viisi tehtävää: ne toimivat muistiinpanoina, jäsennyksen apuna, tekstin kuvailun välineinä, jäsennyksen testauksen välineinä sekä osoitteina, joiden avulla voidaan etsiä ja tarkistaa kohtia tekstistä. (Em.)

Kyngäs ja Vanhanen (1999) kuvaavat analyysin teknisen vaiheen alkavan ilmaisujen pelkistämisestä. Aineistosta on tunnistettava tutkimukselle relevantit asiat, jotka löytyvät kysymällä tutkimustehtävän mukaisia kysymyksiä, ja jotka sitten pelkistetään ilmaisuiksi. Aineiston pelkistäminen tapahtuu litteroidusta haastatteluaineistosta niin, että epäolennaiset osat jätetään tutkimuksen ulkopuolelle. Pelkistämisen aikana tietoa tiivistetään ja pilkotaan koodaamalla tutkimusaiheelle relevantit osiot. Valmiit pelkistykset ryhmitellään ilmaisuiksi, joista samaa tarkoittavat yhdistetään samaan kategoriaan, jolle annetaan sisältönsä mukainen nimi. Kategorisoinnissa aineisto tiivistyy, kun yksittäiset piirteet ja tekijät yleistetään laajempiin käsitteisiin. Kategorisointi on tärkeä vaihe, sillä sen aikana muodostetaan suuntaviivoja tutkimuksen analyysille. Tämän jälkeen alakategorioita yhdistellään ja muodostetaan yläkategorioita, sekä lopulta ne kaikki yhdistetään yhdeksi yhdistäväksi kategoriaksi. Tätä kutsutaan abstrahoinniksi, eli käsitteellistämiseksi, jossa muodostetaan teoreettisia käsitteitä valikoidun tiedon perusteella. Eri tasoisten kategorioiden avulla voidaan vastata tutkimusongelmaan. (Tuomi & Sarajarvi 2002, 102–103, 111–114.)

Sisällönanalyysi sopii tutkielmani analyysimenetelmäksi, koska tutkielmassa kiinnostuksen kohteena on haastatteluissa esiin tullut sisältö. Minua kiinnostaa se, mitä kestävyys siirtymän

oikeudenmukaisuudesta puhutaan sen sijaan, että perehtyisin esimerkiksi sanomisen tapoihin. Sisällönanalyysi on yleismenetelmä, joka sopii lähes mihin tahansa aineistoon. Sisällönanalyysi sopii menetelmäksi kaikkiin kirjallisessa muodossa oleviin aineistoihin (Silvasti 2014, 36). Haluan tutkia oikeudenmukaiseen kestävyys siirtymään liittyviä asioita, jotka selviävät aineistostani parhaiten sisällönanalyysin avulla. Sisällönanalyysia tehdessä on syytä huomioda, että sen avulla aineisto saadaan vasta järjestettyä johtopäätösten tekoa varten. Menetelmää on kritisoitu sen keskeneräisyydestä johtuen juuri siitä, että järjestetty aineisto esitetään tuloksina. Vaikka aineistoa kuvaisi kuinka hyvin ja jäsennellysti, se ei silti ole vielä valmista analyysia. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 105.) Aineistoa täytyy tulkita sen järjestämisen jälkeen.

Teoriaohjaava tai teoriasidonnainen sisällönanalyysi on aineistolähtöisen analyysin teoreettisempi versio. Teorian rooli on ohjata ja auttaa analyysissa, mutta analyysia ei suoraan rakenneta minkään olemassa olevan teorian pohjalta. Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissa tunnustetaan aiemman tiedon merkitys analyysissa, mutta sen on tarkoitus auttaa tutkijan ajattelua valmiin teorian testaamisen sijaan. Analyysiprosessissa yhdistellään aineistolähtöisyyttä ja valmiita teoriomalleja siten, että analyysissa edetään aineiston ehdoilla, mutta lopussa teoriataustan jako tuodaan analyysiin mukaan. Aineistoa lähestytään aineistolähtöisesti, mutta teoreettiset käsitteet eivät nouse puhtaasti aineiston pohjalta, vaan ne tuodaan analyysiin aineiston ulkopuolelta (Tuomi & Sarajärvi 2002, 109–133.) Kestävyys siirtymän oikeudenmukaisuus on aihe, josta ei ole vielä kovin paljon tutkimustietoa. Tutkielmani teoriatausta ohjaa siitä huolimatta ajatuksiani aineistoa havainnoidessa, joten teoriaohjaava analyysi sopii tutkielmaani loistavasti.

4.5 Aineiston analyysin toteutus

Käytän aineiston käsittelyyn ja koodaamiseen Atlas.ti -ohjelmaa. Atlas.ti-ohjelma on laadullisten aineistojen käsittelyyn luotu työkalu, jonka avulla laajojen tekstimassojen käsittely helpottuu. Koodatessa etsitään aineistosta tiettyjä asioita, jonka tutkija valitsee avainsanaksi tai yhteiseksi nimittäjäksi, tässä tapauksessa koodiksi (Silvasti 2014, 39). Tässä tutkielmassa aineistosta on etsitty oikeudenmukaisuuteen liittyviä puheenvuoroja. Oikeudenmukaisuuteen liittyvät koodit on käyty tarkemmin läpi ja samankaltaiset kommentit on yhdistetty toisiinsa. Tuomi ja Sarajärvi (2002, 102) toteavat, että aineiston analyysissa on kyse keksimisen logiikasta. Tutkija itse tuottaa oman analyysinsa ja löytää aineistostaan teemoja, niitä ei ole siinä valmiiksi annettuna. Tutkijan tärkeimpänä tehtävänä voidaan pitää sitä, että hän saa

lukijan luottamaan analyysinsä uskottavuuteen. (Em.) Täydellisyyteen ei kannata pyrkiä, mutta koodauksen tulee perustua vahvasti tutkimuskysymyksiin (Silvasti 2014, 44).

Tutkielmassani selvitän viranhaltijoiden tunnistamia ulottuvuuksia kestävyys siirtymän oikeudenmukaisuudesta. Koko haastattelurunko rakentuu kestävyuden ympärille, joten kestävyys siirtymään liittyvää puhetta ei tarvitse koodata erikseen. Koodausten käsittelyssä tulee pitää huomio kestävyys siirtymässä, sillä kaikki oikeudenmukaisuuteen liittyvät koodit eivät välttämättä kuvaa juuri kestävyys siirtymän oikeudenmukaisuuden ulottuvuuksia. Oikeudenmukaisuutta koskeva teoriatausta ohjaa koodausta, muttei rajoita sitä. Teoriaohjaavassa koodauksessa tutkijan tieto voi ohjata koodaamista, mutta koodit eivät ole tiukkarajaisia, vaan ne muuttuvat prosessin edetessä (Silvasti 2014, 43).

Koodaamisen jälkeen aineisto on teemoiteltu. Teemoittelussa koodeiksi purettua aineistoa pyritään kokoamaan yhteen samojen teemojen, kuten aihepiirien tai asiakokonaisuuksien ympärille. Teemoittelun avulla aineistosta voidaan löytää tutkimuskysymykselle relevantit osat, ja osa koodeista saattaa tippua tässä vaiheessa pois lopullisesta analyysistä. (Silvasti 2014, 45.) Pelkistettyä aineistoa siis ryhmitellään samankaltaisuuksien perusteella. Ryhmitelty ja teemoiteltu aineisto abstrahoidaan eli käsitteellistetään, jolloin päästään lähelle tutkimuskysymykselle relevantteja teoreettisia käsitteitä. Abstrahointia jatketaan niin pitkään, kuin se on mahdollista. Käsitteiden yhdistämisen avulla saadaan vastaus alkuperäiseen tutkimustehtävään. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 122–127.) Teoriaohjaava analyysiprosessi toimii pitkälti samalla tavalla kuin aineistolähtöinen sisällönanalyysi, mutta keskeisenä erona voidaan nähdä teoreettisten käsitteiden tuominen analyysiin valmiina aineistosta nousemisen sijaan (Em, 133).

4.6 Tutkimuksen eettisyys

Tutkimuksen tekemiseen liittyy aina rajoitteita ja haasteita, joita käydään läpi tässä luvussa. Jokaisessa tutkimuksen vaiheessa tehdään rajauksia ja muita valintoja, jotka vaikuttavat tutkimuksen muotoutumiseen. Tutkimusetiikan pohtiminen on olennainen osa hyvää tieteellistä käytäntöä.

Tutkimusta tehtäessä on hyvä muistaa tehtyjen rajausten vaikutus tutkimustuloksiin. Rajauksia on tehty sekä aineistoon että teoriataustaan ja käsitteisiin liittyen. Olen rajannut olemassa olevasta aineistosta vain yhden kaupungin viranhaltijahaastattelut. Rajauksia tehdessä on

huomioitava tutkielman laajuus, joka taipuu paremmin yhden kaupungin kokonaiskuvaan kuin satunnaisotokseen muutamista kaupungeista. Yhden kaupungin haastattelumäärä sopii laadulliseen opinnäytetyöhön sellaisenaan, joten valinta tapahtui pitkälti käytännön syistä. Aineiston hankintahetkillä valmiita aineistoja oli ainoastaan yhdestä keskisuuresta ja yhdestä pienemmästä kaupungista, mikä teki keskisuuren kaupungin valinnasta helppoa. Olisin voinut valita useamman eri kaupungin toimijoita, mutta oletetusti selkeämmän kokonaiskuvan vuoksi tein rajauksen yhteen kaupunkiin. Yhteen kaupunkiin keskittyminen tarjoaa kokonaisvaltaisen näkemyksen kaupungin kestävyystyöstä. Rajaus jättää ulkopuolelle huomioita, jotka olisivat tulleet esiin muiden kaupunkien viranhaltijoilta. Teoriataustaa on haastavaa tehdä täydellisesti niin, että jokainen näkökulma tulisi esiin. Kirjallisuuden läpikäynti ja teoriataustan muodostaminen on jatkuvaa rajaustyötä, joka jättää näkökulmia tutkielman ulkopuolelle. Tämä on väistämätöntä, mutta tiedostamisen arvoista.

Rajauksen lisäksi analyysiin vaikuttavat omat ennakkoajatukset. Analyysia on lähes mahdotonta tehdä ilman ennako-oletuksia. Ennakkoajatukset kumpuavat osittain teoriataustasta ja osittain omista tulkinnoista. Nämä oletukset saattavat vaikuttaa siihen, miten tulkitsen aineistoa, mikä vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin. Avaan omat subjektiivisen tulkinnan päättelyketjuni alla, jotta niiden mahdollinen vaikutus analyysiin on mahdollista tunnistaa.

1. Kestävyys siirtymässä on mahdollista huomioida oikeudenmukaisuus
2. Viranhaltijat ymmärtävät oikeudenmukaisuuden liittyvän kestävyys siirtymän toimenpiteisiin
3. Viranhaltijat tunnistavat ja osaavat sanoittaa kestävyys siirtymän oikeudenmukaisuuteen liittyviä ulottuvuuksia puheessaan

Tulkinnat ovat hyvin keskeisessä asemassa tutkielmassani. Tulkintoja tapahtuu jo ennen haastattelua, haastattelun aikana sekä haastattelun jälkeen. Ennen aineistonkeruuta hankkeen tutkijat ovat tulkinneet tutkimusaihetta ja muotoilleet sen haastattelurungoksi. Tämän jälkeen tutkijat ja muut aineiston kerääjät ovat tulkinneet kysymyksiä, ja haastateltavat näitä kysymysten tulkintoja. Valmiista litteroidusta aineistosta tehdään tulkintoja näistä tulkinnoista, ja aineiston analyysi sekä tulevat johtopäätökset ovat kaiken tämän tulkintaa. (ks. Puusa 2020, 103–108.)

Analyysia tehtäessä on syytä muistaa havaintojen ja tulkinnan subjektiivisuus. Tutkimuksen jokainen osa käsitteistä tutkimusasetelmien kautta menetelmiin ovat tutkijan valintoja, ja ne vaikuttavat tuloksiin vääjäämättä. Objektiivisemmän tutkimuksen saavuttamiseksi on syytä kirjoittaa auki ennakkoajatuksensa sekä ymmärtää niiden ohjausvoima analyysin teon aikana. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 98.) Ennakko-oletukset vaikuttavat havaintoihin, mutta niiden ei saa antaa rajata tutkimusta. Laadullisessa tutkimuksessa tulisi oppia uutta tutkimuksen edetessä, mikä edellyttää esioletusten tiedostamista. Lopputulos on usein sekoitus ennakkoajatuksia ja aineiston tulkintaa, sillä tutkimuksen tarkoitus ja aiemmat teoriat ohjaavat analyysia tiedostamatta. (Eskola & Suoranta 1994, 19–20, 157.) Teoriaohjaavassa analyysissä ennakkoajatuksia ovat teoriasta nousevia, joten teorian vaikutus aineiston analyysissä on ohjaava ja johdatteleva.

Haastatellut viranhaltijat ovat olleet tietoisia siitä, että haastattelut nauhoitetaan ja litteroidaan, jotta niitä voidaan käyttää monipuolisesti tutkimuksessa. Heitä on informoitu sekä hankkeen omista tutkimustarkoituksista että mahdollisista myöhemmistä opinnäytetarkoituksista. Heille on toimitettu tutkimukseen liittyvää tietoa etukäteen, ja haastattelujen yhteydessä on otettu vielä esiin vähintään hankkeen nimi. Haastatelluille on luvattu anonymiteetti ja heille on myös luvattu toimittaa tietoa tutkimusprosessin edetessä ainakin valmiista tutkimuksista.

Tutkielman keskiössä ollut kunta on Suomen tasolla edelläkävijä kestävyysedistämässä. Voidaan olettaa, että tämän johdosta kestävyys on aiheena tuttu kunnan viranhaltijoille, joten sen edistämisestä ja kestävyysmuutoksesta voidaan saada tietoa muiltakin kuin ympäristöasiantuntijoilta. Tutkielmassa keskitytään vain yhden kunnan läpileikkaukseen. Tuloksia ei täten voida yleistää kaikkia kuntia koskevaksi tiedoksi. Tutkielma antaa tilannekuvan yhden kaupungin viranhaltijoiden käsityksistä kestävyysmuutoksen oikeudenmukaisuudesta ja sen eri ulottuvuuksista, muttei tarjoa valmiita vastauksia siihen, miten kestävyystyötä voidaan tehdä oikeudenmukaisemmin. Parhaimmillaan tutkielma voi herättää muissa kunnissa keskustelua siitä, miten oikeudenmukaisuus koetaan kestävyysmuutosta edistäessä.

5. Analyysi

Tässä luvussa luokittelen aineiston ja analysoin sitä alaluokissaan. Alla olevassa taulukossa (taulukko 2) esitellään luokiteltu aineisto frekvensseineen, jonka jälkeen aineistoa ja sen katkelmia analysoidaan. Teoriaohjaavassa analyysissä teoria ohjaa nimensä mukaisesti analyysin toteutusta, muttei sido sitä tiukasti tiettyihin raameihin (ks. Tuomi & Sarajärvi 2002). Olen jakanut aineistosta nousevat ulottuvuudet teoriataustan pohjalta luodun teoriakehyksen mukaisesti kolmeen osaan: sosiaaliseen, ekologiseen ja taloudelliseen oikeudenmukaisuuden ulottuvuuteen. Tämä kolmijakoisuus toistuu usein myös kestävyuden parissa käydyssä keskustelussa, jolloin aineiston käsittely näiden kolmen ulottuvuuden kautta on loogista. Teoriasta näiden kolmen ulottuvuuden pohjalta nousseita alaluokkia tulen käyttämään lähinnä ohjaavina työkaluina aineiston tulkinnassa.

Aineistosta voidaan nähdä, mitä oikeudenmukaisuuden ulottuvuuksia viranhaltijat puheessaan painottavat. Oikeudenmukaisuuden ulottuvuudet auttavat hahmottamaan viranhaltijoiden näkökulmia työhönsä ja sen oletettuihin seurauksiin päätöksenteossa. Alla olevassa taulukossa on eriteltynä oikeudenmukaisuuden ulottuvuudet ja niiden lukumäärät aineistossa. Taulukkoon on nostettu myös jokaisen oikeudenmukaisuuden ulottuvuuden tarkemmin määritellyt alakohdat, joita erittelen analyysiosiossa tarkemmin.

Taulukko 2: oikeudenmukaisuuden ulottuvuuksien frekvenssit aineistossa

Muuttuja	f
Sosiaalinen oikeudenmukaisuus, yhteensä	42
Osallistuminen	19
Ekskluusio	13
Tasapuolisuus	10
Taloudellinen oikeudenmukaisuus, yhteensä	32
Tasapuolisuus	13
Vastakkainasettelu	13
Vastuu	6
Ekologinen oikeudenmukaisuus, yhteensä	25
Alueellisuus/paikallisuus	10
Luonto ja ihminen	8
Globaalin ja lokaalin suhde	7
Oikeudenmukaisuus, yhteensä	99

Oikeudenmukaisuuteen liittyviä puheenvuoroja on aineistossa yhteensä 99. Täten frekvenssit ovat suunnilleen samoja kuin suhteelliset prosenttiosuudet. Pyöristettynä prosenttiosuudet ovat tismalleen samat kuin frekvenssit, joten molempia lukuja ei ole esitetty taulukossa. Sosiaalinen oikeudenmukaisuus esiintyy aineistossa selkeästi eniten, 42 kertaa. Täten sosiaalisen ulottuvuuden osuus on yli 40 prosenttia kaikesta oikeudenmukaisuuteen liittyvästä puheesta. Tämä on loogista, sillä reilouden ja oikeudenmukaisuuden teema saattaa ohjata ajattelemaan sitä, mikä on ihmisille reilua. Myös kysymyspatteristo saattaa ohjata ajattelua sosiaalisen oikeudenmukaisuuden suuntaan, sillä kysymyksissä yhdistyy kestävyys siirtymän ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden teemat. Seuraavaksi suurimmalla volyyymilla (32) oikeudenmukaisuuden teema yhdistetään aineistossa talouteen. Yhteiskunnassa, joka toimii markkinoiden ehdoilla ja talousnäkökulma edellä, on todennäköistä yhdistää oikeudenmukaisuus taloudellisiin tekijöihin. Ekologinen oikeudenmukaisuus on esillä teemoista vähiten, neljänneksen kaikista oikeudenmukaisuuteen liittyvistä puheenvuoroista. Ekologisen ulottuvuuden ero taloudelliseen ulottuvuuteen ei silti ole merkittävä. Kestävyys siirtymä on toki ekologisen näkökulman ja kestävyuden edistämistä, mikä saattaa vaikuttaa siihen, ettei ekologisesta oikeudenmukaisuutta mainita erikseen, minkä vuoksi se ei nouse suurimmaksi teemaksi aineistossa.

Aineiston jaottelu ylä- ja alaluokkiin ei ole yksiselitteistä. Yhteiskunnalliset aiheet ovat aina monen tekijän summa, jolloin on mahdotonta sanoa, että tietty aineistonosto on pelkästään tiettyyn luokkaan kuuluva aihe. Taloudelliset, sosiaaliset tai ekologiset ulottuvuudet eivät ilmene yhteiskunnassa vain omissa kategorioissaan ilman yhteyksiä tai rajapinnoilla tapahtuvia konflikteja. Täydellisen kattavaa analyysia on lähes mahdotonta tehdä, ja luokittelussa tehtyjä päätöksiä ja rajanvetoja voidaan pohtia loputtomiin (Eskola & Suoranta 1994, 160). Jaottelu helpottaa aineiston käsittelyä, sillä kategorisoinnin avulla voidaan keskittyä yhteen teemaan kerrallaan. Tutkielman tekijällä on viime kädessä vastuu ja valinta rajauksista. Palaan rajapintoihin ja kokonaisvaltaisuuden tarkemmin analyysin loppupuolella, kun aineisto on ensin luokiteltu.

5.1 Sosiaalinen oikeudenmukaisuus

Teoriataustasta nousee sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen liittyen osallisuuteen, eksklusioon ja eriarvoisuuteen liittyviä teemoja. Yhteensä sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen liittyvistä aihepiireistä puhutaan aineistossa 42 kertaa. Nämä löydökset jakautuvat kolmeen alaluokkaan: osallistumiseen, eksklusioon ja tasapuolisuuteen. Avaan luokkien tarkempaa sisältöä seuraavissa alaluvuissa.

5.1.1 Osallistuminen

Osallistumiseen liittyviä mainintoja on aineistossa 19 kappaletta. Koko sosiaalisen oikeudenmukaisuuden alaluokasta se on melkein puolet. Kestävyyssiirtymässä osallisuuden toteutuminen nähdään sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistäjänä. Sama ajatus nousee esiin myös teoriataustasta. Osallisuus määrittäyty aineistossa mahdollisuudeksi vaikuttaa omaan elämäänsä ja asuinalueen sekä kunnan toimintaan. Osallistumisen teemaa käsitellään osallistuvien kuntalaisten, osallistavien käytänteiden ja osallistumisen haasteiden kautta. Vuorovaikutuksen kehittäminen nähdään tärkeänä osana osallistumisen käytänteitä, mikä nousee esiin myös teoriasta. Aineistossa puhutaan asukkaiden osallistumisesta, osallistamisesta ja osallisuudesta. Osallisuuden kokemukset ovat olennainen osa osallistumista, ja osallisuuden tunne voi osaltaan lisätä osallistumista (Kananaja, Niiranen & Jokiranta 2008, 203). Osallistaminen ei silti automaattisesti lisää osallistumista tai osallisuutta. En tässä tutkielmassa perehdy termien eroavaisuuksiin sen tarkemmin. Kuntapäätäjien näkökulmasta osallisuuden ja osallistumisen teemoissa on yhtäläinen pyrkimys kuntalaisten osallistumisaktiivisuuden kehittämiseen. Kaikilla näillä termeillä viitataan kuntanäkökulmasta osallistumisen teemaan, minkä vuoksi se on valikoitunut alaluokan kokoavaksi käsitteeksi.

Sosiaalisesti oikeudenmukainen kestävyys siirtymä liitetään aineistossa luontevaksi osaksi osallistumisen tematiikkaa. Osallistumisen ja sosiaalisen kestävyden välillä nähdään selkeä syy-seuraussuhde. Siirtymän ollessa sosiaalisesti kestävä, on se samalla myös sosiaalisesti oikeudenmukainen. Aineistossa puhutaan sosiaalisesta kestävydestä ja sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta ristiin, ja ne voidaan nähdä pitkälti samankaltaisina käsitteinä yhteisen tavoitteen vuoksi.

”Osallisuutta edistämällä me sitä sosiaalisesti kestävää siirtymistä pystytään tukemaan...”

Osallistumisen edistäminen on täten oleellinen osa kestävyys siirtymän parissa tehtävää työtä. Kun päätöksiin osallistetaan kuntalaisia, päätöksenteko ja siirtymä ylipäätään nähdään oikeudenmukaisempina prosesseina. Osallistumisen kehittäminen edistää läpinäkyvyyttä, mikä lisää kuntalaisten luottamusta hallintoon (Fung 2006, 70–74). Eräässä haastattelussa eritellään, millä tavoin osallistamista kunnassa edistetään.

”Mä ajattelen, että oikeudenmukaisuus, tehdään päätöksiä nyt mihin suuntaan vain, on tavallaan sitä, että ihmisillä on mahdollisuus vaikuttaa. Elikkä kuullaan, tehdään kyselyitä, otetaan mukaan siihen jopa suunnitteluun ja näin. Silloin jos joku ei halua osallistua, en mä tiedä sitten, kuinka paljon voi sanoa, että ei ole ollut oikeudenmukaista.”

Osallistuminen nähdään tehokkaana tapana tehdä päätöksenteosta oikeudenmukaista. Osallistuminen edesauttaa kuntalaisten mielipiteiden kuulemista, mikä edistää inklusiota ja kuntalaisten hyvinvointia. Asukkaiden kuunteleminen ja osallistaminen suunnittelu- ja päätöksentekoprosesseihin nähdään vaikuttavina tekijöinä osallisuuden edistämisessä. Vuorovaikutuksen edistäminen on oikeudenmukaisuuden perusta (Kajanoja 2003), sillä sen avulla voidaan varmistaa eri kuntalaisryhmien kuuleminen. Vastuu osallistumisesta vieritetään aineisto-otteessa suoraan kuntalaisille: jollei osallistu, ei ole oikeutta valittaa epäoikeudenmukaisesta kohtelusta. Osallistumattomuuden yksinkertaistaminen pelkkään haluttomuuteen jättää huomiotta osallistumiseen vaadittavat tiedolliset ja taidolliset resurssit.

Osallistumiseen liittyy haasteita, sillä eri ihmisryhmien edustavuus ei useinkaan ole kattavaa. Tietyt ihmisryhmät osallistuvat toisia helpommin yhteiseen tekemiseen. Osallistumista ja vapaaehtoisuutta koskevissa tutkimuksissa on huomattu, että osallistuvat ihmiset ovat valmiiksi aktiivisia ja koulutettuja yksilöitä, joilla on vaadittavia resursseja ja sosiaalisia verkostoja osallistumiseen (Sipola 2019; Paloheimo 2014; Musick & Wilson 2008). Tätä ajatusta puoltaa myös aktiivisen kansalaisuuden teema, jossa korkeakoulutetut ja hyvätuloiset keski-ikäiset ajavat aktiivisesti omia etujaan (Silvennoinen 2010). Viranhaltijat tunnistavat tietyn ihmistyyppin, joka on helppo saada mukaan.

”...meillä on osa porukkaa, jotka on aktiivisia ja tiedostavia, esimerkiksi se porukka, joka osallistuu osallistuvaan budjetointiin aktiivisesti. Se on keski-ikäinen, vähän sen alle tai yli, koulutettu nainen.”

Haastattelukatkelmassa tunnistetaan, että valmiiksi aktiiviset ihmiset osallistuvat helpommin yhteiseen tekemiseen. Kuntapolitiikassa aktiivisiksi ihmisiksi tunnistetaan suunnilleen keski-ikäiset, koulutetut naiset. Aktiiviset kansalaiset osallistuvat politiikkaan ja uusiin poliittisiin osallistumismuotoihin muita herkemmin (Paloheimo 2014). Tämän vuoksi osallistumisen haasteena on, ettei kaikkia ihmisiä tai ihmisryhmiä saada osallistumaan. Aineistossa tunnistetaan myös, etteivät kaikki osallistu.

”Oli sitten kyse kestävyysasioista tai ihan mistä vaan, miten ne tavoitetaan ne ja kuullaan ne ja saataisiin ne ihmiset tuntemaan, että mäkin voin vaikuttaa ja olla osallisena. Siinä on iso haaste, ettei se ole näennäisosallistamista. Se liittyy hirveän pitkälti, mun mielestä kestävyteen liittyvä haaste, meidän sosiaalisiin ongelmiin tai eriarvoisuuteen.”

Kuntalaisten osallistumisaktiivisuuden kehittäminen on tärkeä osa kunnissa tehtävää työtä. Kuten aineistossa todetaan, sama haaste on olemassa sekä kestävyystyössä että muussa kunnan tekemisessä. Pelkkä puhe osallistumisen edistämisestä ei riitä, vaan kuntalaiset tulisi saada aktiivisiksi osiksi kunnissa tehtävää työtä. Inklusiivinen päätöksenteko vähentää päätösten epäoikeudenmukaisuutta (Fung 2006). Katkelmassa painotetaan sitä, että ihmiset tulisi saada tuntemaan itsensä osallisiksi ja vaikutusvaltaisiksi. Samalla aineistossa mainitaan näennäisosallistamisen riski. Tässä on ristiriita, sillä kuntalaisten tunne osallistumisesta ei vielä välttämättä ole todellista vaikuttamista, mutta huoli näennäisosallistamisesta taas kertoo lähinnä todellisten osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksien puutteesta.

Suomessa kuntalaisten osallistumista yhteiseen tekemiseen on pyritty kehittämään muun muassa osallistuvan budjetoinnin kokeilujen avulla. Palaan osallistuvaan budjetointiin tarkemmin vielä taloudellisen ulottuvuuden kohdalla, mutta käsittelen sitä tässä osallistumisaktiivisuuden näkökulmasta. Osallistuvan budjetoinnin kokeilut saattavat helposti olla hankemaisia, jolloin osallistujat ovat vain hetken mukana yhteisessä toiminnassa, eikä toimintaa jalkauteta yleiseksi toimintatavaksi (Röcke 2014, 103). Kestävyiden parissa tehtävässä työssä jaksottaisuus ei toimi yhtä hyvin, sillä kestävyystyö on luonteeltaan pitkäjänteistä ja tulevaisuusorientoitunutta, jolloin kuntalaiset tulisi saada sitoutettua yhteiseen tekemiseen pidemmällä aikajänteellä. Sosiaalisen oikeudenmukaisuuden näkökulmasta osallistuvan budjetoinnin haaste on myös ihmisten tavoittaminen. Kuntalaisia voidaan tavoittaa

monin tavoin sähköisessä ja perinteisessä mediassa, mutta mahdollisimman monipuolisen osallistujajoukon tavoittaminen on haasteellista. Ihmisiä tulisi tavoittaa kaikenlaisista taustoista ja saada heidät innostumaan yhteisestä tekemisestä myös pidemmällä aikavälillä, eikä pelkästään yksittäisen hankkeen muodossa.

Osallistuminen hahmotetaan aineistossa myös työllisyyden kautta. Työllisyys on yhteydessä sekä osallistumiseen, sillä työssäkäynti on osallistumista yhteiskunnan toimintaan, mikä ehkäisee eksklusiota. Palaan eksklusion teemaan tarkemmin vielä seuraavassa alaluvussa. Kestävyys siirtymän positiivisena seurauksena nähdään työllisyyden kautta syntyvät mahdollisuudet. Kestävyyden parista löytyy töitä kaikille koulutusasteille, mikä kasvattaa kokonaistyöllisyyttä. Toisaalta kestävyys siirtymän vuoksi tietyiltä aloilta saattaa myös kadota työpaikkoja, tai niiden sisältö muuttuu toisenlaiseksi. (ILO 2019.)

”Mutta mitä enemmän me pystytään näitten hyvien ympäristöasioiden avulla luomaan hyvinvointia ja tuomaan vaikka lisää työpaikkoja kestäväällä tavalla ja sillä tavalla ihmisille parempaa elämänlaatua, sitä kauttahan se avautuu, se lisää sosiaalista kestävyyttä myös.”

Työllisyys nähdään aineistossa suorana vastauksena sosiaalisen kestävyiden ja elämänlaadun kehittämiseksi. Kestävät työpaikat edistävät oikeudenmukaisuutta kaikin tavoin, sillä sosiaalisen näkökulman lisäksi ekologiset ja taloudelliset tekijät tulevat huomioituiksi. Aineistossa mainitaan kiertotalouden mukainen työ, kuten kierrätyskeskusten työpaikat, joita tarjotaan erityisesti vaikeasti työllistyville. Mitä paremmin kestävyys siirtymään on mahdollista sisällyttää niitä ihmisiä ja ihmisryhmiä, joiden on ollut hankalampaa toimia nykyisen mallisessa yhteiskunnassa, sitä inklusiivisempi ja oikeudenmukaisempi kestävyys siirtymästä saadaan.

5.1.2 Eksklusio

Eksklusio voidaan nähdä osallisuuden vastakohtana. Eksklusiolla tarkoitetaan aineistossa sitä, että tietyt ihmisryhmät jäävät päätöksenteossa ja kestävyys siirtymässä huomiotta. Eksklusio nousee vahvasti esiin aineiston lisäksi myös teoriataustassa. Eksklusiolla voidaan viitata myös yleisesti yhteiskunnan pyörästä ulos jäämiseen, mutta tässä tutkielmassa ja alaluvussa keskitytään kestävyys siirtymässä tapahtuvaan eksklusioon. Aineistopoiminnat käsittelevät ihmisryhmiä, joiden riski jäädä kestävyys siirtymän jalkoihin nähdään kohonneena.

Ekskluusioon liittyviä havaintoja on aineistossa 13 kappaletta, mikä on vajaa kolmannes kaikesta sosiaaliseen näkökulmaan liittyvästä puheesta.

Lasten ja nuorten asema huolettaa selvästi viranhaltijoita. Lapset ja nuoret ovat periaatteessa helposti tavoitettavissa oppivelvollisuuden vuoksi kouluista ja päiväkodeista. Lapsia ja nuoria kuullaan silti huomattavan vähän päätöksissä, jotka vaikuttavat heihin. Lasten ääni muovautuu herkästi aikuisten kautta, mikä nousee huolenaiheeksi myös haastatteluissa. Erityisesti pienten lasten kanssa on käytettävä tulkintaa, mikä saattaa hankaloittaa lapsen todellisen tahdon ymmärtämistä.

”...kyllä musta tuntuu, että meillä esimerkiksi lapset ja nuoret vaikkapa, heidän vaikuttamisensa jää aika vähäiseksi, vaikka sitä on yritetty kannustaa ja saada, niin se on silti koettu tosi hankalaksi kohderyhmäksi.”

Nuorten ja nuorten aikuisten äänen puuttuminen huolettaa yleisen tason lisäksi myös poliittisella kentällä. Päätöksiä tehdään päätöksiä unohtaen nykyiset nuoret ja tulevat sukupolvet, joiden tulevaisuuteen jokainen tehty päätös vaikuttaa. Nuoret eivät pääse vaikuttamaan omiin asioihinsa äänestämällä, mikä aiheuttaa päätösten keski-ikäistymiseen.

”...oikeasti pitäisi kuulla nuoria ja nuoria aikuisia, lapsia, niitä jotka täällä on sitten myös sadan, no ei nyt ehkä sadan mutta seitsemänkymmenen vuoden päästä.”

Tulevien sukupolvien huomiointi voi olla haastavaa politiikassa, joka toimii muutaman vuoden ajanjaksoissa. Aineistossa esitetään huoli päätöksenteon hankaluudesta toimintajänteiden erojen vuoksi. Kunnat ovat poliittisia kenttiä, joissa poliitikot ja viranhaltijat tekevät yhteistyötä. Poliitikot toimivat neljän vuoden sykleissä, kun taas viranhaltijoilla on pidemmän tähtäimen tavoitteita. Samaan aikaan kuntalaisten toiveet ovat usein lyhyen aikavälin tarpeita (Kananoja 2011, 205). Tämä johtaa tilanteisiin, joissa lyhyt- ja pitkäjänteisyyden välille on vaikeaa saada yhteisymmärrystä. Viranhaltijoiden vastuu virastaan ja kunnastaan kohtaa poliitikkojen vastuun äänestäjistään ja puolueen menestyksestä, mikä voi vaikeuttaa yhteistyön tekemistä.

Tiettyjen ryhmien ääni kuuluu päätöksenteossa toisia enemmän. Poliitiikan keski-ikä on korkea niin valtakunnallisella kuin kunnallisella tasolla, mikä vaikuttaa päätösten näkökulmien

moninaisuuteen. Kaikkia näkökulmia ei välttämättä osata ottaa huomioon tai niiden painoarvo jää pieneksi, kun päätöksiä tehdään tietyn ikäluokan enemmistöllä. Tämä haaste on huomattu myös viranhaltijatasolla, jossa kunnallispolitiikan keski-ikä nähdään vaikuttavan päätöksenteon yhdenvertaisuuteen.

”...kunnallisessakin päätöksenteossa niin loppujen lopuksi se keski-ikä on siellä hyvin korkea ja jotenkin tuntuu, että siellä ei välttämättä aina osata ottaa kaikkien näkökulmia huomioon niin kuin ne pitäisi ehkä ottaa.”

Näkökulmien puute aiheuttaa haasteita oikeudenmukaisuudelle, sillä osa ihmisistä voi jäädä täysin huomiotta päätöksenteossa. Lasten ja nuorten lisäksi aineistossa ei tarkemmin eritellä, kenen näkökulmat jäävät muiden jalkoihin, mutta huoli siitä tulee esiin useampaan otteeseen. Kuntalaisten epätasa-arvoinen kohtelu on pelkona myös seuraavassa aineisto-otteessa, jossa yhteiskunnan jakautuneisuus ja heikommassa asemassa olevien tilanne nostetaan esiin.

”Kyllä itse näen, että kyllä se on se ennen kaikkea mistä on syytä pitää huolta että me emme heikossa asemassa olevia, heidän elämänsä tukaloita vielä lisää ratkaisulla.”

Ilmastonmuutoksen mukanaan tuomat riskit vaikeuttavat jo valmiiksi heikommassa asemassa olevien ihmisten elämää entisestään (ks. Helne, Hirvilammi & Laatu 2011). Kestävyyssiirtymässä, kuten kaikissa muissakin yhteiskunnallisissa muutosprosesseissa, on tärkeää huomioida juuri näiden ihmisryhmien tilanne. Kaikilta ei löydy ylimääräisiä resursseja pohtia kestävyysteemoja omassa arjessaan, jolloin kestävämmät valinnat tulisi tehdä helpoiksi ja vaivattomiksi. Aineistossa esitetään huoli huono-osaisten tilanteesta, mutta samalla heidän osallistamisensa yhteiskunnalliseen päätöksentekoon nähdään haastavana. Pelkkä huoli ei riitä ratkaisemaan ongelmaa, vaan kunnissa tulisi tehdä aktiivisesti töitä kaikkien ihmisryhmien osallistumisaktiivisuuden kehittämiseen.

5.1.3 Tasapuolisuus

Tasapuolisuuden kategoria on yhtenevä teoriataustasta nousevan eriarvoisuuden kanssa. Teema määrittäyty aineistossa tasapuolisuudeksi, sillä viranhaltijoiden kommentit liittyvät sosiaalisen eriarvoisuuden sijaan yhteiskunnan rooliin sekä päätöksentekoon ja sen vaikutuksiin tasapuolisuuden edistäjinä. Tasapuolisuuden kategoria pitää sisällään heikommassa asemassa

olevien huomiointia ja siirtymän vaikutusten jakautumista. Näitä huomioita on aineistossa kymmenen.

Kunnan päätöksenteossa tavoitellaan tasapuolisuutta, etteivät niiden vaikutukset osu vain tiettyihin ihmisiin tai ihmisryhmiin. Pyrkimyksenä on tehdä päätöksiä niin, että ne vaikuttavat kaikkiin kuntalaisiin positiivisesti. Alla olevan aineisto-otteen mukaan on tärkeää pyrkiä huomioimaan asukkaiden toiveita niin, etteivät ne edistä vain tietyn ihmisryhmän asemaa.

”Kyllä mä luulen, että on ja nimenomaan sitä ajattelua pitäisikin viedä siihen suuntaan, että semmoisia toimenpiteitä, mitkä vaikuttaa positiivisesti kaikkiin kaupunkilaisiin tai yleisesti. Että sitten taas pienet nyanssit nimenomaan näissä asukastoiveissakin ja asukasaloitteissa, niin ne on sitten taas hankalampia, että jos ne kohdistuu vain ja ainoastaan sen yhden yksilön etuihin.”

Päätöksenteon tasapuolisuus on haastava toteuttaa, sillä vaikutukset ovat aina erilaisia eri ihmisryhmille. Tasapuolisuuden määritelmä vaikuttaa sen hahmottamiseen, sillä tasapuolisuudella voidaan tarkoittaa universaalisti tasapuolista vaikutusta kaikkiin kuntalaisiin, tai sitten lähtötilanteen huomioiden. Seuraavassa otteessa eräs viranhaltija kertoo, miten kunnassa pyritään tasapuolisuutta toteuttamaan.

”Tasapuolisuutta meillä nyt lapsia ja nuoria otetaan tosi hyvin huomioon. Koko ajan yritetään ymmärtää enemmän. Meillä on kuulemismallit sinne. Ihan päiväkodeissa käydään kuulemassa lähiympäristön muutoksiin liittyen. Kyllä erilaisia ryhmiä yritetäänkin varmasti sitä mukaa, kun vain ymmärretään asioita, ottaa paremmin huomioon.”

Kunnassa pyritään kuulemaan lapsia ja nuoria, ja kehittämään tapoja heidän kuulemiseensa. Ylipäätään erilaisten kuntalaisten ja kuntalaisryhmien kuuleminen nostetaan tärkeäksi tasapuolisuuden varmistamisessa. Samalla toisessa aineisto-otteessa esitetään huoli siitä, ettei tasapuolisuus toteudu kaikkien päätösten kohdalla.

”Mulle on hirveän tärkeätä se, että Suomessa säilyisi hyvinvointiyhteiskunnan periaatteet, koska mä näen, että se on oikeudenmukaisuuden perusta ja siitä huolimatta, että meillä on tasavertaiset koulutusmahdollisuudet kaikille, tapahtuu koko ajan eriytymistä ja se on huolestuttava asia. Sitä vastaan pitää taistella, että me saadaan pysymään tämä yhteiskunta.. me ollaan niin pieni kansa, että meillä ei ole yhtään varaa hukata ihmisten elämää.”

Hyvinvointiyhteiskunta nähdään oikeudenmukaisuuden turvaajana, joten sen romuttumisen koetaan olevan uhka oikeudenmukaisuudelle. Suomalainen koulutusjärjestelmä on kaikille lapsille sama, mikä edistää tasavertaisuutta. Erilaiset yhteiskunnalliset muutokset uhkaavat hyvinvointivaltiota, mikä saattaa lisätä eriytymistä. Tämä on toki yhteydessä myös eksklusioon, jota käsitellään aiemmin tässä luvussa. Katkelman painopiste on kuitenkin koulutusjärjestelmän tasapuolisuudessa, minkä vuoksi se nousee esiin tässä alaluokassa.

5.1.4 Sosiaalisen oikeudenmukaisuuden tunnistaminen

Viranhaltijat tunnistavat erilaisia sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen liittyviä aiheita ja haasteita, joita kunnassa ilmenee. Teoriataustan keskeisimmät teemat ovat osallisuus, eksklusio ja eriarvoisuus. Viranhaltijat tunnistavat aineistossa samoja aiheita, sillä keskeiset havainnot liittyvät osallistumiseen, eksklusioon ja tasapuolisiin päätöksiin. Kestävyys siirtymän päätöksiin ja toimeenpanoon liittyen reiluden ja tasapuolisuuden toteutuminen on sanoitettu aineistossa seuraavasti:

”Kyllä mä näen, että ne on, nämä mitä tällä hetkellä toteutetaan, niin on reiluja ja tasapuolisia.”

Toteutuneiden toimenpiteiden tasapuolisuudesta ollaan optimistisia. Kyseisestä katkelmasta herää kysymys siitä, ovatko tulevat toimenpiteet yhtä reiluja, sillä puheenvuorossa korostuu nykytilanne. Toisessa aineistokatkelmassa todetaan, että toimenpiteiden positiivinen vaikutus kaikkiin kuntalaisiin olisi pidettävä jatkossakin päätöksenteon keskiössä. Viranhaltijoiden mukaan sosiaalinen näkökulma oikeudenmukaisuuteen on tiedostettu ja siihen pyritään kunnan toimissa.

Positiivisista yleishuomioista huolimatta aineistossa mainitaan muutamaan kertaan, ettei sosiaalista oikeudenmukaisuutta ole huomioitu tarpeeksi tai siitä ei ole puhuttu hyväksyttävää

määrää. Silti sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ulottuvuudesta on eniten puhetta aineistossa. Haastattelukysymykset ja reiluuden ympärille rakennettu keskustelu saattaa toki ohjata pohtimaan nimenomaan sosiaalisia kysymyksiä, mutta ristiriita näiden välillä on kiinnostava.

”Musta jotenkin tuo sosiaalinen, siis juuri se oikeudenmukaisuuspuoli on vain se, mitä me ei ehkä olla kuitenkaan, siis varsinkaan tuolla lailla ilmaston näkökulmasta, niin ei sitä vain ole hirveesti vielä mietitty. Se on jäänyt siinä selvästi jalkoihin.”

Sosiaalisella näkökulmalla on tapana jäädä muiden tavoitteiden jalkoihin. Vaikka osa viranhaltijoista kokee sosiaalisen näkökulman tulevan huomioiduksi, nousee aineistosta silti huoli sen ohittamisesta. Eri aloilla olevat ihmiset reflektoivat omaa työtään ja kunnan toimintaa eri tavoin, mikä saattaa selittää erot haastattelujen välillä. Mikäli omassa työssään käsittelee sosiaalisia ulottuvuuksia, niiden tunnistaminen on helpompaa. Jos omassa virassaan taas työskentelee muiden asioiden parissa, voi sosiaalisen ulottuvuuden tuominen kestävyyskeskusteluun tuntua vieraalta ja vaikealta.

Aineistossa todetaan, että ympäristösiirtymä on hoidettu kunnassa verrattain hyvin, mutta sosiaalisesti oikeudenmukainen siirtymä vaatisi tarkempaa tarkastelua siirtymän sosiaalisista ulottuvuuksista. Kokonaisvaltainen kestävyys ja oikeudenmukaisuus vaatisi toteutuakseen vielä sen, että sosiaaliset tekijät otettaisiin muutokseen mukaan laajamittaisesti. Kokonaisvaltaisuus ja rajapinnoilla työskentely on tärkeä osa yhteiskunnallisen muutoksen hallintaa, eikä työtä voi tehdä pelkästään yhdellä sektorilla.

5.2 Taloudellinen oikeudenmukaisuus

Taloudellisen oikeudenmukaisuuden yhteyteen liitetään aiemmissa tutkimuksissa kompensatiot, keskiluokkainen päätöksenteko sekä suhteet globaalin ja paikallisen välillä. Taloudellisen näkökulman osuus kaikesta oikeudenmukaisuuspuheesta on lähes kolmannes. Aineiston huomiot on jaettu kolmeen yläluokkaan: vastuu, vastakkainasettelu ja tasapuolisuus. Näistä viimeinen sisältää kunnan budjetointiin ja osallistuvan budjetoinnin teemat. Käyn yläluokkien sisältöä tarkemmin läpi seuraavissa alaluvuissa. Kuten muissakin oikeudenmukaisuuden ulottuvuuksissa, taloudellisen oikeudenmukaisuuden sisältä löytyy teemoja, joita käsitellään myös muiden ulottuvuuksien kohdalla. Tässä luvussa aihepiirejä käsitellään taloudellisesta näkökulmasta.

5.2.1 Tasapuolisuus

Tasapuolisuus rakentuu aineistossa taloudellisen tasa-arvon pohjalta, mikä nousee tärkeäksi teemaksi myös teoriataustassa. Tasapuolinen rahankäyttö on tärkeässä osassa kuntakenttää ja taloudellista oikeudenmukaisuutta. Vastuun ja vastakkainasettelun teemat liittyvät myös omalta osaltaan tasapuoliseen budjetointiin, mutta tässä luvussa kunnan taloutta käsitellään oikeudenmukaisuuden ja kuntalaisten näkökulmasta. Luvussa keskitytään kunnan tekemien hankintojen vaikutuksiin, kestävyys siirtymään liittyviin kompensatioihin sekä osallistuvaan budjetointiin. Näitä huomioita on 40 prosenttia kaikista taloudellisen oikeudenmukaisuuden koodauksista.

Kunnissa tehdään paljon erilaisia julkisia hankintoja, kuten palveluita tai rakentamiseen liittyviä urakoita, jotka hankitaan kuntaorganisaation ulkopuolelta. Näille hankinnoille on olemassa lakeja ja säädöksiä, jotka varmistavat yhdenvertaisuuden eri palveluntarjoajille. Samalla hankintojen hinnat pysyvät kohtuullisina kilpailutuksesta johtuen. (TEM 2022.) Virallisen sääntelyn lisäksi kunnat voivat kehittää omia hankintakriteerejä, joiden ansiosta esimerkiksi kestävyys on mahdollista ottaa huomioon tehokkaammin. Tällaiset kunnan tekemät kestävät hankinnat ovat lähtökohtaisesti kaikille kuntalaisille yhtä tasapuolisia.

”Mutta sitten kun me katsotaan kunnan kannalta sitä kokonaisedullisuutta, niin meidän asukkaiden hyvinvoinnin edistämistä ja muuta sellaista, niin kyllä meidän kannattaa niitä ilmaston, eettisyyteen, sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen liittyviä ehtoja sinne [hankinta-asioihin] laittaa. koska ihan käytännössä se näkyy siinä että vaikkapa nuoret saa sitä kautta töitä, joita ne ei muuten ehkä saisi.”

Kokonaisedullisuuden painottaminen herättää kysymyksiä oikeudenmukaisuuden todellisesta toteutumisesta. Terminä kokonaisedullisuus tarkoittaa sitä, että tilanteessa on sekä positiivisia että negatiivisia vaikutuksia, mutta kokonaisuuden tasolla jäädytään positiivisen puolelle. Aineisto-otteessa ei eritellä, osuvatko kokonaisedullisuuden haittapuolet enemmän kuntaorganisaatioon vai kuntalaisiin. Asukkaiden hyvinvoinnin edistämisen korostaminen vaikuttaa siltä, että kuntalaisnäkökulmaa pidetään tärkeänä kestävyys edistämässä, vaikka se tapahtuisikin hintojen nousun kustannuksella. Toisaalta kokonaisedullisuus voi luoda sellaiset reunaehdot, jotka estävät todellisen muutoksen. Sosiaalipoliittisesta näkökulmasta keskustelu kokonaisedullisuudesta on hyvin kuntakeskeistä ja saattaa sivuuttaa tietyt kuntalaisryhmät ja yksilöt kokonaan.

Kestävyyden lisäksi hankintakriteeristöön voidaan upottaa eettisyyttä tai oikeudenmukaisuutta edistäviä kohtia. Tällöin palveluntarjoajien tulee vastata näihin kriteereihin, jotta he pääsevät tarjouskilpailuun mukaan. Kyse on klassisesta kysynnän ja tarjonnan laista: kun kunnassa vaaditaan tiettyjen asioiden huomioonottamista, näitä asioita aletaan tarjota palveluntarjoajien toimesta. Kaupunkiin voidaan rakentaa puhtaammin toimiva voimalaitos, jonka kokonaishyöty on suuri. Kuntalaisten ei tarvitse luopua sen suuremmin mistään, kun lämmitys toimii kuten ennenkin, toki ilmastolle kestävämmän. Tämä on kunnalle hintava investointi, mutta kuntalaisten arkeen sillä ei ole mittavia muutoksia.

”Se, että kaupunki vaikka siirtyy tavallisista busseista sähköbusseihin tai tämäntyyppisiä asioita, niin eihän sitä välttämättä edes kaupunkilainen huomaa. Tai sitä, että me ollaan luovuttu kivihiilen poltosta kaukolämmön tuotannossa, niin se sama juttu, että eihän sitä sinällään huomaa. En mä usko, että siinä nyt suoranaisesti on semmoista, mikä ei sitä yksilön oikeutta suorastaan jopa edistäisi.”

Energiaan liittyen kaukolämmöllä toimiva voimala on ainoa mainittu teema. Kaukolämpö nähdään kokonaisuuden kannalta reiluna ja oikeudenmukaisena, sillä sen koetaan edistävän kuntalaisten etua. Energian hinnasta on muutama yksittäinen maininta, ja nekin liittyvät kaukolämmöllä toimivan voimalan aiheuttamaan hintakehitykseen. Erikoista on, että hintakehityksen suunnasta ollaan aineistossa montaa mieltä. Toisessa otteessa puhutaan mahdollisesta hinnan alenemisesta, kun taas toisessa kaukolämmön kestävien investointien nähdään nostavan sähkön ja lämmityksen hintoja. Katkelmat eivät sinällään ulossulje toisiaan, mutta lausuntojen ristiriitaisuus herättää kysymyksiä hintamuutoksen todellisesta suunnasta ja erityisesti siitä, miten paljon viranhaltijat tiedostavat päätöstensä todellisia seurauksia.

Lämmitykseen ja energiaan liittyvissä investoinneissa keskusteluun nousevat sähkön hintakysymykset. Energiasiirtymä on osa kestävyys siirtymää, ja sen on tarkoituksena nimensä mukaisesti siirtyä uusiutumattomista energianlähteistä uusiutuviin. Energiakriisistä ei ole aineistossa mainintaa. Aineisto on kerätty ennen vuonna 2022 alkanutta energiakriisiä, mutta energiasiirtymästä on puhuttu jo ennen kriisiä. Kaupungissa, jossa aineisto on kerätty, siirtymä puhtaampaan energiaan on toki tehty voimalahankkeen yhteydessä. Aineistossa on vain yksi maininta varautumisesta tulevaisuuden energian hintojen nousuun, mikä on tiedostettu ilmastonmuutoksen riskikuvissa ja yleisenä tulevaisuusnäkökulmana jo pitkään (esim. Kiander

2008). Energiakysymysten ollessa osa kestävyys siirtymää, olisi niistä syytä keskustella enemmän ylipäättään yhteiskunnan tasolla mutta myös aineistossa ja viranhaltijatasolla. On toki mahdollista, että energiakysymykset nousisivat suurempaan rooliin, mikäli haastattelut tehtäisiin nykytilanteessa.

Mikäli kestävyys siirtymä aiheuttaa epätasapuolisia haittoja asukkaille, voidaan niitä pyrkiä lievittämään kompensatioilla. Niillä voidaan tasoittaa haittojen jakautumista eri ihmisryhmien välillä. Sekä ilmastonmuutos että kestävyys siirtymä tuovat mukanaan muutoksia, jotka eivät osu kaikkiin ihmisryhmiin samantarvoisesti. Toisaalta mikä tahansa yhteiskunnallinen muutos vaikuttaa ihmisiin eri tavoin, joten vaikutusten epätasa-arvo ei ole ainoastaan kestävyteen liittyvä haaste. Kompensatiot ovat taloussidonnaisia tavalla tai toisella: joko tuki on suoraa rahallista avustusta kuntalaisille tai sen hinta maksetaan kunnan toimesta kunnallisverolla ja muilla rahantulolähteillä.

Kompensatioita tarvitsevia ihmisryhmiä on monia, mutta aineiston maininnat liittyvät lähinnä asioihin ihmisten sijaan. Aineistossa puhutaan muutamaan otteeseen yksityisistä metsänomistajista ja erilaisten rajoitusten vaikutuksista heidän elinkeinoonsa, mutta muita kompensatioiden tarpeessa olevia erityisryhmiä ei aineistossa mainita. Haastattelussa kunnassa kompensatiot liittyvät pitkälti liikenteeseen ja asumiseen.

”...meidän kontekstissa puhutaan aika pitkälti kaupunkiliikumisesta ja silloin ei ehkä niin tarvitse kauhean ison osan ihmisiä puolesta kantaa huolta siitä, että se ei jollain tavalla olisi reilu se siirtymä, mitä haetaan. Mutta toki kyllähän se täytyy jollain tavalla kompensoida vaikka haja- tai hyvin kaukana kaupunkialueesta asuville...”

Kaupunkiliikenteen tilanne nähdään yleisesti oikeudenmukaisena, vaikkei tilanne kaupunkikeskuksen ulkopuolella tilanne ole yhtä hyvä. Julkinen liikenne toimii haja-alueilla ja kauempana keskustasta huonommin, mikä vaikeuttaa kestävästä liikkumista näiltä alueilta. Yksityisautoilua olisi mahdollista kehittää päästöttömämpään suuntaan sähköautoja lisäämällä, mutta tämäkään ei ole ongelmatonta. Auton vaihto on kallista eivätkä sähköautot ole halvimpia mahdollisia autoja. Kunnassa voitaisiin tukea sähköautosiirtymää kompensoimalla osa uuden auton hinnasta kuntalaisille. Tällainen tuki ei silti osuisi jokaiselle kuntalaiselle.

”...jos vaikka kaupunki lähtisi tukemaan sähköauton hankintaa, niin se on aika varmaa, että se tuki osuisi vain, tai helposti osuisi vain jo parempiosaisille, jotka joka tapauksessa voisivat olla sitä harkinneet.”

Sähköauton hankinta on pitkälti mahdollista ainoastaan hyvätuloisille, sillä autojen hinnat ovat korkeita. Kaupungin hankintatuki osuisi tällöin jo valmiiksi hyväosaisille, jotka eivät lähtökohtaisesti kaipaa lisätukea kestävyys siirtymässä. Yllä olevan kaltainen pohdinta vaikutusten seurauksista on tärkeä osa viranhaltijatyötä, koska kaikki kunnassa tehdyt päätökset vaikuttavat kuntalaisiin monin eri tavoin. Pohdinnan avulla resursseja voidaan suunnata sinne, missä niitä aidosti tarvitaan.

Liikenteen lisäksi kompensoinnin tarpeesta puhutaan asumisen yhteydessä. Puurakentaminen on ollut esillä kestävyytensä vuoksi, sillä puun uusiutuvuus on muita rakennusmateriaaleja parempaa (ks. Valtioneuvosto 2022). Puurakentaminen on kallista, mikä lisää rakennusyhtiöiden ja täten asumiskustannusten hintoja. Aineistossa pohditaan kaupungin vuokrataloyhtiön siirtymistä puurakentamiseen juuri hintojen vuoksi. Kaupungin vuokra-asunnoissa on hillitymmät vuokrat kuin yksityisillä vuokramarkkinoilla, jolloin ne ovat halvimpia mahdollisia asumismuotoja. Vuokrataloyhtiön puurakentamisen edistäminen nostaisi vuokrien hintoja, mikä estää oikeudenmukaisuuden toteutumisen taloudellisesta näkökulmasta. Asuminen oli esillä myös sosiaalisen oikeudenmukaisuuden kategoriassa, joten puurakentaminen lisäisi ainoastaan ekologista kestävyttä.

Tasapuolisempaa päätöksentekoa voidaan pyrkiä edistämään osallistuvalla budjetoinnilla. Osallistuva budjetointi yhdistää sosiaalisen ja taloudellisen oikeudenmukaisuuden. Käsittelen sitä taloudellisesta näkökulmasta, mutta moniulotteisuus on hyvä tiedostaa. Osallistuvassa budjetoinnissa kunnan asukkaat pääsevät mukaan päätöksentekoon, ja heillä on mahdollisuus päättää, mihin kunnan rahoja käytetään. Osallistuvan budjetoinnin kokeiluja ja hankkeita on tehty ympäri Suomea ja maailmaa, mutta se ei ole vielä juurtunut yleiseksi toimintatavaksi.

”[Kaupungin nimi]ssa on sellainen osallistuva budjetointi. Mä en tiedä, ootko sä kuullut siitä. Mutta siinä on tavallaan se ajatus, että sillä saadaan sitä semmosta luottamusta, me-henkeä, alueellista ylpeyttä ja sen tyyppisiä, että saataisiin parempi, taloudellisempi lopputulos. Ne hankkeet voi olla myös tämmösiä kestävä kehityksen hankkeita ja asukkaat saa itse osoittaa mihin niitä rahoja käytetään.”

Osallistuvan budjetoinnin nähdään edistävän taloudellisuutta, mutta myös kuntalaisten yleistä hyvinvointia ja yhteisöllisyyttä. Kestävyyshankkeissa kokonaisuuteen tuodaan myös ekologinen näkökulma, jolloin oikeudenmukaisuus voidaan ottaa huomioon kokonaisvaltaisesti. Osallistuva budjetointi ei kuitenkaan ole ongelmaton, eikä sen avulla voida ratkaista kaikkia ongelmia. Aineistosta ei nouse esiin se, että osallistuvaan budjetointiin liittyy samoja haasteita kuin osallistumisaktiivisuuteen ylipäätään. Tietyt ihmisryhmät osallistuvat kaupunkikehittämiseen toisia helpommin, minkä vuoksi päätöksenteossa saatetaan sulkea tiettyjä mielipiteitä ja ihmisryhmiä ulkopuolelle.

Aineistossa mainitaan myös asukasilojen ja -tilaisuuksien järjestämisen tärkeys, sillä keskustelua asukkaiden kanssa pidetään tärkeänä. Tämä on osin sosiaalisen oikeudenmukaisuuden varmistamista, mutta taloudellisen näkökulman painotus näkyy siinä, että asukkaiden mielipiteiden kuuleminen liittyy usein kunnan rahankäyttöön. Suurin osa kunnan toimista liittyy jollain tavalla budjetoiteihin, joten kuntalaisten osallistaminen tähän prosessiin on kunnalle helppo tapa pyrkiä lisäämään taloudellista oikeudenmukaisuutta.

5.2.2 Vastakkainasettelu

Vastakkainasettelun teema tarkoittaa aineistossa sitä, kun taloudelliset ja muut tavoitteet kohtaavat ja aiheuttavat ristiriitoja. Vastakkainasetteluun liittyvää keskustelua on aineistossa 13 kertaa, mikä on 40 prosenttia kaikista taloudellisen näkökulman huomioista. Kestävyys siirtymään liittyviin hankintoihin tiivistyy paljon erilaisia mielipiteitä ympäri kuntakenttää, ja ihmisillä on erilaisia näkökulmia siihen, mitä kunnan rahoilla tulisi tehdä. Viranhaltijat toimivat kuntakentällä yhdessä poliittisten päättäjien kanssa. Heidän lisäksi kuntalaisilla on itsellään mahdollisuus vaikuttaa sekä antaa palautetta ja kehitysehdotuksia. Yhteiskunnan prioriteetteja hahmotetaan usein taloudellisten panostusten kautta, jolloin panostus yhteen asiaan on pois toisesta, jolloin syntyy vastakkainasettelua. Samaa retoriikkaa on nähtävissä kunnissa.

”Tyypillinen on tällainen rahaan liittyvä asia, että jos on ilmastoasioihin liittyviä määrärahatarpeita, niin monesti sitten sekä kansalaisten että päättäjien keskuudessa tulee että nyt jää sitten lapset hoitamatta ja ikäihmiset hoitamatta sen takia, että laitetaan rahaa johonkin...hiilineutraaliuden edistämiseen tai muuhun. Ja näitä oikeastaan asetetaan vastakkain, vaikka ei pitäisi.”

Ilmastoasioihin laitettu raha nähdään automaattisesti vähennyksenä lasten ja vanhusten tuista. Reaktio on inhimillinen, sillä lapset ja vanhukset sekä muut heikommassa asemassa olevat ryhmät ovat kunnissa näkyvämpiä ja konkreettisempia huolenaiheita kuin valtava kestävyys- ja ilmastoasioiden kokonaisuus. Kuntien talousarvioihin mahtuu lukuisia eri menoja, joiden priorisoinnista on mielipiteitä joka lähtöön. Kokonaisuudesta on helppo erottaa itseä koskettavat teemat, jolloin taloudelliset panostukset muihin kohteisiin saattavat tuntua epäoikeudenmukaisilta. Aineistossa todetaan, että tämä tunne kulminoituu helposti kritiikkiin siitä, miten investoinnit vievät rahaa itseltä, lapsilta tai esimerkiksi terveydenhuollosta.

”...mä arvaan taas kun puhutaan budjetista nyt syksyllä, niin siellä tulee näitä puheenvuoroja, että nyt sitten koululaiset ei saa koulukirjoja sen takia, että me tehdään jotain ympäristön hyväksi, niin tämä on ihan tyypillistä.”

Investoinnit kestävyteen nähdään puuttuvana rahana jopa koulukirjoista. Tämä saattaa toki olla osa poliittista retoriikkaa, sillä kyseisessä otteessa viitattiin nimenomaan poliittiseen keskusteluun, eikä esimerkiksi kuntalaisten omiin tuntemuksiin. Kuntapolitiikkaan äänestetyt päättäjät edustavat silti jossain määrin kuntalaisten mielipiteitä, mikä on syytä huomioida. Poliittiset päättäjät vastaavat sekä puolueensa että kannattajiensa tavoitteiden edistämisestä. Vastakkainasettelu eri päättävien osapuolten välillä saattaa hankaloittaa päätöksentekoa aiheesta riippumatta, mikäli yhteisymmärrystä ei saada aikaan.

5.2.3 Vastuu

Vastuu yhdistetään aineistossa oikeudenmukaisuuteen useissa yhteyksissä, viidennes kaikesta talouteen liittyvästä puheesta. Vastuu on toki sosiaalipoliittisesti merkittävä tema (esim. Kananaja 2011, 203), mutta tässä vastuuta käsitellään taloudellisesta näkökulmasta. Oikeudenmukaisuus vaatii toteutuakseen vastuunottoa – etuoikeutetuilla ihmisillä on vastuu varmistaa oikeudenmukaisuuden toteutuminen. Tässä aluvussa käsitellään aineistokatkelmia, joissa vastuu nähdään erityisesti taloudellisena vastuuna.

”Siinä näen sen oikeudenmukaisuuden, että ne, jotka kynnelle kykenevät, kellä siihen on mahdollista, ne ottaa ensimmäiset askeleet ja edistysaskeleet ja käyttävät enemmän resursseja, koska niinhän se on, että meidän, hyvinvoivat ihmisethän on aiheuttanut tämän katastrofin. Jos ajattelee, että kaikki eläisivät yhtä leveästi kuin me eletään, tämä maailma tuhoutuisi. Semmoinen vastuullisuus sitä kautta, että ei kaikille samalla lailla, vaan ne, jotka sitä parhaiten pystyy kantamaan, niille eniten vastuuta.”

Kestävyys siirtymässä nähdään oikeudenmukaisena se, että hyvinvoivat ihmiset ja yhteiskunnat kantavat vastuuta muutoksesta. Resurssien määrä on ratkaiseva tekijä, sillä hyvinvoivissa yhteiskunnissa on mahdollista huomioida kestävyysteemoja kaiken muun ohella. Katkelmassa nostetaan esiin myös se, että länsimaissa tapahtunut kehitys on aiheuttanut ilmastonmuutoksen ja kestävämmän maailmantilanteen, jolloin vastuu tilanteen korjaamisesta kuuluu sen aiheuttajalle.

Seuraavassa aineistopöytäkirjassa mainitaan vastuunjaon toteutuksesta: kaikkien ei kuulu saada yhtäläistä ja samanlaista vastuuta. Haastattelussa ei mainita, tarkoitetaanko tällä paikallista vai globaalia skaalaa, mutta toteamus on yhdistettävissä molempiin. Tämä ajatus on yhtenevä Jorma Sipilän (1970) pohtiman suhteellisen tasa-arvon käsitteen kanssa, joka on oikeudenmukaisuuden perusta. Tasa-arvoa ei tällöin ole täysi tasajako, vaan vastuun jakamisessa huomioidaan ihmisten erilaiset lähtökohdat. Kestävyys siirtymän vastuunjaossa tulee huomioida juuri tämä, sillä eri asemassa olevilla ihmisillä on erilaiset valmiudet muutosten vastaanottamiseen.

Muutosten vastaanottaminen vaatii sen, että joku on näyttämässä suuntaa ja edistämässä muutoksen tapahtumista. Kyvyt, päätösvalta ja asema ovat valmiuksia, jotka mahdollistavat edelläkävijyyden ja suunnannäyttämisen. Seuraavassa otteessa tunnustetaan oma vastuu viranhaltijana, sillä se tarjoaa vallanpitäjän aseman päätöksenteossa.

” Sitten kaikki ympäristöasiat, ne on kaiken elämän lähtökohta kuitenkin, sitä kautta mä lähtisin, että ne, joilla on kykyä ja joilla on päätösvaltaa ja semmoinen asema, että he voivat viedä asioita eteenpäin, heidän tehtävänsä on ajatella laaja-alaisesti.”

Viranhaltijana oman aseman tunnistaminen on tärkeä osa muutoksia, on kyse kestävyys siirtymästä tai jostain muusta yhteiskunnallisesta muutosprosessista. Päätösvaltaa tulisi käyttää tärkeiden asioiden edistämiseen päätösten seuraukset huomioiden, mikä tulee esiin laaja-alaisuuden maininnassa. Viranhaltijoilla on mahdollisuus varmistaa paikallisessa kontekstissa se, miten kestävyys siirtymän kaltainen yhteiskunnallinen muutos vaikuttaa kuntalaisiin.

Ylipäättään aineistossa tunnistetaan hyvä- ja huono-osaisten erilaiset panokset kestävyystyöhön sekä paikallisessa että globaalissa mittakaavassa. Tämä on hyvä merkki siitä, että oikeudenmukaisuuden teema tiedostetaan, jolloin se voidaan huomioida kunnallisessa päätöksenteossa. Globaalisti suuri vastuu voidaan jakaa reilusti myös paikallisessa kontekstissa, mikäli viranhaltijoilla on siihen valmiudet. Vastuun tunnistaminen ja vastuunjakon nousu nousevat tärkeiksi teemoiksi taloudellisen oikeudenmukaisuuden edistämiseksi.

5.2.4 Taloudellisen oikeudenmukaisuuden tunnistaminen

Viranhaltijat tunnistavat erilaisia taloudelliseen oikeudenmukaisuuteen liittyviä aiheita ja haasteita, joita kunnassa ilmenee. Taloudellisen oikeudenmukaisuuden teemat ovat teoriataustassa taakanjakoon, taloudelliseen epätasa-arvoon sekä kestäväan talouteen liittyviä. Aineistossa taloudellisiksi tekijöiksi tunnistetaan vastuu, tasapuolisuus ja vastakkainasettelu. Taakanjaon ja taloudellisen epätasa-arvon teemat liittyvät vastuun ja tasapuolisuuden teemoihin, ja molemmissa käsitellään samankaltaisia aiheita toimien epäsuhtaisuudesta taloudellisten panostuksien suuntautumiseen. Kestävyys siirtymän päätöksiin ja toimeenpanoon liittyen reilouden ja tasapuolisuuden toteutuminen on sanoitettu aineistossa seuraavasti:

”Jos hintoja nostetaan ilmastotyön kustannuksella, niin se ei ehkä ihan...Tai siinä on selvä ristiriita, mitä pitäisi miettiä enemmän.”

Kunnassa tunnistetaan ristiriita, joka syntyy kestävyuden nojalla tapahtuvista hinnankorotuksista. Kestävyys siirtymä saattaa nostaa hintoja, mikä osuu valmiiksi heikommassa asemassa oleviin ihmisiin. Haastateltu viranhaltija toteaa, että tätä ristiriitaa tulisi miettiä enemmän, mikä viittaa siihen, että asiasta ei ole puhuttu tarpeeksi. Keskustelutarpeen tiedostaminen saattaa toki johtaa siihen, että aihe nousee esiin jatkossa.

Taloudellinen näkökulma ja kestävyys siirtymä ovat jo itsessään ristiriidassa keskenään. Talouskasvulla on laajoja ympäristövaikutuksia ja se on ekologisesti kestäväntöntä (Helne, Hirvilampi & Laatu 2011), sillä luonnonvaroja käytetään yli maapallon kantokyvyn. Nykyinen talousjärjestelmä on rakennettu kestäväntöntälle pohjalle, jolloin kestävä talous muodostuu haastavaksi teemaksi. Tämä ristiriita on tunnistettu myös aineistossa:

”...jos yrittää hyvinvointia parantaa, jos ajatellaan vaikka taloudellista hyvinvointia, ihmisten taloudellista hyvinvointia edistetään, niin tietyllä tapaa sekin mahdollistaa monellakin toisenlaisen ehkä ilmaston näkökulmasta ehkä vääränlaisen kuluttamisen...”

Sosiaalipoliittisilla keinoilla pyritään tukemaan ihmisten perustarpeiden tyydyttämistä ja vähentämään suhteellista köyhyyttä (Helne, Hirvilampi & Laatu 2011, 321). Yllä oleva aineistokatkkelma viittaa samankaltaisiin tukitoimiin, joiden avulla kuntalaisten taloudellinen hyvinvointi paranee. Ristiriitainen yhteys ei silti tarkoita sitä, etteikö kestävyys siirtymästä eniten kärsiviä tulisi tukea kaikin mahdollisin keinoin. Elämme yhteiskunnassa, joka on rakennettu vahvasti talouden ympärille ja talouskasvuun perustuen. Siitä on mahdotonta irtautua, vaikka maapallon kantokyky sitä vaatisikin. Taloudellisen kestävyuden ja kantokyvyn varmistaminen on tärkeä osa kunnissa tehtävää työtä, sillä talouden merkitys yhteiskunnassa on suuri.

5.3 Ekologinen oikeudenmukaisuus

Ekologinen oikeudenmukaisuus nousee teoriataustassa esiin lähinnä alueellisuuden kautta, kun ekologisuus liitetään kuntakontekstiin. Ekologiseen oikeudenmukaisuuteen liittyvää puhetta on aineistossa 25 kertaa. Ekologista näkökulmaa on käsitelty aineistossa vähiten, muttei merkittävästi. Aineisto jakautuu luonnon ja ihmisen väliseen suhteeseen, alueellisuuteen sekä globaalin ja lokaalin suhdetta pohtivaan kategoriaan. Globaalin ja lokaalin sekä alueellisuuden välinen rajanveto on hankala tehdä, sillä ne ovat limittäisiä. Lokaalisuus ja alueellisuus ovat lähellä toisiaan, mutta ne ymmärretään alaluokissa eri tavoin. Alueellisuuden teema on selkeästi kuntakontekstiin liittyvä, ja sen yhteydessä pohditaan kunnan sisällä tapahtuvia alueellisia jakoja.

5.3.1 Alueellisuus

Alueelliset teemat ovat aineistossa esillä eniten, lähes puolet kaikista ekologiseen oikeudenmukaisuuteen liittyvästä puheesta. Kuntatyöskentely tapahtuu paikallistasolla, jolla päätöksiä tehdään ja niiden vaikutuksia arvioidaan. Tässä luvussa keskitytään juuri tähän paikallistasoon ja sen sisällä tapahtuvaan alueellisuuteen. Kuntien sisällä on erilaisia alueita, jotka eroavat toisistaan esimerkiksi saavutettavuuden kannalta.

Alueellisen oikeudenmukaisuuden kehittäjänä nähdään myös sosiaalisen oikeudenmukaisuuden alle sijoitettu osallisuuden kehittäminen. Oman asuin ympäristön eteen tehdyn työn uskotaan edistävän kiinnittymistä tietylle alueelle, jolloin alueen asukkaat on helpompaa saada osallistumaan kestävyystyöhön omalla asuinalueellaan (Nieminen 2022).

”...eri asuinalueilla asuvat henkilöt voivat osallistua siihen asuin ympäristönsä kehittämiseen, sisältäen myös sitten nämä tekijät, ja kun tulee myös se kiinnostus siitä omasta lähiympäristöstä ja sitoudutaan ja kiinnitytään sille alueelle, niin myös tällaiset luonnonsuojeluun liittyvät teemat on helpompi, näkisin, että niitä on helpompi edistää sitten semmoisessa.”

Kestävyys siirtymää ei voida tehdä ilman kuntalaisia. Paikallisuuden ja alueellisen kiinnittymisen kehittämisellä voidaan sitouttaa asukkaat yhteiseen hyvään, mikä edistää alueen positiivista kehitystä parantaen samalla asukkaiden hyvinvointia. Alueellinen oikeudenmukaisuus vaatii toteutuakseen sen, että alueellinen osallistumisprosentti on korkea kaikilla kunnan alueilla. Kuten sosiaalisen oikeudenmukaisuuden kohdalla todettiin, tyypillinen osallistuja on muutenkin aktiivinen. Yhteiseen tekemiseen tulisi saada mukaan kuntalaisia kaikenlaisista elämäntilanteista ja kaikilta alueilta. Ekologinen oikeudenmukaisuus vaatii toteutuakseen kaikille ihmisille tarjotun mahdollisuuden osallistua kehitykseen (Agyeman & Evans 2004).

Kunnissa on alueesta riippumatta yhdenvertaisuutta ja tasapuolisuutta lisääviä asioita. Luontoreitit, liikuntapaikat ja luonnossa liikkuminen nähdään kaikille yhtäläisinä mahdollisuuksina. Suomessa eletään luonnon läheisyydessä jopa suurimmissa kaupungeissa ja jokamiehenoikeudet mahdollistavat monipuolisia luontokokemuksia kaikille. Seuraavassa katkelmassa kaupunkilaisten mahdollisuudet todetaan yhteneviksi alueesta riippumatta.

”Ne [virkistysalueet] ovat ilmaisia kaikille käyttäjille ja tasapuolisesti avoimia alueita ihan kaikille, se mun mielestä tukee sosiaalista oikeudenmukaisuutta. Onhan ulkomailla esimerkkejä, joissa yleisiä virkistysalueitakin...ne eivät ole yleisiä, ne on portein suljettuja ja niihin on pääsymaksu tai muuta vastaavaa.”

Avoimet luontokohteet edistävät oikeudenmukaisuutta aineistossa todetusti sekä sosiaalisesti että alueellisesti. Aineistossa todetaan myös, että kaupunkisuunnittelu vaikuttaa alueelliseen tasa-arvoon. Mikäli asuinalueiden kävelyetäisyydellä on luontokohteita, ne ovat saavutettavampia ja kestävämpiä kuin autolla tai muilla kulkuneuvoilla saavutettava luonto. Köyhempien alueiden viheralueiden kehittäminen lisääisi alueellista oikeudenmukaisuutta (Maantay & Maroko 2018).

Aineistosta voidaan huomata myös se, että autoilua pidetään epäekologisenä, ja sille annettu kaupunkitila tulisi viranhaltijoiden mielestä pitää minimissä. Autoilu keskusta-alueilla on herättänyt paljon poliittista mielenkiintoa lähivuosina, ja monessa kaupungissa on käyty keskustelua siitä, tulisiko kaupunkikeskusten olla autovapaita. Aihe on ollut ajankohtainen jopa yhteiskunnallisen keskustelun tasolla. Keskusta-alueiden yksityisautoiluun vaikuttaa toki myös se, miten hyvin kaupungin joukkoliikenne toimii. Toisaalta aineistossa huomautetaan siitä, ettei kaikille alueille ole järkevää viedä joukkoliikenteen linjoja, vaikka sitä kuinka toivottaisiin. Joukkoliikenteeseen suunnattavat lisäresurssit saattaisivat helpottaa hetkellisesti, mutta tyhjien vuorojen ajaminen on resurssien tuhlaamista huolimatta siitä, kuinka epätasa-arvoiseksi tilanne muuttuu.

”...joillekin tietyille alueille ei vaan yksinkertaisesti kannata ajaa bussilla.”

Kunnan alueellisten erojen vaikutukset voidaan huomata yllä olevassa aineisto-otteessa. Tiettyjen alueiden suosiminen tai syrjintä tekee osasta kaupungista saavuttamattoman, mikä estää alueellisen oikeudenmukaisuuden toteutumista. Pienituloisilla on vähemmän autoja (Maantay & Maroko 2018), mikä nostaa julkisen liikenteen verkostot entistä suurempaan arvoon. Suurissa kaupungeissa, joissa joukkoliikennejärjestelmät on rakennettu toimiviksi ja kattaviksi, on helpompaa pyrkiä saamaan ihmiset vaihtamaan yksityisautoilu julkiseen liikenteeseen. Keskisuurissa ja sitä pienemmissä kaupungeissa järjestelmät eivät ole riittävän kattavalla tasolla, jolloin kuntalaiset eivät ole samassa asemassa keskenään. Tämä on huolenaiheena myös aineistossa, jossa todetaan, ettei joukkoliikenteen käyttömahdollisuudet

ole aina omasta tahdosta kiinni. Monissa kaupungeissa on pyritty edistämään julkisten käyttöastetta esimerkiksi liittymäpysäköinneillä, joihin voi jättää oman autonsa ja jatkaa keskustaan paremmin liikennöidyltä linjalta. Tämä vaatii oman auton käyttömahdollisuuden, mikä ei kaikille ole vaihtoehto. Tämä asettaa osan kuntalaisista hankalaan tilanteeseen, sillä kauempana keskustasta asuminen on huomattavasti halvempaa, mutta se vaatii auton käyttöä, mikä taas nostaa välttämättömyyskuluja.

5.3.2 Luonto ja ihminen

Luonto itseisarvoisesti sekä suhteessa ihmiseen nousee esiin ekologisen oikeudenmukaisuuden pohdintoissa. Luontoon liittyen pohditaan luontokatoa, luonnon yhteyttä ihmisen hyvinvointiin ja luonnon merkitystä yleisesti. Näitä pohdintoja on aineistossa yhteensä kahdeksan.

Kestävyyden edistäminen yhdistetään usein ilmastonmuutokseen, sillä ilmastonmuutoskeskustelu on ajankohtaista mediasta tieteeseen. Kestävyyteen ja ekologiseen oikeudenmukaisuuteen liittyy myös muita tekijöitä. Ilmaston, luonnon biodiversiteetin, kiertotalouden ja kestävyyden risteävät teemat nostetaan keskusteluun seuraavassa otteessa:

”Ilmastotyöhän on noussut tosi hienosti ja se otetaan vakavasti, mutta sitten juuri esimerkiksi luonnon monimuotoisuus, niin se nousee sieltä rinnalle ja varmaan sitten kiertotalous ja tulee paljon muitakin näitä kestävyysteemoja sieltä pikkuhiljaa, että ne pitäisi kaikki saada. Jos nyt ilmastoasiat on saatu esimerkiksi kaupungin strategiaan, niin sitten samalla tavalla juuri biodiversiteetti ja kiertotalous ja muut teemat täytyisi saada nostettua sinne perustekemiseen.”

Sitaatissa tuodaan esiin se, että ilmastoasiat on otettu hyvin huomioon kaupungin tekemisessä. Haastateltu viranhaltija tiedostaa kestävyystyön olevan monen asian summa, jolloin omaan työhönsä ei ole tyytyväinen, vaikka ilmastoasiat ovatkin kaupunkistrategiassa. Luonnon monimuotoisuuden ja kiertotalouden edistäminen ovat osatekijöitä ekologisen oikeudenmukaisuuden muotoutumisessa.

Alueelliseen oikeudenmukaisuuteen liitetään useammassa yhteydessä ympäristön hyvinvointi, joka nähdään positiivisena vaikuttajana sosiaaliseen hyvinvointiin. Näiden kahden välille muodostuu positiivinen noidankehä tai hyvän kehä, jossa molemmat edistävät toistaan.

Luonnossa liikkumisen ja kuntalaisten hyvinvoinnin yhteys tiedostetaan niin tärkeänä, että teeman ympärille on kehitetty hanke.

”Meillä on nyt [kaupungin nimi] kaupungissa terveystuolien kanssa tällöinen [hanke] alkamassa, missä pyritään juuri vahvistamaan kuntalaisten hyvinvointia luonnon ja liikkumisen avulla.”

Hankkeen tarkempi sisältö ei tule haastattelussa esiin, enkä tule erittelemään sitä tietosuojasyistä sen tarkemmin. Haastattelukatkelman mukaan kaupungissa on tajuttu hyvinvoinnin moninaiset lähteet ja oikeudenmukaisuuden ulottuvuudet, mikä on johtanut kaikkia näitä edistävän hankkeen kehitystyöhön. Tämän kaltaista kehitystä kaupungeissa kaivataan entistä enemmän, sillä kestävä hyvinvointi ja kestävyysmuutos tulevat muuttamaan jokaisen arkea.

Oikeudenmukaisuus tunnustetaan aineistossa monen tekijän summana. Ekologisen oikeudenmukaisuuden ja elinympäristön laadun kehittäminen edistää sosiaalista hyvinvointia ja oikeudenmukaisuutta. Aineistossa todetaan, että sosiaalinen oikeudenmukaisuus toteutuu kuin itsestään elinympäristön ollessa kunnossa. Ihmisten hyvinvointi koostuu monista eri palasista ja olisi yksinkertaistusta väittää yhden elämän osa-alueen parannuksen korjaavan toisen samanaikaisesti. Miellyttävä ja turvallinen ympäristö vapauttaa kapasiteettia keskittyä muihin asioihin, joten siihen peilaten aineiston toteamuksessa on perää.

5.3.3 Globaalin ja lokaalin suhde

Globaalin ja lokaalin suhde herättää viranhaltijoissa pohdintaa. Tämän suhteen pohdinta on olennainen osa globaalin ekologisen oikeudenmukaisuuden teemaa. Aineistossa tunnustetaan eri maiden ja maantieteellisten alueiden eriävät tilanteet ja mahdollisuudet. Suomessa mahdollisuudet kestävämmän arjen ja tulevaisuuden luomiseksi nähdään verrattain hyvinä.

”Ja kyllähän meillä täällä Suomessahan kaikki meillä, meillä on mahdollisuus juurikin tehdä niitä valintoja ja tehdä reiluja valintoja ja oikeita valintoja, mutta se ei ole kyllä suurimmassa osassa maailmaa mahdollista.”

Reilujen ja oikeiden valintojen tekeminen nähdään Suomessa mahdollisena. Tällainen ajattelutapa helpottaa viranhaltijoita kestävyysmuutokseen liittyvien päätösten tekemisessä, sillä

kokonaiskuvassa kestävien päätösten tekeminen kuuluu myös suomalaisille. Vaikka päätöksistä jouduttaisiin kärsimään, lähtökohdat ovat silti erilaiset verrattuna globaaliin tilanteeseen. Aineistokatkelmassa painotetaan yksilön vastuuta valintojen tekemisessä, mikä siirtää julkisen toimijan valtaa ja vastuuta yksilöille. Tärkeämpää tutkielman kannalta on siitä huolimatta tunnistaa suomalaisten etuoikeudet ja globaali vastuu. Tämä korostuu myös seuraavassa toteamassa.

”Tietenkin se, jos ajattelee ympäristöasioita, jos mä ajattelen globaalisti tätä asiaa ja oikeudenmukaisuutta, tietyllä lailla täytyy suhteuttaa se, minkälaisessa yhteiskunnassa me eletään vaikka Pohjoismaissa tai Euroopassa. Tietyllä tavalla sen korostaminen, että me ollaan velvollisia tekemään enemmän kuin vaikka kehitysmaat, meillä on niin hyvä elintaso, että me pystytään luopumaan asioista ilman, että se tuntuu yhtään missään.”

Toteamus sisältää tärkeän huomion siitä, miten elintaso vaikuttaa kestävyys tavoitteluun. Pohjoismaissa ja Euroopassa elintaso on korkea, mihin on päästy käyttämällä runsaasti luonnonvaroja. Vastuu tilanteen korjaamisesta kuuluisi loogisesti maille, jotka ovat vaikuttaneet nykytilanteen kestämykseen. Keskiluokkaistuneissa länsimaissa monella on mahdollisuus luopua jostain ilman elintason välitöntä laskua. Muualla maailmassa tilanne ei ole yhtä helppo. Sekä ilmastonmuutos että kestävyystoimet saattavat pahimmillaan molemmat vaikeuttaa niiden ihmisten elämää, jotka ovat jo valmiiksi heikossa asemassa.

Aineistossa otetaan huomioon myös asuinalueiden epätasa-arvoisuus. Globaalissa mittakaavassa köyhimmät ihmiset asuvat alueilla, joilla ilmastonmuutoksen välittömät vaikutukset näkyvät ensimmäisinä, kuten kuivilla alueilla ja merenrantojen lähellä, jossa merenpinnan nousu on uhkana (Helne, Hirvilammi & Laatu 2011, 318). Alueellisuuden vaikutukset elintasoon ja tasa-arvoon ovat suuria niin globaalisti kuin paikallisesti. Aineistossa tunnistetaan se, että tähän haasteeseen reagoimattomuus lisää globaalia epätasa-arvoa. Länsimaiden vastuu on hyvä tunnistaa myös kunnissa, jotta kestävyys haasteisiin voidaan suhtautua vaaditulla vakavuudella.

5.3.4 Ekologisen oikeudenmukaisuuden tunnistaminen

Viranhaltijat tunnistavat erilaisia ekologiseen oikeudenmukaisuuteen liittyviä aiheita ja haasteita, joita kunnassa ilmenee. Aiemmissa tutkimuksissa keskeisimmiksi teemoiksi nousivat alueellisuus, asuminen sekä globaalinen ja lokaalin suhde. Aineistossa keskiössä ovat globaalinen ja lokaalin suhde, alueellisuus sekä luonnon ja ihmisen suhde. Teemat ovat yhteneviä keskenään, eli viranhaltijat tunnistavat aiemman tutkimustiedon mukaisia teemoja. Kestävyyssiirtymän päätöksiin ja toimeenpanoon liittyen reilun ja tasapuolisuuden toteutuminen on sanoitettu aineistossa seuraavasti:

”Voitaisiin sanoa, että ympäristöasiana on reilua ja tasa-arvoisuutta niin, että meidän pitäisi kaikkien huolehtia yhteisestä luonnosta niillä osilla kuin pystytään.

Aineistopöytäkirjassa nähdään jokaisen rooli kestävyyssiirtymässä voimavaroihin suhteutettavana. Tämä voidaan tulkita sekä paikallisessa että globaalissa mittakaavassa, sillä molempiin liittyy omat eriarvoistavat tekijänsä.

Kiinnostavinta ekologiseen oikeudenmukaisuuteen liittyen on se, että puolet haastatelluista viranhaltijoista ovat ympäristöpuolen asiantuntijoita. Siitä huolimatta ekologisen oikeudenmukaisuuden käsittely jää aineistossa vähäisimmäksi. Teemat ovat yhteneviä tutkimuskirjallisuuden kanssa, mistä voi huomata aiheeseen perehtyneisyyden. Luonnon ja ekologisen kestävyyden korostamisen voisi silti kuvitella olevan hieman suurempaa.

5.4 Moniulotteinen oikeudenmukaisuuskäsitys

Vaikka aineisto on jaoteltu kolmen eri oikeudenmukaisuuden ulottuvuuden alle, ymmärretään viranhaltijoiden parissa myös se, että oikeudenmukaisuus ja kestävyys ovat moniulotteisia teemoja. Tässä luvussa nostan esiin muutamia viranhaltijoiden toteamuksia, joissa oikeudenmukaisuus tunnistetaan laajaksi kokonaisuudeksi eikä ainoastaan yhteen ulottuvuuteen liittyväksi ilmiöksi. Käsittelen ulottuvuuksien yhteyttä vielä tarkemmin myöhemmissä luvuissa.

”Kyllä mun mielestä kestävä kehitys on kuitenkin paljon muutakin kuin vain sosiaalinen ja ekologinen kestävyys. Sen pitäisi olla nyt ihan kokonaisuus, jota mietitään koko ajan kaikkia ulottuvuuksia.”

Kestävyyden edistäminen tulisi yllä olevan haastattelun mukaan nähdä kokonaisuutena, jonka monet ulottuvuudet otetaan huomioon. Kestävyyden paloittelu eri ulottuvuuksiin voi johtaa yksioikoiseen tulkintaan ja päätöksentekoon, mikä saattaa olla esteenä kokonaisvaltaisen kestävyyden toteutumiselle. Kokonaisuus tulisi huomioida myös päätösten oikeudenmukaisuudessa, sillä kestävyys ja oikeudenmukaisuus kulkevat osittain käsi kädessä.

”...siinä mielessä että kun teot on oikeudenmukaisia kaikista näkökannoista niin toki silloin sitä vastarintaakin syntyy vähemmän ja se ikään kuin hyväksytään ja otetaan osaksi tekoja.”

Moniulotteisuuden huomioiva oikeudenmukaisuus varmistaa turvatumman päätöksenteon, sillä kuntalaiset ovat päätöksiin tyytyväisempiä, mikäli niissä on huomioitu eri näkökantoja. Kuntalaiset lähtevät helpommin mukaan kestävyys siirtymään liittyvään työhön, kun heidän erilaiset lähtötilanteensa on huomioitu. Tämä vaatii näkökantojen huomioimista sekä eri ihmisryhmien että eri oikeudenmukaisuuden ulottuvuuksien välillä. Ylipäätään kestävyys ja oikeudenmukaisuuden teemojen välille on vaarallista vetää liian tiukkoja rajoja. Kuten muutkin yhteiskunnalliset ja sosiaalipoliittiset teemat, kestävyys siirtymä tasapainottelee erilaisten intressien rajapinnoilla. Harvassa aiheessa on mustavalkoisesti pelkkiä taloudellisia tai sosiaalisia ulottuvuuksia, vaan päätökset ja niiden vaikutukset ulottuvat yhteiskunnan eri osueille.

Kestävyys siirtymän oikeudenmukaisuuden moniulotteisuuden tunnistaminen on aineiston tärkein anti. Eri ulottuvuuksien hahmottaminen auttaa ymmärtämään ilmiön laajuutta, mutta sen toteutuminen on mahdollista vain kokonaisuuden huomioimalla. Monissa haastatteluissa saattoi olla saman puheenvuoron aikana mainintoja eri oikeudenmukaisuuden ulottuvuuksista, mutta niistä puuttui ulottuvuuksien yhteyden sanoittaminen. Kokonaisvaltaisuus saatetaankin tiedostaa viranhaltijoiden parissa paremmin, kuin mitä muutamat aineistokatkkelmat antavat olettaa. Tämä on haaste, jonka aineiston luokittelu ulottuvuuksien mukaisiin alaluokkiin tuo mukanaan.

6. Yhteenveto

Tässä luvussa vedän yhteen analyysin päätulokset. Viranhaltijat erittelevät aineistossa oikeudenmukaisuuden ulottuvuuksiin liittyviä haasteita ja kehitystarpeita. Haastatteluista on tunnistettavissa sekä sosiaalisia, ekologisia että taloudellisia oikeudenmukaisuuden ulottuvuuksia, joskaan ei täysin tasaisesti. Sosiaaliseen ulottuvuuteen liittyviä asioita tunnistetaan eniten, ja taloudelliseen oikeudenmukaisuuteen liittyvää puhetta on kolmannes kaikesta oikeudenmukaisuuteen liittyvästä puheesta. Täten ekologisen ulottuvuuden aihepiiriä käsitellään vähiten. Tämä selittyy osin sillä, että kestävyys siirtymän nähdään edistävän ekologista kestävyyttä ja täten ekologista oikeudenmukaisuutta jo valmiiksi.

Viranhaltijoilla on runsaasti ajatuksia oikeudenmukaisuuden ulottuvuuksista. Eri ulottuvuuksia tunnistetaan kestävyys siirtymän kontekstissa, ja lisäksi ymmärretään ulottuvuuksien risteämät. Pelkkä ulottuvuuksien tunnistaminen ei vielä riitä oikeudenmukaisuuden takaamiseksi. Ymmärrystä ja tietoa oikeudenmukaisuudesta tulisi implementoida kestävyys siirtymään liittyvään työhön mahdollisimman tehokkaasti. Tässä tutkielmassa ei ole ollut tavoitteena selvittää, miten oikeudenmukainen kestävyys siirtymä tosiasiallisesti on. Keskiössä on ollut viranhaltijoiden tulkintojen valottaminen ja heidän omien reflektointiensa painottaminen. Nämä mielipiteet ja tulkinnat vaikuttavat päätöksentekoon, joten niiden tutkiminen valottaa kuntahallinnon näkökulmaa kestävyys siirtymään. Tästä syystä vastakkaiset mielipiteet asioista ovat erityisen mielenkiintoisia. On kiinnostavaa, miten samassa kuntaorganisaatiossa voidaan olla eri mieltä siitä, miten jokin asia kunnassa hoidetaan. Tämä saattaa johtua erilaisista lähtökohdista ja tietopohjista, tai sitten kyseessä voi olla jonkinasteinen viestinnällinen haaste. Oikeudenmukaisuuden toteutuminen vaatii toki monialaista ammattilaisuutta, jotta voidaan ymmärtää eri näkökulmia ja lähtökohtia. Eri näkökulmat eivät vielä yksinään tee kunnan toiminnasta oikeudenmukaisempaa, vaan siihen tarvitaan yhteistyötä eri hallinnon alojen välillä. Monitieteinen yhteistyö takaa sen, että mahdollisimman moni näkökulma otetaan päätöksenteossa huomioon.

Oikeudenmukaisuus käsitetään aineistossa lähinnä sen kautta, kenelle toimet ovat reiluja ja oikeudenmukaisia ja kenelle eivät. Aineistossa ei kuitenkaan mennä kovinkaan syvälle siinä, mitä oikeudenmukaisuus tai reiluus tarkoittavat. Täten myös termien tulkinnat saattavat olla viranhaltijasidonnaisia. Aineistossa tunnistetaan eniten epäoikeudenmukaisuutta kokeviksi ryhmiksi lapset ja nuoret sekä vanhuksat. Autoilijoiden ääni nousee esiin useampaan otteeseen,

sillä kestävyystoimilla pyritään edistämään pyöräilijöiden ja julkisen liikenteen osuutta autoilijoiden kustannuksella. Haastatteluissa nostetaan esiin myös oma tai kuntalaisten palautteista tulkittu huoli erilaisten huonommin voivien ryhmien ohittamisesta päätöksenteossa. Sosiaalipoliittisesti näiden ryhmien huomiointi ja tukeminen on äärimmäisen tärkeää, sillä ketään ei saa jättää yhteiskunnallisen muutoksen jalkoihin.

Oikeudenmukaisuuden kehityskohteita tunnistetaan joka ulottuvuuden sisällä, mutta silti oikeudenmukaisuuden koetaan toteutuvan yleisellä tasolla hyvin. Viranhaltijoiden puheesta ei ole tulkittavissa, etteikö oikeudenmukaisuuden tilanne olisi hyvä. Nykytilanteen hyväksyminen ja siihen tyytyminen saattaa estää kehityksen kohti oikeudenmukaisempaa kestävyys siirtymää, mikä ei ole tavoiteltavaa (Dorling 2010). Pelkästään oikeudenmukaisuuden ulottuvuuksien tunnistaminen ei vielä riitä oikeudenmukaisuuden toteutumiseksi, mikäli kehitystarpeita ei oteta tosissaan. Toki ongelmakohdat ja kehityskohteet on syytä tunnistaa ennen niiden parissa työskentelyä, mutta on kyseenalaista, voiko nykytilanteen todeta hyväksi kehitystarpeiden listasta huolimatta.

Aineistossa tunnistetaan se, ettei sosiaalisen oikeudenmukaisuuden teemoja ehkä oteta huomioon tarpeeksi. Osa haastatelluista näkee sosiaalisen ulottuvuuden loogisena osana kokonaisvaltaista kestävyyttä. Mielenkiintoista on se, että useampi haastateltu lähes yllättyy ekologisen ja sosiaalisen kestävyiden teemojen yhdistämisestä. Tämä kertoo siitä, ettei teemoja ole yhdistetty aiemmin omassa työssä. Kiinnostava näkökulma on myös se, etteivät läheskään kaikki haastatellut mainitse reiluuden tai tasapuolisuuden teemoja kysyttäessä yleisesti heidän omista henkilökohtaisista arvoistaan, vaikka mainitsevat sen myöhemmin yhtenä työn tavoitteista. Arvokysymystä käsitellään aineistossa työn kautta, kuten haastattelurungostakin voidaan huomata (liite 1). Reiluuden mainitseminen vasta jälkikäteen herättääkin kysymyksen siitä, huomioidaanko reiluus ja oikeudenmukaisuus työssä aidosti.

Oikeudenmukaisuutta käsitellään pitkälti osallistumisen kautta, ja se nousee esiin jokaisen ulottuvuuden kohdalla. Se voidaan nähdä tutkielmassa kantavana teemana. Osallistumisen nähdään edistävän oikeudenmukaisuutta, kun kuntalaiset pääsevät esittämään mielipiteitään ja osallistumaan päätöksentekoon. Muutaman haastattelun pohjalta voidaan huomata, että mikäli oikeudenmukaisuuden teemaa ei ole pohtinut työssään aiemmin, osallistumisen ja osallistuvan budjetoinnin teemat tulevat siitä ensimmäisenä mieleen. Eräs haastateltu totesi, ettei osaa kommentoida sosiaalisen oikeudenmukaisuuden teemaa, ja mainitsi myöhemmin reiluuteen

liittyen osallistuvan budjetoinnin kokeilut. Osallistuminen ja osallistuva budjetointi nähdään helppoina vastauksina reiluuden ja oikeudenmukaisuuden kysymyksiin. Sen sijaan aihepiireistä tietoisemmat vastaajat toteavat helpommin, ettei aihepiirejä huomioida tarpeeksi tai heräävät pohtimaan teemaa haastattelun aikana tarkemmin. He myös nostavat herkemmin esiin osallistumiseen liittyviä haasteita.

Olen analyysia tehdessäni oletanut, että kestävyys siirtymässä on mahdollista huomioida oikeudenmukaisuus, ja viranhaltijat sekä ymmärtävät että tunnistavat oikeudenmukaisuuteen liittyviä ulottuvuuksia kestävyys siirtymään liittyen. Analyysin tuloksissa nämä oletukset toteutuvat, sillä kestävyys siirtymän oikeudenmukaisuus tunnistetaan ja sanoitetaan haastatteluissa. Ennako-oletusten merkitys on jonkin verran tuloksia ohjaava, mutten usko niiden vaikuttaneen tuloksiin merkittävästi.

7. Johtopäätökset

Tutkielman tavoitteena on ollut selvittää, miten kunnan viranhaltijat tunnistavat ja huomioivat oikeudenmukaisuuden ulottuvuuksia kestävyys siirtymään liittyvässä työssä. Viranhaltijoiden näkemys on kuntakehityksen näkökulmasta merkittävä, sillä he tekevät kestävyys siirtymään liittyvää päätöksentekoa ja implementointia kuntakentällä. Kestävyys siirtymän ollessa ajankohtainen kehityskohde kunnissa, siirtymän oikeudenmukaisuuden hahmotus ja edistäminen nousevat tärkeään asemaan. Kunnallisen päätöksenteon tulee olla yhdenvertaista ja kestävän kehityksen mukaista, joten näiden tavoitteiden toteutuminen kestävyys siirtymässä on keskeistä tässä tutkielmassa.

Viranhaltijat nostavat esiin samankaltaisia asioita, joita aiemmassa tutkimuksessa tunnistetaan. Painotukset eri aihealueiden välillä saattavat olla erilaisia, ja viranhaltijat lähestyvät kestävyys siirtymää kunnan näkökulmasta, jolloin tietyt teemat painottuvat toisia enemmän. Tämä on huomattavissa esimerkiksi sosiaalisen oikeudenmukaisuuden kohdalla, jossa aineistossa painottuivat tasapuoliset päätökset yleisemmän tason tasa-arvoisuuden sijaan. Myös taloudellisen oikeudenmukaisuuden kohdalla voidaan huomata kuntanäkökulman vaikutukset, sillä poliittinen vastakkainasettelu saa suuremman painoarvon kuin teoriataustassa. Kunnan viranhaltijoiden taustoilla sekä omilla arvoilla ja näkemyksillä on merkitystä siihen, millaiseksi kuntakehitys määrittyy. Kestävyystyössä on tärkeää, että virkoihin saadaan asiantuntevia ihmisiä. Mikäli vaikka ympäristöpuolen viranhaltijalla on heikosti kokemusta sosiaalisen

oikeudenmukaisuuden ja kestävyysedistämistä, vaikuttaa se kehityksen suuntaan. Yhteiskuntatieteellisen tietotaidon merkitys korostuu yhteiskunnallisessa muutoksessa, sillä sen avulla voidaan löytää eri ulottuvuuksien yhtymäkohtia.

Eri oikeudenmukaisuuden ulottuvuudet nähdään helposti vastakkaisina ja risteävinä. Kestävyys siirtymän vaikutukset eivät aina ole positiivisia, mutta toisaalta nykyiselläänkin yhteiskunnassa on useita ratkaisemattomia ongelmia. Kestävyys siirtymän oikeudenmukaisuuden huomioinnin avulla päästään kuitenkin varmasti parhaaseen mahdolliseen lopputulokseen, sillä ilman kestävyystoimia ilmastonmuutos tulee aiheuttamaan haasteita tasa-arvossa ja oikeudenmukaisuudessa niin paikallisesti kuin globaalistikin (ks. Helne, Hirvilampi & Laatu 2011). Eri kuntalaisryhmien tilannetta tulee seurata ja tasata sosiaalipoliittisilla tukitoimilla, jotta kaikkien kuntalaisten oikeus hyvään elämään säilyy muutoksista huolimatta. Oikeudenmukaisuuteen liittyy kuitenkin jännite julkisen ja yksityisen toimijan välillä. Tietyillä kestävyystoimilla, kuten autoilun rajoittamisella, kajotaan kuntalaisten yksityiselämään. Samalla julkisen sektorin vastuulla on tukea kuntalaisten elämää sosiaalipoliittisin tukitoimin. Yhteiskunnan näkökulmasta yksilöllä on paljon vapauksia mutta vähän vastuuta, sillä länsimaisen individualismin vuoksi yksilönvapautteen kajoamista ei katsota hyvällä. Tämä on kuitenkin mielenkiintoinen ristiriita, sillä usein vastuu ja vapaus kulkevat käsi kädessä.

Osallisuudella on suuri painoarvo aineistossa, mikä herättää huolen siitä, miten esimerkiksi edustavuuteen ja resursseihin liittyvät haasteet otetaan huomioon. Vastuuta osallistumisesta ei voida täysin syyttää kuntalaisille, sillä osallistuminen vaatii ajan ja viitseliäisyyden lisäksi tietotaitoa ja uskallusta osallistua yhteiseen tekemiseen. Kaikkien ihmisryhmien resurssit osallistumiseen eivät ole samanlaiset, joten osallisuutta kehittäessä on syytä ottaa huomioon osallistujien edustavuus. Kuntalaisia tulisi ottaa mukaan eri alueilta, ikäryhmistä, koulutus- ja tulotasoilta sekä vähemmistöryhmistä. Toiminnan saavutettavuutta parantamalla voidaan edistää osallistujien moninaisuutta ja edustavuutta. On myös varmistettava, ettei uusien osallistumismuotojen lisääminen kasvata aktiivisten ja passiivisten kuntalaisten välistä eroa, vaan vähentäisi osallistuvien kuntalaisten homogeenisyyttä (Paloheimo 2014, 46). Sosiaaliturvalla voidaan taata taloudelliset edellytykset osallistumisen kehittämiseen, kun toimeentulo ei ole pääasiallinen huolenaihe. Osallisuuden edistämässä on myös varmistettava yhteinen kieli, sillä julkishallinnollinen kieli on hyvin byrokraattista (Kananoja 2011, 205).

Hankalasti ymmärrettävä kieli vaikeuttaa osallistumista ja lisää eriarvoisuutta, minkä vuoksi kielestä on tehtävä helposti lähestyttävää kaikille.

Osallistumisen teeman kulkeminen tutkielman ja eri oikeudenmukaisuuden ulottuvuuksien läpi valottaa sitä, miten yhteiskunnan osa-alueet ovat yhteydessä toisiinsa. Osallistuminen nousee esiin sekä teoriataustassa että aineistossa oikeudenmukaisuuden ulottuvuudesta huolimatta, ainoastaan tavat käsittää osallistumista vaihtelevat. Sosiaalisen oikeudenmukaisuuden kannalta osallistuminen on ydinkysymys, taloudellisessa oikeudenmukaisuudessa osallistumista pohditaan taloudellisen vastuun suhteutuksien kautta, ja ekologisessa oikeudenmukaisuudessa osallistumisen teemaa voidaan nähdä sekä paikallisessa että globaalissa mittakaavassa. Esimerkiksi osallistuva budjetointi yhdistää kaikki ulottuvuudet, mikäli prosessissa edistetään ekologista kestävyyttä. Mikäli osallistuminen määritettäisiin ainoastaan sosiaalisen oikeudenmukaisuuden alaluokaksi, kuten tutkielmassakin on mekaanisesti tehty, jätettäisiin huomiotta sen moniulotteisuus. Vaikka tutkimus vaatii luokitteluja, ei niitä voida siirtää kunnan kehitystyöhön sellaisenaan. Kuten todettu, luokittelut ja aiheiden rajaaminen auttaa ymmärtämään ilmiöiden ulottuvuuksia, mutta liian rajattu näkökulma jättää tärkeitä asioita käsittelemättä. Osallistuminen, kuten monet muutkin ilmiöt, tapahtuvat ulottuvuuksien sisällä sekä erityisesti niiden rajapinnoilla.

Rajapintojen ja moniulotteisuuksien haasteet korostuvat erityisen hyvin puurakentamisen yhteydessä. Puusta rakentaminen on ekologisesti kestävä, sillä sen uusiutuminen on verrattain hyvää. Paikallisesti sillä on vaikutuksia myös sosiaaliseen ja taloudelliseen oikeudenmukaisuuteen, sillä puurakentaminen on kallista, mikä vaikuttaa sekä kuntalaisten asumiskustannuksiin että rakennusprojektien hintoihin. Globaalin mittakaavan oikeudenmukaisuuden ulottuvuus tuo rakentamiseen lisää haasteita, sillä betonin globaalit toimitusketjut luovat työpaikkoja, vaikka samaan aikaan toimitusketjut ylläpitävät globaalin pohjoisen ja etelän välisiä eriarvoisuuksia. Puurakentamisen kaltaisia esimerkkejä on monia, ja niiden yhteinen viesti on sama: yhteiskunnallinen päätöksenteko ei ole helppoa. Jokaisella päätöksellä on vaikutuksia yhteiskunnan moneen eri alueeseen, eikä ilmiöitä voida tarkastella ainoastaan yhden ulottuvuuden kautta, puhuttiin sitten oikeudenmukaisuudesta tai kestävyydestä. Toisaalta on muistettava, etteivät viranhaltijat itse erittele oikeudenmukaisuutta tutkielman mukaisiin kategorioihin. Tutkimukselliset yksityiskohdat saattavat täten hämätä totuutta, sillä on vaikeaa sanoa, toimiiko kestävyys siirtymätyö todellisuudessa tutkielman tuloksia kokonaisvaltaisemmin. Tämä on syytä pitää mielessä tutkielmaa lukiessa.

Haastattelujen pohjalta kumpuaa ajatus tasa-arvon ja tasapuolisuuden eroista. Oikeudenmukaisuuden ja reiluuden kannalta tämä on ydinkysymyksiä. Siirtymän vaikutuksista voidaan pyrkiä saamaan kaikille samanlaisia, mutta tasajako ei välttämättä tarkoita oikeudenmukaisuutta. Eri kuntalaisten asemat ja lähtökohdat ovat erilaisia, joten progressiivisilla vastuilla voidaan saada oikeudenmukaisempi lopputulos. Toisaalta keskustelua tulee käydä globaalin ja paikallisen tason välillä, vaikka samalla maiden sisäinen eriarvoisuus alkaa olla globaalia eriarvoisuutta suurempi haaste (Gough 2017). Lisäksi tulee ottaa huomioon nykyisten ja tulevien sukupolvien väliset oikeudenmukaisuuden jaot ja pohtia, kuinka paljon voimme elää tulevien sukupolvien kustannuksella. Nämä kaikki tasot ovat oleellisia sosiaalipolitiikan kannalta. Eniten kestävyys siirtymästä kärsiviä tulee tukea, mutta nämä ihmisryhmät täytyy ensin tunnistaa. Näiden ihmisryhmien lisäksi on paljon ihmisiä, joiden arkielämä saattaa muuttua kestävyystoimien seurauksena, mutta heidän tilanteensa ei ole yhtä kriittinen, joten he eivät välttämättä saa tukea tilanteeseen. Vaikka nykyinen energiakriisi onkin seurausta maailmanpoliittisesta tilanteesta eikä niinkään kestävämpiin energiamuotoihin siirtymisestä, voidaan siinä huomata hintojen nousun vaikutus eri ihmisiin ja ihmisryhmiin. Ilman poliittisia pakotteita vihreään energiaan olisi voitu siirtyä hallitummin, mutta seuraukset olisivat todennäköisesti osuneet samoihin ihmisryhmiin. Tämän johdosta haavoittuvimmassa asemassa olevat ihmisryhmät on syytä tunnistaa, oli kyseessä millainen yhteiskunnallisen muutos tahansa.

Yhteiskunta on rakennettu historiansa aikana epätasa-arvoisesti, ja olemassaolevat rakenteet ylläpitävät tiettyjä globaaleja ja paikallisia jakoja. Siirtymä ei voi olla pelkästään helppoja siirtymisiä, sillä aidosti oikeudenmukainen kestävyys siirtymä vaatii rakenteiden ja totuttujen toimintatapojen perinpohjaisia muutoksia. Tämän vuoksi teoriataustassa puhutaan kestävyys siirtymän lisäksi kestävyysmurroksesta. Kestävyystyössä ollaan vasta siirtymän tasolla, joten murrokseen ja sen vaikutusten selvittämiseen on vielä matkaa. Oli kyseessä sitten siirtymä tai murros, sosiaalipolitiikka voi osaltaan olla tukemassa näistä laajoista muutoksista eniten kärsiviä ihmisiä ja ihmisryhmiä. Esimerkiksi työllisyyttä voidaan edistää sosiaalipolitiikan keinoin tukemalla siirtymässä työnsä menettäviä ihmisiä ja auttaa heidän uudelleen kouluttautumistaan uusiin työtehtäviin.

Sosiaalipolitiikan keinoin on vaikeaa vaikuttaa globaaliin ilmastokysymykseen sen kansallisen näkökulman vuoksi (Craig, Burchardt & Gordon 2008, 49). Toki näitä rajoja on venytetty ja

globaalin kansalaisuuden käsitettä on pyritty juurruttamaan kaikkeen keskusteluun, mutta sosiaalipolitiikka toimii edelleen hyvin paikallisesti. Herääkin kysymys siitä, keitä varten sosiaalipolitiikka on olemassa, ja kenelle sen tukitoimet kuuluvat. Kuten Gough (2017) teoksessaan toteaa, maiden sisäinen eriarvoisuus on nousemassa globaalia eriarvoisuutta suuremmaksi ongelmaksi. Sosiaalipolitiikan kansallinen näkökulma tukeekin tätä haastetta, vaikka sen työkalut globaaliin kestävyYTEEN jäävätkin nykyisellään heikoiksi (ks. Craig, Burchardt & Gordon 2008, 49–50). Sosiaalipolitiikan voi olla vaikeaa jatkossakin olla urauurtava toimija, vaikka sosiaalipoliittista osaamista tarvitaankin kaikessa päätöksenteossa, myös ilmastoasioissa. Toimien kompensointi ja ongelmakohtien tukeminen pysyvät jatkossakin sosiaalipolitiikan päätehtävinä, vaikka sosiaalipolitiikka onkin luotu ennaltaehkäiseväksi järjestelmäksi. Sosiaalipolitiikka toimii parhaiten ongelmien ennaltaehkäisyssä, mutta ilmastohaasteen globaalin mittakaavan vuoksi sen tehtäväksi jäänee siirtymän vaikutusten hallinta. Yhteiskunnalliset ennaltaehkäisevät järjestelmät

Nykyisen yhteiskunnan järjestelmät, kuten sosiaali- ja terveyspalvelut on rakennettu jatkuvan talouskasvun keskelle, josta palveluiden toimiminen nähdään riippuvaisena (Stranius 2011, 44). Niiden toiminta on ekologisesti kestävämmällä pohjalla, mikä aiheuttaa epäoikeudenmukaisuutta. Palveluiden rakentumista on syytä pohtia jatkossa, sillä nykyjärjestelmät eivät välttämättä enää ole ajankohtaisia tai palvele yhteiskuntaa siten kuin niiden on suunniteltu. Tarvitaan uusia tapoja käsittää hyvinvointia ja yhteiskuntaa sekä sosiaalipolitiikkaa. Tutkielman alussa esitetty ekohyvinvointivaltion teema on yksi mahdollinen ratkaisu. Mikäli palvelut ja yhteiskunnalliset rakenteet perustettaisiin ekologisesti kestäväälle pohjalle, niiden tulevaisuus näyttäytyisi valoisampana ja oikeudenmukaisempana. Kestävämmälle pohjalle rakennettu systeemi kasvaa tavalla tai toisella rajojensa yli, jolloin hyvinvointimme perusta on vaarassa. KestävyYDEN huomioiva järjestelmä varmistaisi sen, että voisimme luottaa maapallon kantokyvyn riittävän nykyisille ja tuleville sukupolville. Nykyisellään yhteiskunta on epävarma paikka, sillä emme voi tarkalleen tietää, milloin maapallon rajojen jatkuva ylittäminen aiheuttaa

Tutkimuksen aikana tehtyjä rajauksia ja kategorisointeja voi varmasti pohtia loputtomasti. Tehdyt rajaukset teorian ja aineiston sisällä vaikuttavat tuloksiin, ja rajapinnoille sekä niiden ulkopuolelle jää paljon käsittelemättömiä asioita. Yhteiskunnalliset aiheet ovat moniulotteisia ja niiden käsittely tiukkojen kategorioiden tai tieteenalarajojen sisällä hankaloittaa todellisen muutoksen aikaansaamista. Tarvitsemme monialaista yhteistyötä sekä kunnissa että niiden

ulkopuolella, jotta kestävyys siirtymän ja muiden yhteiskunnallisen muutoksen edistäminen on mahdollista.

Ulottuvuuksien tunnistamisen jälkeen olisi kiinnostavaa selvittää, miten puhutut asiat toimivat käytännössä. Kuntalaisten haastatteleminen kestävyys siirtymän ja sen toimenpiteiden oikeudenmukaisuudesta toisi uudenlaisen näkökulman aiheeseen. Viranhaltijoilla on toki palautteen ja vuorovaikutuksen kautta kerättyä tietoa, mutta suoraan kuntalaisilta saatu tieto valottaisi toimenpiteiden tosiasiallista oikeudenmukaisuutta. Lisäksi olisi kiinnostavaa tutkia muiden edelläkävijäkaupunkien tilannetta, mutta myös sellaisia kuntia, joissa on herätty kestävyys edistämiseen vasta myöhemmin. Kuten haastatteluissakin todetaan, edelläkävijäkaupungeissa helpot muutokset on jo tehty, ja seuraavat toimenpiteet tulevat väistämättä vaikuttamaan kuntalaisiin eri tavalla. Tämä saattaisi korostua, mikäli eri kuntien tuloksia verrattaisiin keskenään. Jatkotutkimuksissa voitaisiin siirtyä ulos suomalaisten kuntien kentältä, ja tutkia sitä, miten kestävyys siirtymän oikeudenmukaisuus koetaan globaalissa mittakaavassa. Tarkemman käsittelyn ulkopuolelle jää myös se, miten oikeudenmukaisuuden edistäminen on mahdollista sosiaalipolitiikan keinoin. Aiheet toki risteävät tutkielmassa, sillä eri oikeudenmukaisuuden ulottuvuuden alla tunnistetaan erityisen tuen tarpeessa olevia kuntalaisia ja kuntalaisryhmiä. Konkreettiset sosiaalipoliittiset keinot kestävyys siirtymän oikeudenmukaisuuden varmistamiseksi jäävät silti vielä määrittelemättä.

Tasa-arvoisuus tai oikeudenmukaisuus tulevat tuskin koskaan valmiiksi. Tämä ei tarkoita sitä, etteikö näihin arvoihin tulisi pyrkiä kaikin mahdollisin keinoin. Kyky oman työn ja sen vaikutusten reflektointiin sekä hyvän tavoittelu ovat avainasemassa, kun tehdään kuntakehitystä. Nämä ajatukset nousivat esiin useampaan otteeseen haastatteluissa. Oikeudenmukainen ja kestävä yhteiskunta on kaikkien yhteinen etu, minkä vuoksi siihen pyrkimisen tulisi olla keskiössä kaikessa tekemisessä. Tämän tutkielman avulla on mahdollista saada työkaluja siihen, mitä näihin tavoitteisiin pyrkiminen voi tarkoittaa kuntakontekstissa ja kestävyys siirtymässä.

Lähteet

Agyeman, Julian (2000) *Environmental Justice: From the Margins to the Mainstream?* Town and Country Planning Association 'Tomorrow' Series, London.

Agyeman, Julian & Evans, Bob (2004). "Just Sustainability": The Emerging Discourse of Environmental Justice in Britain? *The Geographical Journal*, 170(2), 155–164. <https://doi.org/10.1111/j.0016-7398.2004.00117.x>

Alastalo, Marja & Åkerman, Maria & Vaittinen, Tiina (2017) *Asiantuntijahaastattelu. Teoksessa Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander & Johanna Ruusuvoori (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja*. Tampere: Vastapaino.

Arajärvi, Pentti (2011) *Kestävä kehitys perus- ja ihmisoikeuksien raamissa*. Teoksessa Pohjola, A. & Särkelä, R. (toim.) *Sosiaalisesti kestävä kehitys*, 79–95. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.

Brundtland, Gro Harlem (1987). *Report of the World Commission on Environment and Development: "Our Common Future"*. United Nations.

Costanza, Robert & Alperovitz, Gar & Daly, Herman & Farley, Joshua & Franco, Carol & Jackson, Tim & Kubiszewski, Ida & Schor, Juliet & Victor, Peter (2013) *Luontoa ja yhteiskuntaa tukeva kestävä talous*. Teoksessa *Maailman tila 2013: Onko liian myöhäistä?*, 124–137. Helsinki: Gaudeamus. *Alkuteos State of the World 2013*.

Craig, Gary & Burchardt, Tania & Gordon, David (2008) *Social Justice and Public Policy. Seeking Fairness in Diverse Societies*. Bristol: The Policy Press.

Dorling, Danny (2010). *Injustice: Why Social Inequality Persists*. (pp. xii–xii). Policy Press.

Eckersley, Robyn (2021) *Greening States and Societies: From Transitions to Great Transformations*. *Environmental Politics* 30, 245–265. <https://doi.org/10.1080/09644016.2020.1810890>

Engster, Daniel (2015). *Justice, Care and the Welfare State* (1st ed.). Oxford University Press.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1994) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. 10. painos. Tampere: Vastapaino.

Euroopan komissio (2021) *Sosiaalisesti oikeudenmukainen siirtymä*. Euroopan komission julkaisu 07/2021. doi:10.2775/806695

Evans, Bob & Joas, Marko & Sundback, Susan & Theobald, Kate (2005) *Governing Sustainable Cities*. London, Sterling VA: Earthscan.

Fischer, Frank (2000). *Citizens, Experts, and the Environment: The Politics of Local Knowledge*. Duke University Press.

Fung, Archon (2006). *Varieties of Participation in Complex Governance*. Washington: Public Administration Review 66, 66–75. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6210.2006.00667.x>

Furman, Eeva & Siivonen, Katriina & Linnanen, Lassi & Halme, Minna & Jaakkola, Jouni & Mönkkönen, Mikko ... & Schönach, Paula (2020) Kuusi polkua kestävyteen: evästyksen systemisen kestävyysmurroksen edistämiseksi Suomessa. Kestävyyspaneelin julkaisuja 1/2020. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-326-906-4>. Viitattu 1.12.2021.

Gough, Ian (2017) Heat, Greed and Human Need: Climate Change, Capitalism and Sustainable Wellbeing. Edward Elgar Publishing. <https://doi.org/10.4337/9781785365119>

Green, Fergus & Gambhir, Ajay (2020). Transitional Assistance Policies for Just, Equitable and Smooth Low-carbon Transitions: Who, What and How? *Climate Policy* 20, 902–921. <https://doi.org/10.1080/14693062.2019.1657379>

Hallintolaki 2 § (434/2003)

Halonen, Tarja (2011) Kestävä kehitys sosiaalisen oikeudenmukaisuuden näkökulmasta. Teoksessa Anneli Pohjola & Riitta Särkelä (toim.) Sosiaalisesti kestävä kehitys, 29–36.

Hancock, Jan (2003). Environmental Human Rights: Power, Ethics and Law. Critical Security Series. Ashgate.

Hirvilampi, Tuuli & Helne, Tuula (2014). Changing Paradigms: A Sketch for Sustainable Wellbeing and Ecosocial Policy. *Sustainability (Basel, Switzerland)*, 6(4), 2160–2175. <https://doi.org/10.3390/su6042160>

Hirvilampi, Tuuli & Peltomaa, Juha & Mervaala, Erkki (2021). Kohti ekohyvinvointivaltiota. *Alue ja Ympäristö*, 50(2), 1–7. <https://doi.org/10.30663/ay.112817>

Helne, Tuula (2002) Sosiaalipolitiikan perusteet. Teoksessa Helne et al. (toim.) Sosiaalinen politiikka, 41–68. WSOY.

Helne, Tuula & Hirvilampi, Tuuli & Laatu, Markku (2011) Sosiaalipolitiikka - altavastaajasta planeetan pelastajaksi? Teoksessa Elina Palola & Vappu Karjalainen (toim.) Sosiaalipolitiikka. Hukassa vai uuden jäljillä? 310–332. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.

Helne, Tuula & Hirvilampi, Tuuli & Laatu, Markku (2012). Sosiaalipolitiikka rajallisella maapallolla. Kelan tutkimusosasto.

Huttunen, Suvi & Rekola, Aino (2021). Reilu siirtymä, ekologinen solidaarisuus ja kestävyysmurroksen mahdollisuus. *Alue ja Ympäristö*, 50(2), 154–164.

International Labour Organisation ILO (2019) Skills for a Greener Future: A Global View Based on 32 Country Studies. Geneva: International Labour Office.

Jääntti, Anni (2021) Ilmastonmuutos ja hyvinvointivaltio: Kunnat ilmastokriisin näyttämöinä ja ratkaisijoina. Orsi-blogi 3.11.2021. <https://www.ecowelfare.fi/2021/11/03/ilmastonmuutos-ja-hyvinvointivaltio-kunnat-ilmastokriisin-nayttamoina-ja-ratkaisijoina/>. Luettu 3.2.2022.

Kajanoja, Jouko (2003) Sosiaalipolitiikka ja hyvinvointi. Teoksessa Tuula Helne, Raija Julkunen, Jouko Kajanoja, Sini Laitinen-Kuikka, Tiina Silvasti & Jussi Simpura (toim.) Sosiaalinen politiikka, 215–242. WSOY.

Kananoja, Aulikki (2011) Sosiaalisesti kestävä kehitys kunnallisessa sosiaalipolitiikassa. Teoksessa Teoksessa Anneli Pohjola & Riitta Särkelä (toim.) Sosiaalisesti kestävä kehitys, 187–205. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.

Kananoja, Aulikki Niiranen, Vuokko & Jokiranta, Harri (2008). Kunnallinen sosiaalipolitiikka: osallisuutta ja yhteistä vastuuta. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kapstein, Ethan (2010) Economic Justice in an Unfair World: Toward a Level Playing Field. In *Economic Justice in an Unfair World*, 1–253. Princeton University Press.

Kiander, Jaakko (2008) Ilmastopolitiikka ja tulonjako. Selvitys Vanhasen II hallituksen tulevaisuusselontekoa varten. Helsinki: Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 22/2008.

Koskiahho, Briitta (1986) Yhteiskunnan muutos ja sosiaalipolitiikka. Helsinki: Tammi.

Kosonen, Pekka & Simpura, Jussi (1999) Sosiaalipolitiikka globalisoituvassa maailmassa. Helsinki: Gaudeamus.

Kuntalaki 1 § ([10.4.2015/410](#))

Kuntalaki kuntalaisten osallistumisoikeudesta 22 § ([8.2.2019/175](#))

Kuntalehti (15.4.2021) Kuntalaisten luottamus kunnalliseen päätöksentekoon kohentunut - moni epäilee silti päätöksenteon oikeudenmukaisuutta ja tasavertaisuutta. <https://kuntalehti.fi/uutiset/kuntalaisten-luottamus-kunnalliseen-paatoksentekoon-kohentunut-moni-epailee-silti-paatoksenteon-oikeudenmukaisuutta-ja-tasavertaisuutta/> Luettu 4.2.2022.

Kyngäs, Helvi & Vanhanen, Liisa (1999) Sisällön analyysi. *Hoitotiede* 11, 3–12.

Lehtinen, Ari & Rannikko, Pertti (2003) Oikeudenmukaisuuden haaste ympäristöpolitiikassa. Teoksessa Ari Lehtinen & Pertti Rannikko (toim.) Oikeudenmukaisuus ja ympäristö, 234–246. Helsinki: Gaudeamus.

Lipsanen, Anna & Kivimaa, Paula & Leino, Marianne (2021) Sähköistyvän yhteiskunnan ja energiamurroksen vaikutukset sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen. Suomen ilmastopaneelin raportti 3/2021.

Luederitz, Christopher & Schäpke, Niko & Wiek, Arnim & Lang, Daniel J. & Bergmann, Matthias & Bos, Joannette J. & Burch, Sarah & Davies, Anna & Evans, James & König, Ariane & Farrelly, Megan A. & Forrest, Nigel & Frantzeskaki, Niki & Gibson, Robert B. & Kay, Braden & Loorbach, Derk & McCormick, Kes & Parodi, Oliver & Rauschmayer, Felix ... & Westley, Frances R. (2017) Learning Through Evaluation – A Tentative Evaluative Scheme for Sustainability Transition Experiments. *Journal of Cleaner Production*, 169, 61–76. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2016.09.005>

Maantay, Juliana A. & Maroko, Andrew R. (2018) Brownfields to Greenfields: Environmental Justice Versus Environmental Gentrification. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 15(10) 22-33. <https://doi.org/10.3390/ijerph15102233>

Mascarenhas, Michael (2009) Environmental Inequality and Environmental Justice. Teoksessa Kenneth Gould & Tammy Lewis (toim.) *Twenty Lessons in Environmental Sociology*, 127–141.

Meuleman, Louis & Niestroy, Ingeborg (2019). *Economics and Governance for Sustainability. Public Sector Economics*, 43(4), 337–343. <https://doi.org/10.3326/pse.43.4.1>

Morena, Edouard (2018) Securing Workers' Rights in the Transition to a Low-Carbon World. The Just Transition Concept and Its Evolution. Teoksessa Sébastien Duyck, Sébastien Jodoin & Alyssa Johl (toim.) *Routledge Handbook of Human Rights and Climate Governance*, 292–298. Routledge.

Musick, Mark A. & Wilson, John (2008) *Volunteers: A Social Profile*. Bloomington: Indiana University Press.

Nieminen, Armas (1955) Mitä on sosiaalipolitiikka? Tutkimus sosiaalipolitiikan käsitteen ja järjestelmän kehityksestä. Porvoo: WSOY.

Nieminen, Ville (2022) Sosiaalisesti kestävä osallisuus kuntien arjessa. Kuntaliiton julkaisusarja: Uutta kunnista 1/2022. Kuntaliitto.

O'Riordan, Tim (1998) Civic Science and Sustainability. Teoksessa Diane Warburton (toim.) *Community & Sustainable Development: Participation in the Future*. Julkaistu yhteistyössä WWF-UK:n kanssa. London: Earthscan Publications Ltd.

ORSI-hanke (2021) Kohti kestäväää hyvinvointivaltiota. <https://www.ecowelfare.fi>. Viitattu 22.10.2021.

Pajukoski, Marja (2011) Muuttuvat sosiaaliset oikeudet. Teoksessa Elina Palola & Vappu Karjalainen (toim.) *Sosiaalipolitiikka. Hukassa vai uuden jäljillä?* 79–102. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Paloheimo, Heikki (2014) *Demokratiapolitiikan ulkoinen arviointi 2013. Selvityksiä ja ohjeita 4/2014*. Oikeusministeriö.

Palviainen, Simo (2003) Oikeudenmukaisuusteoria ja ympäristöpoliittinen oikeudenmukaisuus. Teoksessa Ari Lehtinen & Pertti Rannikko (toim.) *Oikeudenmukaisuus ja ympäristö*, 90–106. Helsinki: Gaudeamus.

Pantsar, Mari & Keronen, Jouni (2019) *Tienhaarassa. Johtajuus ilmastonmuutoksen aikakaudella*. Jyväskylä: Docendo.

Pihkala, Panu (2019) *Mieli maassa? Ympäristötunteet*. Helsinki: Kirjapaja.

Platon (1981). *Teokset*. 4, Valtio. Otava.

Pohjola, Anneli & Särkelä, Riitta (2011) *Sosiaalisesti kestävä kehitys*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.

Pohjola, Anneli (2011) Rakenteellisen sosiaalityön aika. Teoksessa Anneli Pohjola & Riitta Särkelä (toim.) Sosiaalisesti kestävä kehitys, 207–224. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.

Polese, Mario & Stren, Richard (2017). The Social Sustainability of Cities: Diversity and the Management of Change. University of Toronto Press. <https://doi.org/10.3138/9781442682399>

Primmer, Eeva & Furman, Eeva (2020) Mikä on tiedon ja tiedontuottajien rooli kestävyysmurroksessa? Ratkaisuja-blogi, Suomen Ympäristökeskus 18.11.2020.

Puusa, Anu (2020) Haastattelutyypit ja niiden metodiset ominaisuudet. Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät, 103–117.

Raunio, Kyösti (1995) Sosiaalipolitiikan lähtökohdat. Helsinki: Gaudeamus.

Rawls, John (1973). A Theory of Justice. Belknap Press of Harvard University Press.

Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (2010). Haastattelun analyysi. Vastapaino.

Röcke, Anja (2014). Framing Citizen Participation: Participatory Budgeting in France, Germany and the United Kingdom. Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1057/9781137326669>

Sairinen, Rauno (2010) Ympäristöpolitiikka. Teoksessa Pauli Niemelä (toim.) Hyvinvointipolitiikka, 320–345. Helsinki: Wsoy.

Sajama, Seppo (2003) Mitä oikeudenmukaisuus on ja miten se liittyy ympäristöön? Teoksessa Ari Lehtinen & Pertti Rannikko (toim.) Oikeudenmukaisuus ja ympäristö, 74–89. Helsinki: Gaudeamus.

Salminen, Jarkko & Häikiö, Liisa & Lehtonen, Pauliina (2016) Osallistuva budjetointi hallinnollisena ja poliittisena käytäntönä. Hallinnon tutkimus 35(1), 60–75.

Salo, Hanna & Berg, Annukka & Korhonen-Kurki, Kaisa & Lähteenoja, Satu (2021). Small Wins Enhancing Sustainability Transformations: Sustainable Development Policy in Finland. Environment & Science Policy.

Silvasti, Tiina (2003) Kestävä kehitys - ympäristön, talouden ja sosiaalisen tasapaino. Teoksessa Helne et al. (toim.) Sosiaalinen politiikka. WSOY. 93–122.

Silvasti, Tiina (2014) Sisällönanayysi. Teoksessa Ilmo Massa (toim.) Polkuja yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen, 33–48.

Silvennoinen, Heikki (2010) Aktiivinen kansalaisuus on kovan sivistystyön takana. *Aikuiskasvatus*, 30(3), 162–163.

Sipilä, Jorma (1970) Sosiaalipolitiikka. Helsinki: Tammi.

Sipola, Merja (2019) Vapaaehtoistoimintaan osallistuminen suomalaisessa yhteiskunnassa. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö (2011) Sosiaalisesti kestävä Suomi 2020: Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön strategia. Helsinki: Valtioneuvosto. <https://doi.org/10.33336/aik.93878>

Stavis, Dimitris & Felli, Romain (2020) Planetary Just Transition? How Inclusive and How Just? *Earth System Governance* 6 100065. <https://doi.org/10.1016/j.esg.2020.100065>

Stirling, Andrew (2015) Emancipating Transformations: From Controlling the ‘Transition’ to Culturing Plural Radical Progress. Teoksessa Ian Scoones & Melissa Leach & Peter Newell (toim.) *The Politics of Green Transformations*, 54–67. Routledge, London.

Stranius, Leo (2011) Degrowth: Ihmisen hyvinvointia ekologisissa rajoissa. Teoksessa Anneli Pohjola & Riitta Särkelä (toim.) *Sosiaalisesti kestävä kehitys*, 37–45. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön keskusliitto ry.

Temper, Leah & Walter, Mariana & Rodriguez, Iokine & Kothari, Ashish & Turhan, Ethemcan (2018). A Perspective on Radical Transformations to Sustainability: Resistances, Movements, and Alternatives. *Sustainability Science* 13, 747–764. <https://doi.org/10.1007/s11625-018-0543-8>

Tuomi, Jouni & Sarajarvi, Anneli (2002) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Tammi.

Työ- ja elinkeinoministeriö (2022) Julkiset hankinnat ovat säädetyt. Työ- ja elinkeinoministeriön nettisivut, <https://tem.fi/julkiset-hankinnat>. Viitattu 30.10.2022.

Valtioneuvosto (2019) Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:31

Valtioneuvosto (2022) Suomen biotalousstrategia: Kestävästi kohti korkeampaa arvonlisää Valtioneuvoston julkaisuja 2022:3. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.

Velicu, Irina & Barca, Stefania (2020) The Just Transition and Its Work of Inequality. *Sustainability: Science, Practice and Policy* 16, 263–273. <https://doi.org/10.1080/15487733.2020.1814585>

Wallin, Antti (2021). Ekogentrifikaatio: kaupunkien kestävyysmurroksen kiusallinen seuralainen. *Alue ja Ympäristö*, 50(2). <https://doi.org/10.30663/ay.107779>

Waris, Heikki (1964) Yhteiskuntatieteiden käsikirja. 2. osa, Raha - Yhteiskuntatieteiden tutkimus. Helsingissä: Otava.

Wieliczko, Barbara & Kurdyś-Kujawska, Agnieszka & Floriańczyk, Zbigniew (2021) EU Rural Policy’s Capacity to Facilitate a Just Sustainability Transition of the Rural Areas. *Energies*, 14(16), 5050.

Williams, Stephen & Doyon, Andréanne (2019). Justice in Energy Transitions. *Environmental Innovation and Societal Transitions*, 31, 144–153.

Liitteet

Liite 1: Haastattelurunko

1. Kertoisitko itsestäsi, työstäsi ja organisaatiostasi?
 - a. Mitä teet työssäsi ja millaisia tehtäviä organisaatiollasi on?
 - b. Keiden kanssa teet töitä ja keitä muita kohtaat työssäsi?
2. Millaisia arvoja haluat toteuttaa työssäsi?
 - a. Mikä on sinulle työssäsi erityisen tärkeää?
 - b. Joudutko työssäsi pohtimaan erilaisten arvojen ristiriitoja?
3. [Kaupungin nimi] on profiloitunut ilmasto- ja ympäristöasioissa edelläkävijäksi. Miten tämä näkyy sinun työssäsi?
 - a. Miten organisaatiosi osallistuu näihin tavoitteisiin?
 - b. Miten se ei vielä osallistu, mutta voisi osallistua?
 - c. Aiheuttavatko hiilineutraalisuus- ja muut ilmasto- tai ympäristötavoitteet ongelmia? Millaisia?
 - d. Millä tavalla ilmastonmuutoksesta tai ympäristöasioista puhutaan tavallisessa työn arjessa?
4. Millaisia kestävyys siirtymään liittyviä erimielisyyksiä tai jännitteitä omassa kunnassasi/kaupungissasi on kohdattu? Miten niitä on ratkottu? Voit vastata yleisesti tai oman työsi näkökulmasta.
 - a. Miten eri tahot ovat suhtautuneet kunnan/kaupungin edelläkävijyyteen ilmasto- ja ympäristöasioissa?
 - b. Millaisia reaktioita erilaiset ilmasto- ja ympäristötoimet ovat synnyttäneet? Onko sinulla antaa jotain esimerkkejä?
 - c. Miten kunnan/kaupungin eri toimialat osallistuvat ilmasto- ja ympäristötyöhön? Miten yhteistyö on toiminut?
5. Mitkä ovat tällä hetkellä mielestäsi kestävyys siirtymän suurimmat haasteet kunnassasi yleisesti ja oman työsi näkökulmasta?
 - a. Miten sinun näkökulmastasi nykyiseen edelläkävijä asemaan on päädytty? Kenen ansiosta?
 - b. Miten tästä päästään eteenpäin? Miten hiilineutraalisuus/päästövähennys/kiertotalous ym. tavoitteet saavutetaan?
 - c. Mitkä ovat vaikeimpia edessä olevia ongelmia tai haasteita kestävyystavoitteiden edistämiseksi?
6. Miten ilmasto- ja ympäristöasiat sekä oikeudenmukaisuus ja reiluus liittyvät mielestäsi yhteen?
 - a. Ketkä ovat kestävyys siirtymässä osallisina ja millä tavalla? Keitä kuunnellaan ja ketkä eivät saa ääntään kuuluviin? Keitä pitäisi osallistaa tai kuunnella enemmän?
 - b. Suomen hallitus tavoittelee hallitusohjelmassaan oikeudenmukaista siirtymää, eli kestävyys siirtymää, joka on reilu ja tasapuolinen. Ovatko oman kuntasi/kaupunkisi ilmasto- ja ympäristötoimet mielestäsi reiluja ja tasapuolisia? Miksi? Miksi ei? Mitä voisi tehdä paremmin?
 - c. Voivatko sinun näkökulmastasi ilmastotoimet, ympäristönsuojelu ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus tukea toisiaan? Miten tämä voisi näkyä omassa työssäsi? Entä oman organisaatiosi toiminnassa?
7. Heräsikö haastattelun aikana joitakin ajatuksia, joita haluat vielä tuoda esille?